

Vaasan yliopisto
LEVÖN-INSTITUUTTI

ANNA MARTIN – MIIA MÄNTYLÄ – MERJA PAKKANEN

Maahanmuuttajien kotouttaminen maaseudulle kolmen sektorin yhteistyönä

Anna Martin – Miia Mäntylä – Merja Pakkanen

Maahanmuuttajien kotouttaminen maaseudulle kolmen sektorin yhteistyönä

Vaasan yliopisto Levón-instituutti

Vaasa 2013

Toimittaja: Pekka Peura
Kannen kuva: Rauno Kaikkonen
Taitto: Waasa Graphics Oy
Osoite: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti
PL 700, 65101 Vaasa, Finland

Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 136. Vaasa 2013.
ISBN 978-952-476-459-9 (painettu)
ISBN 978-952-476-460-5 (verkkojulkaisu)
ISSN 1457-8913 (painettu)
ISSN 2341-6238 (verkkojulkaisu)
© Vaasan yliopisto Levón-instituutti

Esipuhe

Maahanmuuttajien ja maaseudun välistä vuorovaikutusta on tois-
taiseksi tutkittu varsin vähän. Tässä tutkimuksessa aihepiiriin pureu-
dutaan maahanmuuttajien kotouttamisen näkökulmasta käsin. Tutki-
mus kohdistuu kahdeksaan maaseutukuntaan, jotka eroavat toisistaan
maahanmuuttajien määrien, vastaanottamisen kulttuurin ja maahan-
muuttajaryhmien perusteella. Aihe on varsin ajankohtainen, sillä vaika
maahanmuuttajien määrä maaseudulla on tällä hetkellä keskimää-
räisesti pieni, tulee se hyvin todennäköisesti kasvamaan, jolloin maa-
hanmuuttajien kotouttamistoimenpiteet ja työllistyminen koskettavat
yhä enemmän maaseutukuntia.

Tutkimuksen rahoitti Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityk-
sestä maa- ja metsätalousministeriö. Tutkimuksen suunnitteli projek-
tipäällikkö Miia Mäntylä. Hän myös vastasi tutkimuksen etenemisestä
ensimmäisen neljänneksen ajan. Projektitutkija Anna Martin suoriti
tutkimuksen loppuun ja vastasi pääosin tulosten analysoinnista ja
raportoinnista. Tutkimuksen osana tehdyn kyselyn teknisestä toteu-
tuksesta ja tulosten analysoinnista vastasi erikoistutkija Merja Pakka-
nen. Laajassa haastatteluosiossa apuna olivat projektipäällikkö Kajsa
From ja projektiavustaja Emmi Nieminen. Hanketta varten perustet-
tiin ohjausryhmä, jonka muodostivat kaavapäällikkö Antti Saartenoja
Etelä-Pohjanmaan liitosta, erikoistutkija Jouni Ponnikas Kajaanin yli-
opistokeskuksesta, projektipäällikkö Mikko Mattila Tampereen kesäyli-
opistosta sekä tutkimuspäällikkö Arttu Vainio Vaasan yliopiston Levón-
instituutista. Ohjausryhmän jäsenet edistivät tutkimuksen etenemistä
ja raportin sisällön muotoutumista omalla asiantuntijapanoksellaan.
Tiivistelmän ruotsinkielisen version käänsi yliopisto-opettaja Simone
Sundqvist. Kiitos kaikille edellä mainituille tahoille sekä kyselyihin ja
haastatteluihin osallistuneille.

Vaasassa keväällä 2013

Jukka Peltoniemi
Levón-instituutin johtaja

Sisältö

ESIPUHE.....	3
TIIVISTELMÄ.....	7
SAMMANDRAG.....	9
1. JOHDANTO.....	11
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	14
1.2 Menetelmät ja aineistonkeruu	14
1.2.1 Kyselytutkimus	15
1.2.2 Haastattelut.....	17
1.2.3 Workshop Pudasjärvellä.....	18
2. TAUSTAA TUTKIMUKSELLE.....	19
2.1 Maahanmuuttoon liittyvät keskeiset käsitteet.....	19
2.1.1 Maahanmuuttaja	19
2.1.2 Kotoutuminen ja kotouttaminen	21
2.1.3 Maahanmuuttajan kotouttamiseen osallistuvat tahot Suomessa.....	22
2.2 Tutkimuskunnat ja niiden erityispiirteet	25
Honkajoki.....	26
Kuhmo.....	27
Lieksa	27
Närpiö.....	29
Pudasjärvi	30
Punkalaidun	31
Virolahti	32
Ähtäri	33
3. MAAHANMUUTTAJAT MAASEUDULLA.....	34
3.1 Maahanmuuttajat ja maaseutu	34
3.2 Tutkimuskuntien maahanmuuttajat.....	35
3.2.1 Ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan tutkimuskunnissa	38
3.2.2 Maahanmuuttajiin liittyvä tiedottaminen tutkimuskunnissa.....	40
3.2.3 Maahanmuuttajien vaikutus kuntamielikuvaan	43
3.3 Maaseutukuntien tarjoamat kuntapaikat maahanmuuttajille.....	44
3.3.1 Kuntapaikkamenettelyn haasteet.....	46
3.3.2 Rahallinen korvaus kunnalle sen tarjoamasta kuntapaikasta	48
4. MAAHANMUUTTAJIEN VAIKUTUS ALUEESEEN JA KUNTAAN	50
4.1 Maahanmuuttajan tuoma hyöty maaseutukuntiin.....	51
4.1.1 Hyöty yritysten näkökulmasta	53
4.2 Maahanmuuttajiin liittyvät haasteet maaseutukunnissa	54
4.2.1 Kunnan tarjoamat palvelut maahanmuuttajille	58
5. MAAHANMUUTTAJIEN TYÖLLISTYMINEN.....	61
5.1 Maahanmuuttajien sopivuus työvoimaksi ja yrittäjiksi tutkimuskunnissa	65
5.2 Esteet maahanmuuttajien työllistymiselle.....	69

6. MAAHANMUUTTAJIEN JUURTUMINEN MAASEUDULLE.....	76
6.1 Maahanmuuttajien kotoutumista ja viihtymistä tukevat asiat käytännön tasolla	77
6.2 Maaseudun hyvät ja huonot puolet maahanmuuttajan kotoutumiseen liittyen	81
6.3 Maahanmuuttajien sitoutuminen kuntaan ja alueeseen	85
6.3.1 Sitoutumisen tyypiesimerkit	86
6.3.2 Vapaa-ajan toimintojen merkitys maahanmuuttajan juurtumisessa kuntaan	89
6.3.3 Maahanmuuttajien osallistuminen harrastustoimintaan yhdistysten näkökulmasta	90
7. MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTTAMINEN MAASEUTUKUNNISSA .	94
7.1 Kotouttamiseen osallistuvat tahot maaseutukunnissa	94
7.2 Kotouttaminen eri sektorien välisenä yhteistyönä	100
8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	104
LÄHTEET	112
LIITTEET	116

Tiivistelmä

Maahanmuutto on Suomessa vielä melko tuore ilmiö. Kun ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä vuonna 1990 oli 0,5 prosenttia, oli se vuonna 2011 noin 3,4 prosenttia. Suomeen muutetaan eri syistä. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajina ymmärrettiin työperäiset maahanmuuttajat, kiintiöpakolaiset, oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat ja perhesyistä maahan muuttaneet ulkomaiden kansalaiset. Huomattava enemmistö maahanmuuttajista asuu kaupungeissa, mutta maahanmuuttajia asuu myös maaseudulla. Näin ollen maaseudullakin tarvitaan kotouttamisen toimenpiteitä ja maahanmuuttajien työllistymistä.

Tutkimuksessa tarkastellaan maaseudun ja maahanmuuttajien välistä vuorovaikutusta – minkälaiset mahdollisuudet maahanmuuttajilla on kotoutua maaseudulle, miten maaseudulla suhtaudutaan maahanmuuttajiin ja onko kolmen sektorin (kunta, yhdistykset, yritykset) välinen yhteistyö maahanmuuttajien kotouttamisessa mahdollista. Tutkimus kohdistuu kahdeksaan suomalaiseen maaseutukuntaan (Honkajoki, Kuhmo, Lieksa, Närpiö, Pudasjärvi, Punkalaidun, Virolahti ja Ähtäri).

Tutkimuksen kohteena olevat maaseutukunnat eroavat toisistaan maahanmuuttajien määrien ja maahantulon syyn perusteella. Myös kuntien kokemus maahanmuuttajien vastaanottamisesta vaihtelee. Asenteet maahanmuuttoa kohtaan maaseudulla ovat keskimäärin melko myönteiset. Vaikka yli puolet vastaajista pitää maahanmuuttajien määrää maaseudulla suurena, määrän lisääntymiseen suhtaudutaan keskimäärin myönteisesti, jos maahanmuutto tapahtuu hallitusti. Tulosten suhteen kuntien välillä on huomattaviakin eroja, joita selittävät lähinnä maahantulon syy. Tämän lisäksi maahanmuuttajat nähdään varteenotettavana vaihtoehtona maaseutujen alenevassa väestökehityksessä ja elinvoimaisuuden lisäämisessä. Vaikka maaseudulla on havaittavissa työvoimapulaa tietyillä aloilla, liittyy maahanmuuttajien työllistymiseen haasteita, kuten puutteellinen kielitaito tai erityisosaaaminen. Osa kunnista on pyrkinyt vähentämään työvoimapulaa rekrytoimalla työntekijöitä ulkomailta. Osa puolestaan tarjoaa kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille, joista toivotaan tulevaisuudessa aktiivisia kuntalaisia.

Kolmen sektorin väliseen yhteistyöhön suhtaudutaan myönteisesti. Monessa kunnassa yhteistyötä toteutetaan tällä hetkellä erilaisin kokoonpanoin. Yhteistyötä on tehty esimerkiksi suomalaiseen kulttuuriin perehdyttämisen ja kielikoulutuksen saroilla. Monialaisella yhteistyöllä pyritään toimintojen tehostamiseen ja sitä kautta saavuttamaan säästöjä kuntien kiristyvissä taloudellisissa tilanteissa. Kunnan ja yhdistysten välinen yhteistyö on luontevaa etenkin kuntapaikkoja tarjoavissa kunnissa, työperäisen maahanmuuton kunnissa puolestaan työnantajan ja kunnan välinen yhteistyö nähdään tärkeänä. Mallia kotouttamiseen ei välttämättä tarvitse ottaa kaupungeista vaan hyödyntää niiden

maaseutukuntien kokemuksia, joilla jo on pidempiaikaista kokemusta maahanmuuttajien vastaanottamisesta.

Avainsanat: maahanmuuttajat, maaseutu, kotouttaminen, kotoutuminen, kolmen sektorin välinen yhteistyö

Sammandrag

Invandringen i Finland är fortfarande ett rätt nytt fenomen. Då de utländska medborgarnas andel av befolkningen var 0,5 procent år 1990, var den 3,4 procent år 2011. Till Finland flyttar man av olika anledningar. I den här studien avser invandrare kvotflyktingar, arbetsinvandrare, asylsökande som beviljats uppehållstillstånd samt utländska medborgare som av familjeskäl flyttat till landet. En betydande majoritet av invandrarna bor i städer, men det bor även invandrare i glesbygden. Därför behövs integrationsåtgärder och sysselsättning av invandrare även i glesbygden.

Studien granskar växelverkan mellan glesbygd och invandrare – hurdana möjligheter invandrare har att integreras på landsbygden, hur man på landsbygden förhåller sig till invandrare och om samarbete mellan tre sektorer (kommun, föreningar, företag) är möjligt för att integrera invandrare. Studien har utförts i åtta finländska glesbygdskommuner (Honkajoki, Kuhmo, Lieksa, Närpes, Pudasjärvi, Punkalaidun, Virolahti och Ähtäri).

Landsbygdskommunerna som varit föremål för studien skiljer sig åt beträffande antal invandrare och anledningen till invandringen. Även kommunernas erfarenhet av att ta emot invandrare varierar. Attityderna till invandring är i genomsnitt rätt positiva på landsbygden. Trots att över hälften av respondenterna anser antalet invandrare på landsbygden vara högt, förhåller man sig generellt sett positivt till ökad invandring, förutsatt att invandringen sker kontrollerat. Resultaten visar också stora skillnader mellan kommunerna, vilket förklaras närmast av orsaken till invandringen. Förutom detta ses invandrarna som ett betydande alternativ till den sjunkande befolkningsutvecklingen på landsbygden samt i ökningen av dess livskraftighet. Även om brist på arbetskraft inom vissa branscher kan skönjas på landsbygden, finns det utmaningar som hör ihop med sysselsättningen av invandrare såsom bristfällig språkkunskap eller fackkunskap. En del av kommunerna har strävat till att minska bristen på arbetskraft genom att rekrytera utländsk arbetskraft. En del kommuner erbjuder platser för kvotflyktingar eller för asylsökande som fått uppehållstillstånd, vilka man hoppas att i framtiden ska bli aktiva kommuninvånare.

Förhållningssättet till samarbete mellan tre sektorer är positivt. I många kommuner förverkligas samarbetet nu med olika slags samsammanställningar. Samarbete mellan kommun och föreningar är naturligt särskilt i kommuner som erbjuder kommunplatser medan kommuner i vilka arbetskraftsinvandring förekommer anser man samarbete mellan kommun och arbetsgivare vara viktigt. Man har samarbetat kring frågor beträffande t.ex. introduktion till finsk kultur och språkutbildning. Genom samarbete som omfattar många olika områden strävar man till att effektivisera funktioner och på så vis spara kommunresurser i situatio-

ner där man stramar åt ekonomin. Man behöver inte nödvändigtvis ta modell av städerna i integrationsärenden utan istället utnyttja erfarenheterna i de kommuner i vilka man redan har en längre tids erfarenhet av att ta emot invandrare.

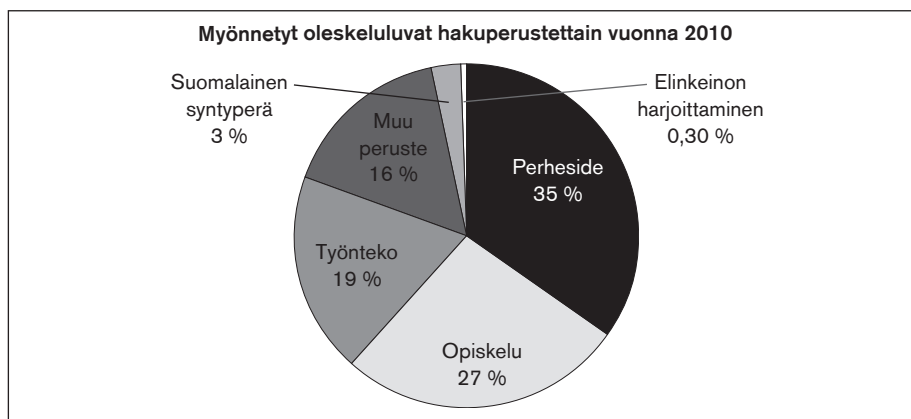
Nyckelord: invandrare, landsbygd, integration, samarbete mellan tre sektorer

1. Johdanto

Maailma on muuttunut. Ihmiset siirtyvät ja muuttavat paikasta toiseen enemmän kuin ennen. Yksi ilmiö tästä on maahanmuutto. Syitä muuttoon on useita, kuten työn, perheen tai turvan takia. Maahanmuuttaja-käsite pitää sisällään eri syistä maahan tulleita ihmisiä. Yleisin Suomeen muuton syy vuonna 2010 oli perheside (kuva 1). Maahanmuuttajat muodostavat siis heterogeenisen ryhmän. Maahanmuuttajien määrä on kasvanut huomattavasti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana, sillä vuonna 1990 väestöstä vain 0,5 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia, kun vuonna 2011 osuus oli 3,4 prosenttia. Suomen maahanmuuttajaväestön määrä on muihin Pohjoismaihin verrattuna kuitenkin pieni, sillä Ruotsissa maahanmuuttajien osuus väestöstä on 15 prosenttia, Norjassa ja Tanskassa yli kaksinkertaisia Suomen lukuihin verrattuna (Ruotsalainen & Nieminen 2012).

Aihepiiriin liittyvät tilastot poikkeavat toisistaan sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Vuonna 2011 Suomen väestöstä noin viisi prosenttia oli ulkomailla syntyneitä tai toisen polven maahanmuuttajia (Suomen virallinen tilasto 2011b). Kieliryhmittäin tarkasteltuina vieraskielisten (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi, tai saame) osuus väestöstä oli noin 4,5 prosenttia (Suomen virallinen tilasto 2010). Suurimmat vieraskielisten ryhmät olivat venäjän-, viron-, somalian-, englannin- ja arabiankieliset. Ulkomaan kansalaisten määrällä tarkasteltuna Suomessa asui vuonna 2011 noin 183 000 ulkomaan kansalaista, eli 3,4 prosenttia väestöstä. Kansalaisuuksittain tarkasteltuna kuusi suurinta ryhmää olivat virolaiset, venäläiset, ruotsalaiset, somalialaiset, kiinalaiset, irakilaiset, thaimaalaiset ja turkkilaiset (Suomen virallinen tilasto 2011b).

Maahanmuuton historia Suomessa on vielä lyhyt ja maahanmuuttajien määrät ovat suhteellisen pieniä, vaikkakin maahanmuuttajaväestön osuus esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on merkittävä. Vuonna 2011 Suomeen muutti ulkomailta 29 500 henkilöä, mikä oli 3 100 henkilöä enemmän kuin vuonna 2010. Samaan aikaan Suomesta muutti pois 12 650 henkilöä, mikä teki nettomuuton määräksi 16 800 henkilöä. Vuonna 2011 turvapaikanhakijoiden määrä oli 3 088 henkilöä, joista 40 prosenttia (1 271) sai myönteisen oleskelulupapäätöksen eri perusteilla. Hakijoiden määrä on ollut laskeva muutaman edellisen vuoden ajan. (Maahanmuuton vuosikatsaus 2011.)

Kuva 1. Myönnettyt oleskeluluvat hakuperusteittain vuonna 2010. Valtaosa ”muulla perusteella” myönnettyjä oleskelulupia koskee työperäistä maahanmuuttoa.

Lähde: Tilastoliite 2010.

Maahanmuuttajat ovat Suomessa asettuneet asumaan ympäri maata, mutta selkeitä keskittymisen alueita on havaittavissa. Enemmistö maahanmuuttajista on asettunut asumaan eteläisen ja läntisen Suomen rannikolle ja maan itäosiin Venäjän rajan tuntumaan. Alueellisesti tarkasteltuna (Suomen virallinen tilasto 2011b) eniten ulkomaiden kansalaisia suhteessa asukaslukuun asui Ahvenanmaalla (11,6 %), Uudellamaalla (8,9 %) ja Pohjanmaalla (5,2 %), vähiten Pohjois-Savossa (1,9 %) ja Etelä-Pohjanmaalla (1,5 %). Kaupungit houkuttelevat maahanmuuttajia, sillä Suomeen vuonna 2008 muuttaneista maahanmuuttajista valtaosa (83 %) asettui asumaan kaupunkimaisiin kuntiin, kun vastaavasti vain joka kymmenes asettui asumaan maaseutumaisiin kuntiin (Heikkilä 2012: 110). Yli puolet (60 %) maahanmuuttajista asuu Helsingin, Turun tai Tampereen seutukuntien alueella (Sjöblom-Immala 2011).

Pk-yritysbarometrin (2012) mukaan Suomen kilpailukyky perustuu korkeaan osaamiseen, kansainvälistymiseen ja uusien kasvuyritysten syntymiseen. Väestö kuitenkin ikääntyy ja eläköityy. Arvioiden mukaan Suomen hyvinvointivaltion palveluiden säilyttämiseen tarvitaan 150 000 uutta työpaikkaa seuraavan vajaan vuosikymmenen aikana. Yksin terveydenhuolto- ja hyvinvointisektorilta poistuu laskelmien mukaan puolet työvoimasta seuraavan kymmenen vuoden aikana (Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma 2009). Samalla hoiva- ja hyvinvointipalvelujen kysyntä kasvaa, koska väestö ikääntyy. Työntekijöistä on pulaa enenevässä määrin myös muilla aloilla, esimerkiksi osaavia hitsareita ja rakennusmiehiä tarvitaan lisää. Ennusteiden mukaan nuoret ikäluokat pystyvät täyttämään avautuvat työpaikat vain osittain.

Valtioneuvoston maaseutupoliittisen selonteon (Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009: 10, 24–25) mukaan väestön ikääntyminen ja toimin-

ta ympäristön muutokset ovat havaittavissa kaupunkien ohella myös maaseudulla. Jossain määrin ne ovat jo johtaneet ongelmiin työvoiman saatavuudessa. Ikääntyminen ja muutokset huoltosuhteessa tarkoittavat, että maaseudulle tarvitaan uusia asukkaita ja yrittäjiä. Muutoksia on ollut myös maaseudun elinkeinorakenteessa, jossa alkutuotannon osuus on pienentynyt ja vastaavasti palveluiden osuus on kasvanut. Selonteossa kaavailaan, että työvoiman saatavuuden turvaaminen edellyttää sekä yrityksiltä että työntekijöiltä joustavuutta ja uusiutumiskykyä, mutta myös maahanmuuttajaväestön työpanosta. Maahanmuuttajissa nähdään potentiaalia, koska he tuovat mukanaan elinvoimaa ja uutteruutta, joilla voidaan ehkäistä maaseutukuntien kuihtumista. Selonteon mukaan tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajat tulisi tunnistaa uutena ja tärkeänä väestöryhmänä maaseudulla ja maahanmuuttajien sijoittumista ja työllistymistä sekä maaseudun myönteistä asenneilmapiiriä tulisi edistää muun muassa kotouttamisen keinoin.

Monissa maaseutukunnissa on vahvassa kasvussa olevia tuotannonaloja, jotka kaipaavat kipeästi osaavaa työvoimaa. Maaseudun työvoiman saatavuuden ongelmat näkyvät teollisuuden lisäksi myös palvelu-aloilla. Yleisesti näkyvin ongelma on sosiaali- ja terveysalalla pienissä terveyskeskuksissa ja sairaaloissa. (Saartenoja, Träsk, Tantaranmäki & Mattila 2009: 13–14.)

Joissain kunnissa maahanmuutto on otettu yhdeksi painopistealaksi lisäämällä maahanmuuttajien määrää esimerkiksi tarjoamalla kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai vastaanottokeskusten oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille ja/tai edistämällä työperäistä maahanmuuttoa. Maahanmuuttajia muuttaa maaseudulle myös muista syistä, kuten avioliiton tai perhesiteiden johdosta. Suomessa jo asuvien maahanmuuttajaryhmien työllistyminen on ollut haasteellista, mutta heissä piilee suuri käyttämätön työvoimapotentiaali. Kolme neljästä Suomessa jo asuvasta maahanmuuttajasta on työkäinen (18–64-vuotias), kun vastaava osuus kantaväestön keskuudessa on 60 prosenttia. Työvoimaan kuuluvasta ulkomaalaisväestöstä on työttöminä selvästi kantaväestöä suurempi osuus. Ulkomaiden kansalaisten työllisyysaste on keskimäärin noin 52 prosenttia, kun se koko väestön kohdalla on hieman yli 70 prosenttia. (Lith 2007.)

Maahanmuuttajan työllistymiseen vaikuttaa voimakkaasti Suomeen saapumisen syy. Pakolaistaustaisten työllistyminen on aikaisempien tutkimusten mukaan haasteellisinta. Tämä johtuu usein joko puutteellisesta koulutustaustasta (tai koulutuksen rinnastamattomuudesta) ja heikosta kielitaidosta. Myös henkilön kulttuurinen ja maantieteellinen etäisyys vaikuttaa työmarkkinoille pääsyyn. Työperäiset maahanmuuttajat omaavat yleensä sen ammattitaidon tai koulutuksen, jota työssä vaaditaan. Joissain tapauksissa nämä kompetenssit voivat sulkea kielitaidottomuuden kielteisen vaikutuksen pois. (Saartenoja ym. 2009: 9–10.)

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tämä tutkimus käsittelee maahanmuuttajia ja maaseutua sekä niiden välistä vuorovaikutusta. Maahanmuuttajilla tarkoitettiin ulkomaiden kansalaisia, joiden Suomeen tulon syynä on ollut joko perheside, työ, pakolaisuus tai turvapaikanhaku. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää:

- Miten maahanmuuttajia saataisiin sekä muuttamaan että kotoutumaan maaseudulle tai kaupunkien maaseutumaisille alueille.
- Miten maaseudun eri toimijat (kunta, työnantajat ja kolmas sektori) voivat yhdessä edistää maahanmuuttajan kotoutumista maaseudulle.

Aihepiiriä lähestyttiin erilaisten teemojen ja kysymysten kautta:

- Miten maaseutukunnissa suhtaudutaan maahanmuuttajiin?
- Mitä hyötyä maahanmuuttajista koetaan voivan olevan maaseutukunnille?
- Mistä syistä jotkut kunnat ovat tarjonneet kuntapaikkoja tai ottaneet maahanmuuton edistämisen painopisteekseen?
- Miten kuntien päättäjät asennoituvat kuntapaikkojen myöntämiseen ja siihen liittyvään prosessiin?
- Minkälaiset näkemykset maaseudun työnantajilla on siihen, että maahanmuuttajia hyödynnettäisiin työntekijöinä? Ovatko työnantajat kiinnostuneita osallistumaan maahanmuuttajien kotouttamiseen tai onko niillä mahdollisuuksia osallistua siihen?
- Mitkä ovat kolmannen sektorin toimijoiden mahdollisuudet osallistua maahanmuuttajien kotouttamiseen?

Tutkimustulosten avulla pyrittiin identifioimaan ja pohtimaan mahdollisia ongelmakohtia aihepiiriin liittyen. Tutkimuksen kohteena oli kahdeksan maaseutukuntaa: Honkajoki, Kuhmo, Lieksa, Närpiö, Pudasjärvi, Punkalaidun, Virolahti ja Ähtäri.

Lähtökohtana tutkimukselle pidettiin aiempien tutkimusten (esimerkiksi Saartenoja ym. 2009) johtopäätöksiä siitä, että maahanmuuttajat viihtyvät hyvin maaseudulla, mikäli heillä on siellä töitä ja heidät on otettu mukaan maaseudun yhteisöjen toimintaan. Tässä tarvitaan aktiivisuutta ja yhteistyötä koko paikallisyhteisöltä työnantajat ja yhdistykset mukaan lukien. Maaseudulle jäämistä voitaisiin edistää muun muassa kolmen sektorin kanssa yhteistyössä toteutetulla kotouttamisella sekä pyrkimällä järjestelmällisesti maahanmuuttajien työllistämiseen oman kunnan alueella.

1.2 Menetelmät ja aineistonkeruu

Tutkimuksen etenemisen tukemiseksi perustettiin vuoden 2012 alussa ohjausryhmä, johon kuuluivat FT Antti Saartenoja (Etelä-Pohjanmaan

liitto), FT Jouni Ponnikas (Kajaanin yliopistokeskus), KM Mikko Mattila (Tampereen kesäyliopisto) ja KTL Arttu Vainio (Vaasan yliopisto, Levón-instituutti). Ohjausryhmä kokoontui yhteensä kolme kertaa: 06.03.2012 (Seinäjoki), 04.06.2012 (Vantaa), 14.09.2012 (puhelinneuvottelu). Hankkeen aikana ohjausryhmällä oli mahdollisuus kommentoida kyselylomaketta, teemahaastattelurunkoa ja raporttia. Ohjausryhmän jäsenet (Mattilaa lukuun ottamatta) osallistuivat omalla asiantuntijapanoksellaan Pudasjärvellä 16.01.2013 järjestettyyn workshop-tilaisuuteen.

Tutkimustyö aloitettiin tutustumalla aihepiiriä koskevaan materiaaliin, kuten aikaisempiin tutkimuksiin, kuntakohtaisiin kotouttamisohjelmiin sekä kunnan- ja kaupunginhallitusten pöytäkirjoihin. Tämän pohjalta täsmennettiin lopullinen tutkimuskuntien joukko. Tutkimuskunnat valittiin eri puolilta Suomea valtakunnallisen kattavuuden varmistamiseksi. Tarkoitus oli myös koota maahanmuuttajaryhmiltään heterogeeninen kuntaedustus. Kunnista viidessä oli runsaasti maahanmuuttajia ja kolmessa vähemmän. Kuntapaikkojen myöntämiseen liittyviä faktoja tiedusteltiin erikseen kunkin tutkimuskunnan ELY-keskusten maahanmuuttoyhdyshenkilöltä sähköpostitse (ELY-keskusten maahanmuuttoyhdyshenkilöt 2012). Taustakartoituksen jälkeen laadittiin sähköiset kyselylomakkeet tutkimuskuntien päättäjille, viranhaltijoille ja yhdistysten edustajille. Kysely lähetettiin sähköpostitse kohderyhmille. Aineistonkeruun seuraavassa vaiheessa kyselyn tuloksia syvennettiin haastattelemalla kuntien viranhaltijoita, etenkin kunnanjohtajia ja hallintokuntien johtajia sekä maahanmuuttotyön parissa työskentelevää henkilöstöä. Myös yhdistysten edustajia sekä työnantajaedustajia lähestyttiin henkilökohtaisin haastatteluin.

Alustavien tutkimustulosten valmistuttua järjestettiin workshop-tilaisuus Pudasjärvellä. Workshop-tilaisuuden tavoitteena oli hahmotella ratkaisuja maahanmuuttajien kotouttamiseen paikallisena eri sektoreiden välisenä sopimuksellisenä yhteistyönä. Tilaisuus oli osa Pudasjärven kotouttamisohjelman päivittämistyön prosessia ja se kokosi yhteen usean eri hallintokunnan keskeisimpiä toimijoita. Tilaisuus koostui asiantuntijaluennoista ja pienryhmätyöskentelystä.

1.2.1 Kyselytutkimus

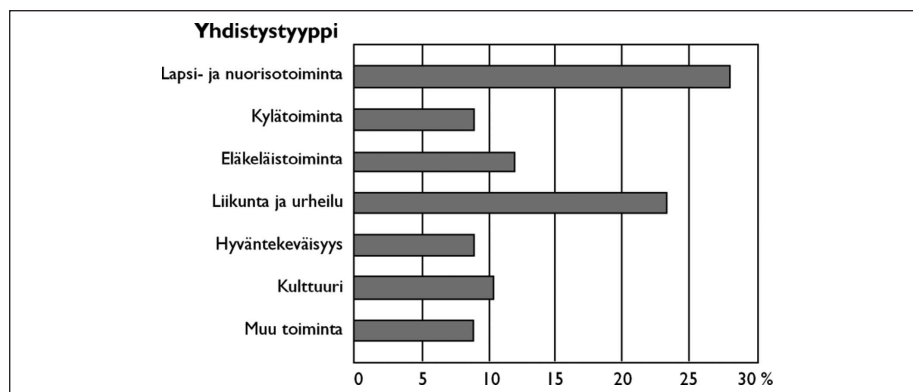
Kyselytutkimus toteutettiin maaliskuussa 2012. Kysely kohdistettiin tutkimuskohteena olleiden kuntien päättäjille, viranhaltijoille, evankelisluterilaisille seurakunnille ja yhdistyksille. Kuntien osalta kyselyn vastaanottajiksi valittiin osa kuntien viranhaltijoista sekä kaikki kunnanhallitusten ja kunnanvaltuustojen jäsenet. Tutkimukseen otettiin mukaan kussakin tutkimuskunnassa vahvoja yhdistyksiä, kuten kyläyhdistyksiä, 4H-yhdistyksiä, urheiluseuroja, Marttoja, Suomen Punaisen Ristin paikallisyhdistyksiä, eläkeläisyhdistyksiä sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksiä. Yhdistyksiä edustivat nii-

den puheenjohtajat ja/tai sihteerit. Kaikkiaan 520 kyselyä (liitteet 1 ja 2) saatekirjeineen lähetettiin alla esitetyn taulukon mukaisesti (taulukko 1). Valtaosa kyselyistä lähetettiin sähköpostitse, mutta sähköpostiosoitteen puuttuessa yksittäisiä kyselyitä lähetettiin myös postitse. Kyselyn tuloksien analysoinnista oli vastuussa erikoistutkija Merja Pakkanen Vaasan yliopiston Levón-instituutista.

Taulukko 1. Kyselyn vastaanottajien edustamat tahot kunnittain.

	Kunnanvaltuuston ja -hallituksen edustajat	Yhdistysten edustajat	Seurakunnat (EVL)	Kunnan viranhaltijat
Honkajoki	18	20	2	6
Kuhmo	35	27	2	8
Lieksa	35	40	2	9
Närpiö	37	22	2	11
Pudasjärvi	34	27	2	11
Punkalaidun	23	20	2	9
Virolahti	21	25	2	7
Ähtäri	29	25	2	5
Yhteensä	232	206	16	66

Kyselyn vastauksia palautui yhteensä 162 kappaletta. Vastausaktiivisuus oli 31 prosenttia. Kyselyyn vastanneista kuntien edustajista kolmannes (31 %) toimi kunnan viranhaltijana, joka viides (21 %) kunnanhallituksen jäsenenä sekä reilu puolet (60 %) kunnanvaltuuston jäsenenä. Osa vastaajista toimi useammassa kuin yhdessä roolissa, mikä on tavallista maaseutumaisissa pienissä kunnissa. Kyselyyn vastanneet yhdistykset edustivat monia erilaisia toimintamuotoja. Yleisimmät toimintamuodot olivat lapsi- ja nuorisotoiminta sekä liikunta ja urheilu (kuva 2).

Kuva 2. Kyselyyn vastanneiden yhdistysten toimintamuodot.

Vastausaktiivisuus oli suhteellisesti suurinta Punkalaitumella ja Närpiössä, pienintä Ähtäriissä ja Pudasjärvellä. Kyselyyn saadut vastaukset jakautuivat kappalemäärällisesti niin, että vastaajia oli eniten Lieksasta ja Närpiöstä, vähiten Honkajoelta (taulukko 2).

Taulukko 2. Lähetetyt ja saadut vastaukset kunnittain.

Kunta	Kyselyitä lähetetty (n)	Kyselyitä palautui (n)	Kuntakohtainen vastausprosentti (%)
Honkajoki	46	13	28
Kuhmo	72	19	26
Lieksa	86	30	35
Närpiö	72	30	42
Pudasjärvi	74	18	24
Punkalaidun	54	23	43
Virolahti	55	15	27
Ähtäri	61	14	23
Yhteensä	520	162	31

kaikki kunnat yhteensä

Kyselyssä vastaajilta kysyttiin taustatietoja, mikä mahdollisti eri vastaajaryhmien antamien vastausten vertailun. Taustatietojen tarkat vastausjakaumat on esitetty taulukkumuodossa liitteessä 3. Tulosten tarkasteleminen kunnittain oli välttämätöntä, jotta pystyttiin vertailemaan vastaajien näkemyksiä ottamalla huomioon, mikä tilanne missäkin kunnassa maahanmuuttoon liittyen todellisuudessa oli.

1.2.2 Haastattelut

Haastatteluiden avulla pyrittiin pureutumaan aihepiiriin kyselyä syvällisemmin ja keräämään yksityiskohtaisempaa tietoa tutkimuksen teemoista. Haastattelut toteutettiin touko–kesäkuun 2012 aikana. Valtaosa haastatteluista tehtiin paikan päällä, vain joitakin yksittäisiä haastatteluja tehtiin puhelimitse. Teemahaastattelurunko (liitteet 4–6) suunniteltiin kyselytutkimuksen alustavien tulosten pohjalta tutkimuksen pääteemoja mukaillen. Haastatteluiden toteuttajina toimivat (suluissa tutkimuskunta): projektipäällikkö KTM Miia Mäntylä (Honkajoki), projektipäällikkö KTM Kajsa From (Närpiö), projektiaavustaja HTK Emmi Nieminen (Virolahti), projektitutkija YTM, KTM Anna Martin (Kuhmo, Lieksa, Pudasjärvi, Punkalaidun, Ähtäri). Kaiken kaikkiaan haastatteluihin osallistui 85 tahoja (jakauma kunnittain ja vastaajaryhmittäin on

esiteltä taulukossa 3). Joihinkin haastatteluihin osallistui useampi henkilö samasta organisaatiosta. Joissain tapauksissa haastateltava pystyi vastaamaan useamman eri tahon näkökulmasta, koska hän oli mukana monen eri tahon toiminnassa. Näin ollen haastatteluihin osallistui yhteensä 90 henkilöä (liite 7). Haastattelujen tulosten analysoinnista oli vastuussa Anna Martin Levón-instituutista.

Taulukko 3. Teemahaastatteluihin osallistuneet tahot tutkimuskunnittain.

	Honka- joki	Kuhmo	Liekka	Närpiö	Pudas- järvi	Punka- laidun	Viro- lahti	Ähtäri
Kunnan viranhaltijat	2	3	6	3	3	4	3	3
Yhdistykset (mukaan lukien seurakunnat)	3	3	5	2	3	2	2	2
Työnantajat	6	5	5	5	3	4	4	4
Yhteensä	11	11	16	10	9	10	9	9

1.2.3 Workshop Pudasjärvellä

Alustavien tutkimustulosten valmistuttua järjestettiin Pudasjärvellä workshop-tilaisuus 16.01.2013. Tilaisuuden tarkoituksena oli tarkastella kolmen sektorin välistä yhteistyötä Pudasjärvellä yksityiskohtaisemmin. Ohjausryhmä valitsi Pudasjärven tilaisuuden kohteeksi sen mielenkiintoisuuden vuoksi. Pudasjärvellä on vähän maahanmuuttajia, mutta määrä tulee kasvamaan, koska maahanmuuton edistäminen on otettu yhdeksi kehittämistavoitteeksi kuntasuunnitelmassa. Tilaisuuden paikallisjärjestelyistä vastasi Pudasjärven kaupungin projektikoordinaattori Virpi Harilahti-Juola.

Tilaisuuteen osallistui yhdeksäntoista Pudasjärven kaupungin kotouttamisohjelman päivittämistyöryhmässä mukana olevaa paikallista toimijaa eri hallintokunnista. Tilaisuus koostui asiantuntijaluennoista ja ryhmätyöskentelystä. FT Antti Saartenoja esitelmöi aiheesta maahanmuuttajat ja maaseutu, jonka jälkeen YTM, KTM Anna Martin esitteli tutkimuksen alustavat tulokset. FT Jouni Ponnikas esitteli SolidarCity-hankkeen keskeisimpiä havaintoja työpaikkojen luomisesta syrjäisille alueille. Tämän jälkeen osallistujat jaettiin neljään ryhmään. Jokainen ryhmä pohti maahanmuuttoon liittyviä näkökulmia ennalta määriteltujen aihepiirien kautta.

Tilaisuuspäättyiryhmätöiden purkuun. Tulokset kirjattiinylös ja luovutettiin Virpi Harilahti-Juolalle. Tuloksia ja muita esiin nousseita ajatuksia hyödynnetään myöhemmin Pudasjärven kotouttamisohjelman päivittämistyössä.

2. Taustaa tutkimukselle

Tutkimuksen avulla pyrittiin saamaan ajankohtaista tietoa maahanmuuttajien ja maaseudun välisestä vuorovaikutuksesta. Tutkimus kohdistui kahdeksaan maaseutumaiseen kuntaan. Tutkimuskunnat kattoivat maantieteellisesti koko Suomen. Myös kaikki yleisimmät maahanmuuttajaryhmät olivat edustettuina. Tutkimuskunnat poikkesivat toisistaan paljon maahanmuuttajamäärien ja -ryhmien perusteella, joten liiallinen yleistysten tekeminen tulosten perusteella ei ollut mahdollista, eikä välttämättä tarpeellistakaan. Sen sijaan tutkimuksessa pyrittiin kuvailemaan tutkimuskunnissa vallitsevia tilanteita mahdollisimman johdonmukaisesti.

Yleiskuvan selventämiseksi tutkimuksen tässä vaiheessa perehdytään maahanmuuton käsitteistöön.

2.1 Maahanmuuttoon liittyvät keskeiset käsitteet

2.1.1 Maahanmuuttaja

Muuttoliike on yläkäsite, joka sisältää ihmisen paikasta toiseen siirtymisen. Useimmiten muuttamisella tarkoitetaan henkilön pysyvää asuinpaikan muuttamista. Muutto voi olla maan sisäistä (maassamuuttoa) tai valtiolliset rajat ylittävää siirtolaisuutta. Muuttaminen voi olla vapaaehtoista tai pakottavista syistä tapahtuvaa. Forsander ja Ekholm (2001: 108) jakavat Suomeen muuton syyt viiteen pääryhmään: paluumuutto, perhesyyt, pakolaisuus, työ ja opiskelu. Maahan pakolaisina ja paluumuuttajina sekä suomalaisten kanssa avioituneina maahan tulleilla maahanmuuttajilla on pysyvämpi maahanmuuton syy. Väliaikaisesti maahan tulevat esimerkiksi vaihto- ja tutkinto-opiskelijat sekä tilapäiset työntekijät. Maahanmuuttaja on siis yleiskäsite, jolla tarkoitetaan kaikkia maahan pysyvässä tarkoituksessa muuttaneita henkilöitä. Maahanmuuttajia ei voida nähdä yhtenä homogeenisena ryhmänä, koska maahanmuuton syyt vaihtelevat.

Maahanmuuttajaryhmiä voidaan luokitella eri tavoin. Tässä tutkimuksessa keskitytään seuraavien ryhmien tarkasteluun: paluumuuttajat, kiintiöpakolaiset, turvapaikanhakijat, perheenyhdistämisen, avioliiton tai työn vuoksi maahan muuttaneet henkilöt.

Ulkosuomalainen, joka palaa Suomeen on **paluumuuttaja**. Paluumuuttajia ovat entiset ja nykyiset Suomen kansalaiset, jotka ovat syntyperäisten Suomen kansalaisten jälkeläisiä sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevat henkilöt, kuten inkerinsuomalaiset, joilla on

suomalainen syntyperä. Oleskeluluvan saantiin vaikuttaa suomalaisten sukujuurien vahvuus ja läheisyys, mutta sen saamiseksi ei tarvita muita syitä, kuten esimerkiksi työntekoa tai opiskelua (Paluumuutto 2012). Inkerinsuomalaisista paluumuuttajiksi hyväksytään ne, joiden toinen vanhempi tai molemmat isovanhemmat ovat olleet kansallisuudeltaan suomalaisia (Räty 2002: 32). Paluumuuttajien osuus maahanmuuttajista on merkittävä. Esimerkiksi vuosina 2000–2009 Pudasjärvelle muutti Suomen ulkopuolelta 237 henkilöä. Heistä joka kolmas oli syntynyt Suomessa. Pienissä kunnissa paluumuuttajien osuus on usein yli puolet kaikista maahanmuuttajista (Pöntinen 2012).

Pakolainen määritellään Yhdistyneiden Kansakuntien Geneven sopimuksen mukaan henkilöksi, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rotunsa, uskontonsa, kansallisuutensa, tietyn ryhmän jäsenyyden tai poliittisen mielipiteen takia, ja joka on kotimaansa ulkopuolella kyvytön tai pelostaan johtuen haluton turvautumaan kotimaansa suojeluun. Pakolaisia vastaanotetaan kiintiöpakolaisina, myönteisen päätöksen saaneina turvapaikanhakijoina tai perheenyhdistämisen vuoksi. Vastaanotettavat **kiintiöpakolaiset** valitaan henkilöistä, joille YK:n pakolaisjärjestö UNHCR on myöntänyt pakolaisstatuksen. Suomessa eduskunta päättää vuosittain pakolaiskiintiön suuruuden ja valtioneuvosto pakolaiskiintiön kohdentamisen. Vuosittainen pakolaiskiintiö on 750 henkilöä. Vastaava kiintiö Ruotsissa on 1 700, Kanadassa 7 500. Viime vuosina Suomeen on otettu kiintiöpakolaisina Kongon demokraattisen tasavallan kansalaisia Ruandasta, irakilaisia Syyriasta ja Jordaniasta, myanmarilaisia Thaimaasta sekä afganistanilaisia Iranista. (Kiintiöpakolaiset 2012.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. YK:n ihmisoikeusjulistuksen 14. artiklan mukaan jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa. Suomessa Maahanmuuttovirasto määrittelee, onko turvapaikanhakija pakolainen, kun hänen hakemuksensa tehdään päätös. Pakolaisaseman saavat ne, joille annetaan turvapaikka. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella, mutta tällöin hänellä ei ole pakolaisasemaa. Turvapaikanhakijat majoitetaan vastaanottokeskuksiin hakemuksen käsittelyn ajaksi. (Turvapaikka Suomesta 2012.)

Perheenyhdistäminen tarkoittaa pakolaisten ja turvapaikan saaneiden henkilöiden perheiden yhdistämistä Suomessa. Perheeksi lasketaan aviopuoliso ja alaikäiset naimattomat lapset. Alaikäinen hakija voi tulla Suomeen vanhempansa ja alaikäiset naimattomat sisaruksensa. (Perheenjäsenen luokse Suomeen 2012.)

Avioliiton, työn tai opiskelun vuoksi Suomeen muuttaneet

Yksi merkittävimmistä syistä ulkomaalaisen Suomeen muutolle on jo pitkään ollut avioliitto (Räty 2002: 31). Ryhmään kuuluvat Suomen kansalaisen tai pysyvästi Suomessa asuvan ulkomaalaisen kanssa avioliiton solmineet henkilöt. Työlupamenettelyjen kautta Suomeen muuttaneiden määrä on ollut melko pieni ja työlupia myönnetään edelleen vain muutamia tuhansia vuodessa. Toisaalta Suomessa työskentelee paljon henkilöitä, jotka eivät tarvitse työntekijän oleskelulupaa, vaan he voivat työskennellä Suomessa tavallisella oleskeluluvalla. Lisäksi Suomessa opiskelee vuosittain tuhansia ulkomaalaisia opiskelijoita, jotka saapuvat maahan kansainvälisten opiskelijavaihtojen ja muiden kanavien kautta. (Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma 2009.)

2.1.2 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa pohditaan maahanmuuttajaryhmien lisäksi myös yksittäisen maahanmuuttajan kotoutumista yhteiskuntaan eli sitä, miten maahanmuuttaja integroituu ja juurtuu uuteen kotikuntaansa. **Kotoutumisella** siis tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Tämän kehityksen tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, kuten perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, palveluista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tavoitteena on samalla tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. **Kotouttaminen** puolestaan tarkoittaa niitä viranomaisten järjestämiä toimenpiteitä, joilla edistetään maahanmuuttajan kotoutumista. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Laki kotouttamisen edistämisestä (30.12.2010/1386) tuli voimaan syyskuussa 2011. Aikaisempi kotouttamislaki oli luotu 1990-luvulla ja kohdistui maahanmuuttajiin, joiden Suomeen saapumisen syy oli pakolaisuus tai paluumuutto. Tällöin kotouttamispalvelut suunnattiin lähinnä työttömille maahanmuuttajataustaisille henkilöille. Uudistetun lain lähtökohtana oli se, että se vastaisi entistä paremmin maahanmuutossa tapahtuneisiin muutoksiin. Uudistuksella pyrittiin siihen, että kaikki eri syistä Suomeen muuttavat henkilöt huomioidaan, kaikille jaetaan perustietoa yhteiskunnasta ja kaikki saavat tarvittaessa ohjausta palveluista. Myös kotoutumisen kaksisuuntaisuutta pyrittiin edistämään. Lain myötä alkuvaiheen ohjaukseen haluttiin parannuksia, koska maahan tulon alkuvaihe on tärkeää tiedonsaannin kannalta. Lailla haluttiin myös lisätä maahanmuuttajan osallisuutta. Lisäksi haavoittuviin ryhmiin kuuluvien pakolaisten kuten esimerkiksi vammaisten, vanhusten ja vaikeassa tilanteessa elävien naisten ja lasten syrjäytymistä haluttiin estää. (Uusi kotouttamislaki 2011.)

Käytännön tasolla kotouttaminen alkaa, kun maahanmuuttajalle laaditaan yksilöllinen kotoutumissuunnitelma. Suunnitelman tarkoi-

tuksena on tukea kielitaidon ja muiden suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimista. Kotoutumissuunnitelman laadintaan osallistuvat maahanmuuttaja, kunta sekä työ- ja elinkeinotoimisto. Suomen tai ruotsin kielen oppiminen on yksi keskeinen tekijä kotoutumisessa. ”Onnistuneessa kotoutumisessa maahanmuuttaja saavuttaa muun väestön kanssa tasavertaisen aseman yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksienkin osalta. Kotoutumisen tärkeimmät edellytykset ovat kielitaito ja työllistyminen. Kotouttamistoimenpiteiden tulee lähteä maahanmuuttajan omista tarpeista ja perehdyttää tarvittaessa myös arkielämän taitoihin.” (Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta 2011.)

Kansainvälisen vertailututkimuksen (Migrant Integration Policy Index) mukaan Suomessa asuvalla maahanmuuttajalla on hyvät edellytykset kotoutua. Selvityksessä kiinnitettiin huomiota erityisesti työelämää, perheiden yhdistämistä ja syrjintää koskeviin lakeihin. Suomen kotouttamispolitiikan vahvuuksina nähtiin esimerkiksi koulutukseen pääsy sekä poliittiset osallistumismahdollisuudet. (Maahanmuuton vuosikatsaus 2011.)

2.1.3 Maahanmuuttajan kotouttamiseen osallistuvat tahot Suomessa

Yleisesti ottaen maahanmuuttoon liittyvät aihepiirit ja niiden vastuut on Suomessa jaettu eri virastojen kesken valtakunnalliselta tasolta alueelliseen ja paikalliseen tasoon. Työ- ja elinkeinoministeriö (vuoteen 2011 asti sisäasiainministeriö) on vastuussa kotouttamisen suunnittelusta, kehittämisestä ja ohjauksesta. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla (ELY-keskukset) on alueellinen vastuu maahanmuutto- ja kotouttamisasiosta. ELY-keskukset ohjaavat puolestaan työ- ja elinkeinotoimistoja (TE-toimistoja) maahanmuuttoon ja kotouttamiseen liittyvissä asioissa sekä tukevat kuntia kotouttamisohjelmien valmistelussa ja toteutuksessa. Lisäksi ne sopivat kuntien kanssa kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kuntapaikoista. (Kotouttamisen tärkeimmät toimijat 2012.)

Tärkeimpiä maahanmuuttajien kotouttamiseen osallistuvia paikallisviranomaisia ovat kunnat, jotka tarjoavat maahanmuuttajille peruspalveluja ja erityisiä kotoutumispalveluja. Viranomaisten lisäksi maahanmuuttajien kotouttamisessa ja neuvonannossa ovat mukana myös useat järjestöt. Järjestöt edistävät toiminnallaan paikkakunnan valmistautumista eri kulttuureista tuleviin maahanmuuttajiin sekä mahdollistavat kantaväestön ja maahanmuuttajien vuorovaikutuksen kehittämisen. Järjestöt tuottavat myös kotoutumista edistäviä palveluita ja täydentävät viranomaisvastuulla järjestettäviä palveluita. Viranomaiset ja järjestöt voivat sopia keskenään paikallisella tasolla jo kotouttamisohjelman laadinnan yhteydessä kotouttamispalveluiden tuottamisesta ja järjestämisestä. (Kotouttamisen tärkeimmät toimijat 2012.)

Kotouttamisen edistämiseksi on käynnissä useita valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia hankkeita. Seuraavassa esitellään lyhyesti joitakin juuri tämän tutkimuksen kohde kuntien kannalta olennaisia hankkeita tutkimuksen tekohetkellä ja edellisten vuosien aikana (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012):

Suomeen muuttaneiden alkuvaiheen ohjaus ja osaamisen kehittäminen (ALPO) on valtakunnallinen hanke, joka rakentaa nimensä mukaisesti alkuvaiheen polkua Suomeen muuttaneille maahanmuuttajille. Alueellisia ALPO:n alaisia hankkeita, joissa tämän tutkimuksen kunnat ovat mukana, ovat:

Bothnia Integration -hanke toimii Pohjanmaan (Närpiö) ja Keski-Pohjanmaan alueella. Kohderyhmään ovat kuuluneet TE-toimistossa työnhakijana olevat maahanmuuttajat, työnantajat sekä viranomaiset ja muut palveluntuottajat. Hanke on kehittänyt maahanmuuttajien palveluja yhteistyökumppaneiden kanssa ja edistänyt maahanmuuttajien työllistymistä parantamalla työnantaja-yhteyksiä, kuten järjestämällä erilaisia koulutuksia maahanmuuttajille sekä myöntämällä työnantajalle palkkatukea työttömän maahanmuuttajan työllistämiseen. (Bothnia Integration 2012.)

Juuret ja Siivet – Maahanmuuttajat aktiiviseksi osaksi kainuulaista yhteiskuntaa -hankkeen tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista Kainuuseen (Kuhmo). Toiminta tapahtui laajassa yhteistyössä eri tahojen kanssa. Kansalaissektorin toiminnalla vahvistettiin yhdistysten ja järjestöjen osallisuutta kotoutumisen edistäjinä. (Korhonen & Ponnikas 2013: 11.)

Maahanmuuttajat Satakunnan voimavarana (VOIMA) -hanke keskityi maahanmuuttajien ohjaukseen ja neuvontaan. Hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin erilaisia tieto-, neuvonta- ja ohjausmalleja oppilaitoksen (Satakunnan koulutuskuntayhtymä) maahanmuuttajaopiskelijoille sekä annettiin neuvontaa myös muille Satakunnassa (Honkajoki) asuville maahanmuuttajille. Hankkeessa tehtiin myös osaamisen selvityksiä vastaanottokeskuksissa oleskeluluvan saaneille asukkaille sekä järjestettiin monikulttuurisuus- ja maahanmuuttotyön tapahtumia ja koulutuksia. Edellä mainittujen lisäksi maakunnan laajuinen maahanmuuttoasioiden tiedotus oli yksi hankkeen toiminnoista. (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012.)

Osallisena Suomessa -hanke on yksi suurimmista tutkimuksen tekohetkellä vireillä olleista maahanmuuttajien kotouttamisen tehostamiseen tähtäävistä hankkeista. Hanke on kehittänyt maahanmuuttajien koulutusta, työllistymistä sekä yhteiskunnallisia valmiuksia. Sen yhtenä tavoitteena on ollut kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukselle joustava ja kustannustehokas malli, joka mahdollistaa kaikkien

aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen. Lisäksi hankkeessa on luotu uusia toimintamalleja maahanmuuttajalasten ja heidän vanhempiensa tukemiseksi varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Myös koulutuspolkujen rakentaminen nuorille maahanmuuttajille on ollut yksi tavoitteista. Koulutuksen vaihtoehtoisia toteuttamistapoja on kokeiltu kuntien kehittämishankkeissa eri puolilla Suomea vuosina 2011–2013. Tutkimuskunnista Pudasjärvi ja Närpiö ovat olleet mukana pilottihankkeissa. (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012.)

Pudasjärven Osallisena Suomessa -osahankkeessa on pyritty muun muassa luomaan yli 17-vuotiaille maahanmuuttajille yhtenäinen ja tavoitteellinen koulutuspolku peruskouluun, kehittämään kotona olevien äitien ja lasten integroitua valmennusta osittain koulun tai päiväkodin päiväohjelmaan sisällytettynä sekä kytkemään kolmas sektori keskeisesti mukaan kotoutumisen prosessiin.

Rannikko-Pohjanmaan K5-kuntien *Delaktig i Finland/K5* (Närpiö) -hankkeessa on luotu virtuaalinen oppimisympäristö, jossa maahanmuuttajat voivat opiskella kieltä ja yhteiskuntatietoja. Lisäksi pilottihankkeessa on kehitetty seudullista kotouttamistoimintaa.

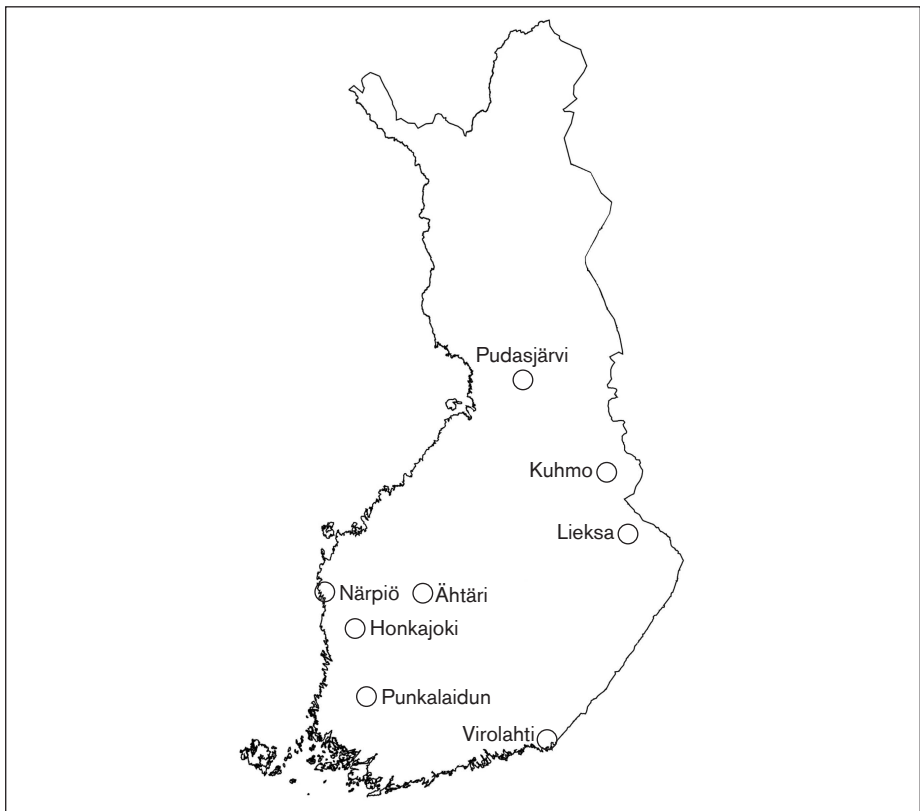
HAAPA on valtakunnallinen hanke, jonka tarkoituksena on ollut tukea kiintiöpakolaisia vastaanottavia kuntia. Osana hankkeen toteutusta kunnilla oli mahdollisuus hakea rahoitusta kehittämistyölle, joka kohdentui haavoittuvassa asemassa olevien kiintiöpakolaisten vastaanottoon. Kunnat sitoutuivat edellä mainittujen kohderyhmien vastaanottoon ja kehittivät terveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen palveluja sekä toiminnallisia koulutuksia. Vuosina 2010–2011 hankkeen alaisuudessa toimi 11 kuntaa, joista kukin sai rahoitusta omaan kehittämishankkeeseensa. Yksi rahoitusta saanut kunta oli Pudasjärvi. (Haapan hanke tukee... 2012.)

Maahanmuutto-ohjelmien tukirakenne (MATTO) -hankkeen tavoitteena on ollut työvoiman maahanmuuttoon liittyvien palveluiden, toimintojen ja prosessien kehittäminen sekä työvoiman maahanmuuton parissa työskentelevien toimijoiden tiedon ja osaamisen lisääminen. Kehittämishankkeeseen on koordinoitu MATTO-tukirakenne, jonka tehtävänä on ollut tukea ja kannustaa projekteja tarjoamalla niille foorumi kokemusten, oppien ja mielipiteiden vaihtoon. Hankkeen käynnissä olevia projekteja tutkimuskuntien alueilla on ollut useita. Närpiö on ollut mukana *Bothnia Work* -hankkeessa, jota on toteuttanut Vaasan TE-toimisto. Kuhmo on ollut mukana *Kansainvälinen työvoima* -hankkeessa, jonka toteuttajana on ollut Kainuun ELY-keskus. Lieksassa on ollut käynnissä *Maahanmuuton mahdollisuudet ja käytännöt* -hanke, joka on ollut Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen toteuttama hanke. Honkajoki on ollut mukana *Opinpolut maasta toiseen* -hankkeessa, jota on toteuttanut Satakunnan aikuis-

koulutuskeskus. Lisäksi Honkajoki on ollut mukana *Työhön Satakuntaan*-hankkeessa, jota on toteuttanut Satakunnan ELY-keskus. (Matto – maahanmuutto-ohjelmien tukirakenne 2012.)

2.2 Tutkimuskunnat ja niiden erityispiirteet

Tämän tutkimuksen kohteena olleet kahdeksan maaseutumaista kuntaa sijaitsevat eri puolilla Suomea, joten otos on maantieteellisesti kattava (kuva 3). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2011 ulkomaiden kansalaisten osuus Suomen väestöstä oli 3,4 prosenttia. Tähän keskiarvoon verrattuna tutkimuskunnista viidessä maahanmuuttajien määrä oli suuri, kolmessa pienempi. Tässä vaiheessa on tärkeä huomioida, että ”ulkomaiden kansalaisten” määrä ei kerro maahanmuuttajataustaisten henkilöiden todellista määrää kunnissa, sillä esimerkiksi osa Suomessa asuvista ulkomailla syntyneistä maahanmuuttajista on saanut Suomen kansalaisuuden ja tilastoidaan siis suomalaisina. Suomessa on myös toisen polven maahanmuuttajia, jotka mutkistavat tilastoja. Toisen polven maahanmuuttajia ei ole otettu erikseen huomioitu tässä tutkimuksessa.

Kuva 3. Tutkimuskuntien maantieteellinen sijainti.

Tutkimuskunnat erosivat toisistaan maahanmuuton suhteen: maahanmuuttajien määrät, maahanmuuton syyt, maahanmuuttotyön perinteet ja toimijat vaihtelivat kunnittain. Myös kunnissa käynnissä olleissa maahanmuuttokeskusteluissa oli suuria kuntakohtaisia sävy- ja sisältöeroja. Toisissa kunnissa haasteena oli kiintiöpakolaisten kotouttaminen kuntaan, toisissa asuntojen järjestäminen töihin tuleville työperäisille maahanmuuttajille. Jotkut kunnat harjoittivat valikoivaa maahanmuuttopolitiikkaa, toiset olivat avanneet ovensa monimuotoiselle maahanmuutolle.

Honkajoki

Honkajoki on noin 1 850 asukkaan maaseutumainen kaupunki Satakunnassa. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaisten kansalaisten osuus väestöstä vuonna 2011 oli 4,7 prosenttia. Työttömyysaste oli 8,9 prosenttia. Alkutuotannon työpaikkojen osuus oli 30,5 prosenttia, mikä tarkoittaa että Honkajoki oli tutkimuskunnista suurin alkutuotannon työpaikkoja tarjoava kunta. Jalostusalan työpaikkoja oli noin 20 prosenttia kaikista työpaikoista. Palvelualojen työpaikkojen osuus oli alle puolet (48,7 %).

Valtaosa maahanmuuttajista on saapunut Honkajoelle työn perässä. Tavallisin lähtömaa on Viro. Maahanmuuttajat ovat sijoittuneet alkutuotannon tai jalostuksen työpaikkoihin (puutarha- ja metalliala). Työperäisellä maahanmuutolla on pitkät, noin kaksikymmentä vuotta vanhat perinteet, mikä on edesauttanut sitä, että maahanmuuttajille on muodostunut oma yhteisö. Kantaväestön suhtautuminen työperäisiin maahanmuuttajiin on parantunut vuosien myötä. Tutkimuksen tekohetkellä Honkajoen kunta ei tarjonnut kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille.

Maahanmuuttajia ei ole erityisesti nostettu esille kunnan kehittämissuunnitelmassa. Lähtökohtana palvelujen tarjonnassa on ollut, että maahanmuuttajataustaisille asukkaille pyritään järjestämään samat palvelut kuin kantaväestölle. Peruspalveluiden lisäksi kunta on tarjonnut tiettyjä maahanmuuttajille kohdistettuja erityispalveluita. Esimerkiksi informaatio kunnan ja yritysten palveluista on käännetty viron kielelle. Lisäksi peruskoulun maahanmuuttajaoppilaiden on ollut mahdollista saada tukiopetusta viron ja venäjän kielillä. Myös terveystalveluita on pystytty tarjoamaan useammalla kielellä. (Kuntatieto 2012; Haastatteluväineistö.)

Honkajoen kunta ei ole osallistunut työperäisten maahanmuuttajien rekrytointiin, vaan jokainen yritys on hoitanut rekrytointiprosessin itse. Koska ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä on ollut yrityksissä jo vuosien ajan, on yrityksille muotoutunut vakiintuneet kanavat uusien työntekijöiden rekrytoimiseksi. Maahanmuuttajat ovat vuosien saatossa edenneet urallaan, sillä moni alun perin esimerkiksi puutarha-alalle

työllistynyt maahanmuuttaja on kielitaidon ja osaamisen karttuessa siirtynyt metallialan yrityksiin tai muihin suorittaviin töihin Honkajoen alueella. (Haastatteluaineisto.)

Kuhmo

Kuhmo on noin 9 300 asukkaan kaupunki Suomen ja Venäjän rajalla Kainuussa. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaisten kansalaisten osuus väestöstä vuonna 2011 oli 1,2 prosenttia. Valtaosa maahanmuuttajista on tullut Kuhmoon avioliiton kautta. Lähtömaa on ollut yleensä Venäjä. Kuhmo on rakennetyöttömyyden aluetta ja sen työttömyysaste oli tutkimuksen tekohetkellä lähes 20 prosenttia. Kuhmon työpaikoista selvä enemmistö (68,3 %) oli palvelualalla. Alkutuotannon työpaikkoja oli 15,9 prosenttia ja jalostuksen työpaikkoja 13,6 prosenttia. Lähin vastaanottokeskus sijaitsee reilun tunnin ajomatkan päässä Kajaanissa. Kuhmo ei tutkimuksen tekohetkellä tarjonnut kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille.

Maahanmuuttoon liittyviä aihepiirejä työstettiin maakuntatasolla tutkimuksen tekohetkellä 2012–2013. Maahanmuutto ei ollut vielä noussut kuntatasolla ajankohtaiseksi teemaksi, eikä Kuhmolla ollut kotouttamisohjelmaa. Kuhmon paikallislehti (Pulkkinen 2012) käsitteli pakolaisten vastaanottoa kesäkuussa 2012. Näkökannat olivat empiviä: kuhmolaisille suunnatun pienen mielipidegallupin tulos oli jyrkkä ”ei” pakolaistauksille maahanmuuttajille Kuhmoon.

Kunnan peruspalvelut on järjestetty maahanmuuttajataustaisille henkilöille. Lisäksi joitain erityispalveluita on järjestetty yhteistyössä hankkeiden kanssa. Vuosina 2008–2012 kunta oli mukana *Juuret ja siivet – Maahanmuuttajat aktiiviseksi osaksi kainuulaista yhteiskuntaa* -hankkeessa, jonka tuloksena esimerkiksi Kuhmon kirjastossa on etäyhteysmahdollisuus Kajaaniin, josta on tarvittaessa saanut tulkkausapua (venäjä-suomi).

Kuhmon sijainti Suomen ja Venäjän välisen valtionrajan välittömässä läheisyydessä näkyy katukuvassa venäläisten matkailijoiden suurena määränä kaupan ja palvelualojen liikkeissä. Tämän takia kielitaitoinen henkilökunta on haluttua.

Lieksa

Lieksa on noin 12 600 asukkaan kaupunki Pohjois-Karjalassa. Lieksaan on muutaman viime vuoden aikana muuttanut omaehtoisesti ja itsenäisesti satoja oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita erityisesti Kontioniemen ja Paiholan vastaanottokeskuksista. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaisten kansalaisten osuus vuonna

2011 oli 3,1 prosenttia kaupungin väestöstä. Valtaosa saapuneista maahanmuuttajista on somaleja, joitakin kymmeniä irakilaisia ja afgaaneja on myös saapunut. Maahanmuuttajiin kohdistuneiden ja maahanmuuttajien välisten kahakoiden takia Lieksan maahanmuuttajatilanne nousi valtakunnalliseen mediaan pian suurien ryhmien saavuttua. Maahanmuutto ei kuitenkaan ole uusi ilmiö Lieksassa. Valtion rajan läheisyyden takia venäläisiä on muuttanut paikkakunnalle avioliiton kautta jo vuosien ajan. Inkerinsuomalaisia rekrytoitiin maatalousalalle 1990-luvun alussa. Lieksa tarjosi kuntapaikkoja muutamalle kymmenelle pakolaiselle Bosniasta 1990-luvun puolivälissä. Tämä 1990-luvun maahanmuutto oli niin kutsuttu ”ensimmäinen aalto”. Pienessä määrin myös työperäisiä maahanmuuttajia on saapunut Lieksaan 2000-luvulla suorittaviin tehtäviin lähinnä metallialan yrityksiin. (Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2012.)

Maahanmuuton ”toinen aalto” alkoi vuonna 2009, kun Lieksa myönsi kuntapaikkoja muutamalle kurditaustaiselle henkilölle. Vähitellen oleskeluluvan saaneita kurditaustaisia turvapaikanhakijoita saapui omaehtoisesti lisää. Samoihin aikoihin myös muutamia somalitaustaisia maahanmuuttajia muutti kaupunkiin. Vähitellen tieto Lieksan tarjoamasta hyvästä kielikoulutuksesta sekä vapaista asunnoista levisi vastaanotokeskuksiin. Edellä mainituista syistä Lieksan maahanmuuttajaväestö on kasvanut voimakkaasti lyhyessä ajassa. Tällä hetkellä somaliyhteisön koko Lieksassa on noin 300 henkilöä. Kurdi määrä on lähtenyt laskuun, koska valtaosa heistä on muuttanut suurempiin kaupunkikeskuksiin. Tällä hetkellä Lieksa ei tarjoa kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille, vaan pyrkii hoitamaan nykyisen tilanteensa mahdollisimman hyvin. (Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2012: 4–5; Haastatteluväestö.)

Vuonna 2011–2012 Lieksassa oli käynnissä *Monikulttuurinen Lieksa*-hanke, jonka tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien kotoutumista tarjoamalla neuvontaa ja ohjausta maahanmuuttajille, työnantajille ja viranomaisille. Hanke järjesti erilaisia tapahtumia, kuten avoimia tiedotus- ja kuulemistilaisuuksia. Lieksassa kunnan johto on sitoutunut maahanmuuttoon. Kotouttamisohjelma laadittiin, kun maahanmuuttajien määrä Lieksassa kasvoi huomattavasti. Maahanmuuttostrategia laadittiin tämän jälkeen vuonna 2012. Strategia jakaantuu kolmeen toimintalinjaan, joihin on sisällytetty pitkän aikavälin yleistavoitteita. (Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2012.)

Toimintalinja 1: Peruspalveluiden saatavuus pyrkii turvaamaan maahanmuuttoasioiden koordinoitun hoidon kaupungin eri hallintokuntien sekä kaupungin ja muiden toimijoiden välillä. Linja pitää sisällään myös kotouttamispalvelut, tiedottamisen sekä ohjaus- ja neuvontapalveluiden riittävyyden.

Toimintalinja 2: Elinkeino-, työ- ja koulutustoiminta edistää maahanmuuttajien nopeaa integroitumista suomalaisen yhteiskun-

taan ja ehkäisee syrjäytymistä tukemalla suomen kielen nykyistä nopeampaa oppimista lisäksi se mahdollistaa kaikille perusopetuksen tasoisen koulutuksen ja pääsyn ammatilliseen koulutukseen. Toimintalinja sisältää toimenpiteitä maahanmuuttajien yrittäjyyteen aktivoimiseksi ja työnantajien tukemista maahanmuuttajien työllistämiseksi.

Toimintalinja 3: Kansalaisyhteiskunta tukee maahanmuuttajien osallistumista yhteiskuntaan sen tasa-arvoisina jäseninä edistämällä molemminpuolisen integraation mahdollisuutta ja tukemalla maahanmuuttajanaisten aktiivista osallistumista.

Närpiö

Närpiö on ruotsinkielinen kunta Pohjanmaalla. Kunnassa on asukkaita noin 9 400. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaisten kansalaisten osuus väestöstä vuonna 2011 oli 8,1 prosenttia, mikä oli suurin tämän tutkimuksen kahdeksasta tutkimuskunnasta. Työttömyysaste oli maan alhaisimpia, vain 5,3 prosenttia. Alkutuotanto (24,4 %) ja jalostusala (21,9 %) muodostivat lähes puolet Närpiön työpaikoista. Palvelualojen työpaikkojen osuus oli 52,2 prosenttia. Valtaosa Närpiön maahanmuuttajista on kotoisin Bosniasta tai Vietnamista, mikä juontaa juurensa pakolaisten vastaanottamisesta. Närpiö vastaanotti kiintiöpakolaisia Vietnamista 1980-luvun lopulla ja Bosniasta 1990-luvun alussa. Pakolaiset kotoutuivat vuosien saatossa Närpiöön, oppivat kielen, saivat töitä ja jäivät kuntaan. Kun työvoimasta 2000-luvulla tuli pulaa, monet vietnamilaiset ja bosnialaiset houkuttelivat tuttaviaan töihin Närpiöön. Työperäisiä maahanmuuttajia saapui myös muilta alueilta ja Närpiössä asuukin noin neljäkymmentä eri kansallisuutta. Kasvihuone- ja metalliala ovat maahanmuuttajien suurimmat työllistäjät. Vaikka maahanmuuttajien osuus väestöstä on suuri, kilpailua työpaikoista maahanmuuttajien ja kantäväestön kesken ei ole ollut. Närpiö on saanut valtakunnallisesti huomiota suorittamastaan hyvästä ja tietoisesta maahanmuuttajien kotouttamisesta. Närpiön malli on toiminut uuden kotouttamislain perustana. (Ivars 2011a; Ivars 2011b; Haastatteluvaiheisto.)

Närpiön malli perustuu yksittäisen ihmisen hyväksyntään ja kykyyn luoda yhteisymmärrystä sekä taitoon luoda hyvät elinolosuhteet muista kulttuureista tulleille ihmisille. Ensimmäisten kiintiöpakolaisten saapuessa Närpiöön yhdistyksillä (etenkin Punaisella Ristillä) oli aktiivinen rooli. Käytännön tasolla edettiin niin, että kaikkiin kotitalouksiin toimitettiin informaatiota saapuvista pakolaisista ja kerrottiin, miten vastaanotto kunnassa käytännössä tulee tapahtumaan. Lisäksi niissä taloyhtiöissä, joihin pakolaisia asutettiin, informoitiin tulijoista enemmän. Myös ystäväperheitä hankittiin saapuville pakolaisille. Ystäväperhetoiminnalla olikin merkittävä rooli pakolaisten kotoutumisen onnistumisessa, sillä

jokaisella ystäväperheellä oli oma sosiaalinen verkosto, jonka kautta kanavien löytyminen niin uusiin ystäviin kuin työpaikkoihin mahdollistui. (Lindqvist 2010.)

Närpiön kotouttamistoimenpiteissä on pyritty ennakointiin niin, että haasteisiin voidaan vastata tulevaisuudessakin. Työllistymistilanne kunnassa oli tutkimuksen tekohetkellä hyvä, mutta siellä on haluttu varautua työmarkkinoiden nopeisiin muutoksiin. Se on yksi syy, miksi Närpiössä on painotettu kielikoulutuksen merkitystä kotoutumisen onnistumisen perusedellytyksenä: kun maahanmuuttaja hallitsee kielen, avautuu hänelle monia koulutusmahdollisuuksia. Tämä mahdollistaa tarvittavan jouston siinä vaiheessa, jos maahanmuuttaja jää työttömäksi. (Lindqvist 2010.)

Närpiössä on vuosien ajan toteutettu useita eri hankkeita maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyen. Esimerkiksi *Strategier för en hållbar arbetskraftsinvandring i Sydösterbotten* -hankkeen tavoitteena on ollut luoda strategia, joka perustuu konkreettisiin toimiin, joilla pyritään helpottamaan työvoimapulaa alueella sekä kotouttamaan työperäisiä maahanmuuttajia Suupohjan rannikkoseudun TE-toimiston alueella. *En god integrering av Invandrare i Österbotten* -hankkeen painopisteinä on ollut neljä kertaa vuodessa kymmenelle kielelle käännetty sanomalehtiliite. Monikulttuurisuuteen liittyvää informaatiota on jaettu koulutuksen muodossa niille ammattiryhmille, jotka päivittäin kohtaavat maahanmuuttajia työssään. (Lindqvist 2010.)

Närpiöläisten työnantajien suhtautuminen maahanmuuttajiin on ollut myönteistä. Eräs närpiöläinen työnantaja painotti (Gullmets 2011), että työntekijöihin kannattaa panostaa kunnolla, jotta he pysyvät työpaikassa. Työ kyseisessä yrityksessä on vaativaa ja saattaa työnantajan mukaan viedä vuodenkin, ennen kuin uuden työntekijän työn jälki on tyydyttävää. Rekrytointiin liittyy aina riskiä. Työnantaja ottaa suuren vastuun palkatessaan työntekijän, joka on tietämätön siitä, kuinka asiat Suomessa toimivat. Haastattelun työnantajan mukaan närpiöläisten asukkaiden asenne maahanmuuttajiin on ollut esimerkillistä ja luonut vastaanottavaisen ilmapiirin. Se, että maahanmuuttajat ovat kotoutuneet Närpiöön niinkin hyvin voi mahdollisesti juontaa juurensa siitä, että omaa murrettaan puhuvat närpiöläiset kuuluvat itse vähemmistöön (kieli/murre).

Tällä hetkellä Närpiö ei tarjoa kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille.

Pudasjärvi

Pudasjärvi on noin 8 700 asukkaan kaupunki Pohjois-Pohjanmaalla. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaiden kansalaisten osuus väestöstä vuonna 2011 oli 1,0 prosenttia. Pudasjärvi on rakennetyöttömyyden aluetta. Sen työttömyysaste oli 17,5 prosenttia. Työpaikoista 15,7 prosenttia oli alkutuotannon alalla ja 19,8 prosent-

tia jalostusalalla. Palvelualan työpaikkoja oli valtaosa, 63,3 prosenttia. Maahanmuuttajien osuus väestöstä tulee todennäköisesti nousemaan lähitulevaisuudessa, koska muuttotappion ehkäisemisen yhdeksi mahdollisuudeksi on kaavailtu maahanmuuttoa. Pudasjärvellä viranhaltijat ja päättäjät ovat sitoutuneita asiaan ja he ovat yksimielisyydellään vakuuttaneet myös muita alueen toimijoita. Pudasjärvi onkin määrittänyt maahanmuuton edistämisen yhdeksi painoaloistaan (Kuntasuunnitelma 2012–2018).

Uudet asukkaat ovat tervetulleita Pudasjärvelle, sillä kunnan kuntasuunnitelmassa ”Uusi ja elinvoimainen Pudasjärvi” pitkän tähtäimen tavoitteeksi on määritelty, että vuonna 2018 joka kymmenes pudasjärveläinen on maahanmuuttajataustainen henkilö. Tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajien määrää pyritään kasvattamaan merkittävästi ja maahanmuuttotyöhön panostetaan. Huomiota kiinnitetään myös siihen, että maahanmuutto on mahdollisimman monipuolista sisältäen työn, opiskelun, avioliiton ja humanitaarisen avun vuoksi tulleet maahanmuuttajat. (Kuntasuunnitelma 2012–2018.)

Pudasjärvellä on ollut yksittäisiä maahanmuuttajia jo pitkään. Avioliiton kautta saapuneet maahanmuuttajat ovat edelleen suurin maahanmuuttajaryhmä Pudasjärvellä. Valtaosa heistä on kotoisin Venäjältä. Näkyvämmiin maahanmuuttajat tulivat katukuvaan vuonna 2008, jolloin maahanmuuttotyötä alettiin tehdä ja Pudasjärvelle perustettiin vastaanottokeskus. Aluksi vastaanottokeskuksessa oli ainoastaan alaikäisiä nuoria, mutta myöhemmin myös perheitä ja yksin tulleita aikuisia. Pudasjärvi on vastaanottokeskuksen perustamisesta lähtien tarjonnut aktiivisesti kuntapaikkoja vastaanottokeskuksen oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Seuraava askel oli tarjota kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille. Ensimmäinen ryhmä kongolaisia saapui Pudasjärvelle keväällä 2012. (Haastatteluväineistö.)

Pudasjärvi on toiminut valtakunnallisessa Osallisena Suomessa -hankkeessa yhtenä pilottikuntana tehtävänäään mallintaa maahanmuuttajien erilaisia koulupolkuja. Kaikki maahanmuuttoon liittyvät toiminnot on kunnassa linkitetty hankkeeseen.

Punkalaidun

Punkalaidun on noin 3 200 asukkaan kunta Pirkanmaalla. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan vuonna 2011 sen väestöstä 3,0 prosenttia oli ulkomaiden kansalaisia. Työttömyysaste oli suhteellisen hyvä, 8,7 prosenttia. Alkutuotanto- (28,8 %) ja jalostusalat (22,4 %) muodostivat puolet kaikista työpaikoista. Palvelualojen työpaikkojen osuus oli alle puolet, 47,2 prosenttia.

Maahanmuuttajia on ollut Punkalaitumen katukuvassa vuosikymmenten ajan, sillä jo 1990-luvun alkupuolella maatalouslomittajien akuuttia pulaa paikattiin inkerinsuomalaisilla lomittajilla. Vuosi-

na 2008–2009 Punkalaidun tarjosi ensimmäistä kertaa kuntapaikkoja myanmarilaisille kiintiöpakolaisille. Kunnassa on toiminut vastaanottokeskus vuodesta 2008 lähtien. Keskuksen toiminta on painottunut ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten sekä perheiden vastaanottoon. Kunta on aktiivisesti tarjonnut kuntapaikkoja vastaanottokeskuksen oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. (Holopainen 2010: 28–33; Haastatteluaineisto.)

Punkalaitumen kunta on tietoisesti valinnut strategiassaan yhdeksi erikoistumisalueekseen kansainvälistymisen, ja näkee sen paikkakunnan toimeliaisuutta ja elinvoimaa lisäävänä tekijänä. Käytännön tasolla strateginen suuntaus näkyy esimerkiksi sivistystoimissa, sillä kunta on järjestänyt perusopetukseen valmistavan koulutuksen perusopetusikäisille maahanmuuttajalapsille. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilaat siirtyvät perusopetukseen. Esikouluikäisille maahanmuuttajalapsille järjestetään esikouluopetusta. (Maahanmuutto 2012.)

Punkalaitumen kunta hyötyy vastaanottokeskuksen ylläpitämisen ja kiintiöpaikkojen tarjoamisen kokonaisuudesta, sillä se saa vapaaehtoisen valmistavan opetuksen rahoituksen opetusministeriöltä. Maahanmuuttajien koulutuksen tukemiseen on myös saatu hankerahoitusta, joten kokonaisuudessaan Punkalaitumen koulutoimella on entistä enemmän resursseja käytössään. Maahanmuuttajalapsset voidaan nähdä myös pelastuksena koululle, sillä joissain tapauksissa oppilaiden lukumäärien pieneneminen olisi lähitulevaisuudessa johtanut koulujen lakkautuksiin. (Holopainen 2010: 28–33.)

Punkalaitumella on vuosien varrella toteutettu useita maahanmuuttoon liittyviä kehityshankkeita. *Pro Labour* -hanke (päättyi 2010) edisti ulkomaisen työvoiman saatavuutta paikkakunnan yrityksissä. Punkalaidun valittiin vuonna 2009 yhdeksi sisäasiainministeriön valtakunnalliseksi maahanmuuttopilotiksi. *Step by Step* -hankkeen tavoitteena oli kolmannen sektorin aktivoiminen maahanmuuttotyöhön mukaan. Punaisen Ristin *Spirit* -hanke tuki Punkalaitumen seudulla muun muassa ystävätöiminnan käynnistymistä ja yleistä tiedotusta maahanmuuttoon liittyvien asioiden osalta. *ALMA* -hanke on ollut pirkanmaalaisissa kunnissa toimiva alueellisen maahanmuuton kehittämishanke, jonka tavoitteena on ollut kehittää maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa sekä heidän kanssaan toimivien työntekijöiden valmiuksia ja osaamista. Lisäksi hankkeella on tehostettu kuntien vastaanottovalmiuksia ja kotoutumiskäytäntöjä. (Maahanmuutto 2012.)

Virolahti

Virolahti on noin 3 500 asukkaan kunta Kaakkois-Suomessa. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan ulkomaiden kansalaisten osuus väestöstä vuonna 2011 oli 4,0 prosenttia. Valtaosa Virolahden maahanmuuttajista on taustaltaan venäläisiä tai virolaisia. Maantie-

teellinen läheisyys selittänee ilmiötä. Muuton syy on usein ollut joko paluumuutto tai avioliitto. Venäläiset matkailijat ovat myös osa virolahtelaista katukuvaa Suomen ja Venäjän rajan läheisyyden takia. Maahanmuuttajien osuus Virolahdella on keskiarvoa suurempi verrattuna moneen muuhun tutkimuskuntaan. On oletettavaa että myös tulevaisuudessa merkittävä osa väestönkasvusta tulee maahanmuutosta.

Virolahden työttömyysaste oli noin 10 prosenttia. Se on vahvasti palvelualojen työpaikkojen kunta (75,7 %). Loput työpaikoista jakaantuivat alkutuotannon (13,4 %) ja jalostuksen (9,5 %) kesken. Virolahti ei tarjoa kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Venäläisten matkailijoiden merkitys Virolahden palveluiden elinvoimaisuudelle on suuri. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kielitaitoinen henkilökunta kaupan alalla on haluttua työvoimaa.

Ähtäri

Ähtäri on noin 6 400 asukkaan kunta Etelä-Pohjanmaalla. Tilastokeskuksen (Kuntien avainluvut 2012) mukaan 0,7 prosenttia sen väestöstä oli ulkomaiden kansalaisia vuonna 2011. Ähtäri on rakennetyöttömyyden aluetta. Sen työttömyysaste oli 12,4 prosenttia. Ähtärin työpaikoista alkutuotannon osuus oli pieni, vain 9,8 prosenttia. Jalostusalojen työpaikkojen osuus oli 27,8 prosenttia. Palvelualojen työpaikat olivat vallitsevina (61,4 % kaikista Ähtärin työpaikoista). Ähtärin maahanmuuttajat ovat pääsääntöisesti saapuneet kuntaan työn tai avioliiton vuoksi. Tutkimuksen tekohetkellä Ähtäri ei tarjonnut kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille.

Kansainvälisyys näkyy Ähtärissä lähinnä matkailun toimialalla. Matkailustrategian painopisteeksi on viime vuosina noussut Venäjä, mikä omalta osaltaan voi lisätä venäjänkielisen työvoiman tarvetta etenkin palvelualalla. Syksyllä 2012 Ähtärissä käynnistyi esiselvityshanke ”Ortopediset erityispalvelut ulkomaalaisille”, joka tavoitteena oli selvittää venäläisten kiinnostusta terveys- ja hyvinvointipalveluita kohtaan (”terveysmatkailu”) Ähtärissä. Ennakkotietojen mukaan ja muualta Suomesta saatujen kokemusten perusteella Venäläisillä on runsaasti kiinnostusta erilaisia Suomesta saatavia leikkaushoitoja kohtaan. (Siirilä 2012.)

3. Maahanmuuttajat maaseudulla

3.1 Maahanmuuttajat ja maaseutu

Maahanmuuttajat ovat keskittyneet Suomessa suuriin kaupunkeihin, minkä johdosta maahanmuuton ja maahanmuuttopolitiikan ajatellaan koskevan pääsääntöisesti vain niitä. Maahanmuuttajia asuu maaseutukunnissa, mikä tarkoittaa että maaseudullakin tarvitaan maahanmuuttajien kotouttamista ja työllistymistä. Maaseudulla on vajetta työvoimasta, etenkin koulutetusta erikoistyövoimasta, jota omalta alueelta ei ole saatavilla. Tarvitaan siis ratkaisuja, joilla voidaan vaikuttaa maaseutujen alenevaan väestökehityksen ja elinvoimaisuuden lisäämiseen. Maahanmuuttajat ovat yksi vartenotettava vaihtoehto. (Saartenoja 2010: 26.)

Maahanmuuttaja ei kovin usein löydä tietään maaseudulle. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, vain joka kymmenes vuonna 2008 Suomeen saapunut maahanmuuttaja asettui asumaan maaseudulle. Syitä tähän on useita. Esimerkiksi uralla kehittymisen rajalliset mahdollisuudet, rajoituneet työmarkkinat, puutteelliset palvelut tai maahanmuuttajayhteisöjen puuttuminen maaseudulla voivat vaikuttaa siihen, että maahanmuuttajien määrä maaseutukunnissa on pieni. Toisaalta syy voi johtua maahanmuuttajasta itsestään. Hän ei välttämättä koe maaseutuympeäristöä omakseen, vaikka työmahdollisuuksia sieltä löytyisikin. (Heikkilä 2012: 113–114.)

Saartenojan (2010: 27) mukaan jokainen henkilö kokee maaseudun omalla tavallaan. Myös maaseudut itsessään ovat erilaisia. Eroja voidaan löytää pelkästään jo eri maahanmuuttajaryhmien välillä: kun työperäiseen maahanmuuttoon liittyy vapaaehtoisuus valita oma asuinpaikkakunta, kiintiöpakolaisina saapuneiden kuntiin sijoittaminen puolestaan tapahtuu viranomaisaholta. Kiintiöpakolaisten taustat voivat olla hyvinkin traumaattiset, mikä sekin vaikuttaa kotoutumiseen.

Maaseudulla ja kaupungissa on eroja maahanmuuttoon liittyen. Saartenojan (2010: 32–33) mukaan maaseutu eroaa kaupungeista siinä, että maaseudulla maahanmuuttaja on usein yksin, koska maanmiesten seura puuttuu. Käytännössä tämä tarkoittaa, että maahanmuuttaja on enemmän riippuvainen maaseudun kantaväestön yhteisöstä. Ero kaupunkiin on myös siinä, että maaseudulla maahanmuuttaja asuu usein kaukana kunnan palveluista. Maaseudun palvelutarjonnassa voi myös olla puutteita tai aukkoja, mikä voi käytännössä ilmetä maahanmuuttajaan päin esimerkiksi kielikoulutuksen tarjonnan puutteena. Kielitaito on olennainen osa maahanmuuttajan kotoutumista. Puutteellinen kyky

kommunikoida yhteisön kanssa sen omalla kielellä voi lisätä ulkopuolisuuden tunnetta yhteisöstä. Maaseudulla tämä voi kuitenkin kääntyä myönteiseksi ominaisuudeksi, sillä yksittäisistä maahanmuuttajista on oltu maaseudulla yleisesti ottaen kiinnostuneempia kuin kaupungissa. Yhteisöjen pienuus maaseudulla mahdollistaa sen, että asukkaat tietävät ja tunnistavat toisensa.

Saartenojan (2010: 32–33) havaintojen mukaan maahanmuuttajat ovat myös toimineet aktiivisesti erilaisten seurojen ja yhdistysten hyväksi maaseudulla, mikä on auttanut heidän kotoutumistaan ja vähentänyt ulkopuolisuuden tunnetta. Toisaalta haasteitakin on, esimerkiksi maaseudun nurkkakuntaisuus tai sosiaalisen elämän vähäisyys, jotka koskevat niin kantaväestöä kuin maahanmuuttajia.

Saartenoja esittelee tutkimustensa pohjalta (2010, 32–33) mielenkiintoisen mahdollisuuden, joka luo uskoa maahanmuuttajien ja maaseudun välisen vuorovaikutuksen toimivuuteen. ”Jälkmoderni Suomi määrittyy yhä vahvemmin kaupungeista käsin ja maaseutu itsessään on myös alkanut edustaa entistä enemmän toiseutta. Näin ajateltuna maalaiset ja ulkomaalaiset omaavat valtakulttuurin näkökulmasta ehkä enemmänkin yhteisiä piirteitä kuin ensi näkemältä voisi olettaa. Merkittävin ero on se, että maalaiset edustavat jotakin vanhaa, josta kaupungeissa halutaan erottua kun maahanmuuttajat edustavat jotakin uutta, joka halutaan pitää ulkopuolella. Voi olla mahdollista, että nämä kaksi toisilleen kaukaista ryhmää löytävät toiseuden kautta jotakin sellaista, mikä auttaa keskinäisen yhteisymmärryksen synty- mistä ja syventymistä”. Mahdollisuus maahanmuuttajan ja maaseudun väliseen vuorovaikutukseen on siis olemassa.

3.2 Tutkimuskuntien maahanmuuttajat

Kuten jo aiemmin kävi ilmi maahanmuuttajaväestön todellista määrää tutkimuskunnissa on hankala selvittää, sillä ulkomaalaisväestöstä puhutaan epätäsmällisesti – puhutaan esimerkiksi *ulkomaiden kansalaisista, ulkomailla syntyneistä, ulkomaista syntyperää olevista tai muista kuin kotimaisia kieliä puhuvista henkilöistä*. Tilannetta mutkistaa vielä se, jos halutaan ottaa huomioon toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajat. Tässä tutkimuksessa analyysin lähteenä käytettiin Tilastokeskuksen tilastoja *ulkomaiden kansalaisista*. Samalla hyväksyttiin se, että kyseinen tilasto ei ole kaikenkattava.

Tarkoituksena erilaisten kuntien mukaan ottamisessa tässä tutkimuksessa oli saada mahdollisimman erilaisia näkökulmia tutkimuksen aihepiireihin. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoitti, että tutkimuksen tuloksista ei voida muodostaa johtopäätöstä, joka olisi pätevä kaikkien eri maahanmuuttajaryhmien kotouttamiseen. Sen sijaan tuloksissa pyrittiin löytämään selittäviä tekijöitä sille, miksi kuntien välillä oli (niinkin suuria) eroja.

Maahanmuuttajien määrä

Tutkimuskuntien maahanmuuttajaryhmät poikkesivat toisistaan: osa kunnista oli selkeästi työperäisen maahanmuuton kuntia, toiset tarjosivat aktiivisesti kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille ja/tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Joissain kunnissa valtaosa maahanmuuttajista oli saapunut Suomeen perhesiteiden perusteella tai paluumuuttajina. Selittäviä tekijöitä tutkimuksessa mukana olevien maaseutukuntien maahanmuuttajamäärien eroavaisuuksiin olivat esimerkiksi paikkakunnalla sijaitseva vastaanottokeskus, laaja kasvihuonetuotanto tai itärajan läheisyys (Ponnikas ym. 2011: 21).

Tutkimuskunnat olivat heterogeenisiä maahanmuuttajien määriä tarkasteltaessa – ulkomaiden kansalaisten osuus vaihteli tutkimuskuntien väestöstä 0,7 ja 8,1 prosenttiyksikön välillä. Tutkimuksen yhteydessä toteutetussa kyselyssä selvitettiin vastaajien mielikuvia maahanmuuttajien määrästä kunnissa ja sitä, miten arviot vastaavat todellisuutta. Tulokset voivat omalta osaltaan selittää kuntakohtaista asenneilmapiiriä maahanmuuttajien kohtaan.

Maahanmuuttajien määrä on jossain määrin vastaajan subjektiivinen kokemus, ja siihen vaikuttavat esimerkiksi vastaajan asuinalue, suhtautuminen maahanmuuttajiin sekä vastaajan omakohtaisten kokemusten määrä maahanmuuttajista. Olikin odotettavissa, että tulos siitä koetaanko maahanmuuttajia olevan kunnassa vähän vai paljon, ei välttämättä korreloi suoraan todellisen tilanteen kanssa. Keskimäärin hieman yli puolet (60 %) kyselyn vastaajista koki, että heidän kunnassaan maahanmuuttajia on paljon, vastaavasti joka neljäs (22 %) vastaaja oli sitä mieltä, että maahanmuuttajia on vähän tai ei lainkaan.

Kun vastaajien kokemuksia maahanmuuttajien määrästä vertaillaan kunnittain (taulukko 4), havaitaan suuria kuntakohtaisia eroja. Suureksi osaksi tätä selittää maahanmuuttajien todellinen määrä kussakin kunnassa. Eniten maahanmuuttajia oli vastaajien kokemuksen mukaan Lieksassa, Honkajoella ja Närpiössä, joissa kussakin yli 80 prosenttia kyselyn vastaajista ilmoitti maahanmuuttajia olevan paljon. Vähiten maahanmuuttajia koettiin olevan Ähtärissä, jossa kaikki vastaajat mainitsivat maahanmuuttajia olevan erittäin vähän tai ei lainkaan. Mielikuvaa voi selittää se, että Honkajoella ja Närpiöllä on suhteellisen pitkä kokemus maahanmuuttajista (työperäiset maahanmuuttajat, Närpiössä kokemuksia myös kiintiöpakolaisista), sillä maahanmuuttajia on ollut katukuvassa jo useamman vuosikymmenen ajan. Lieksan tapauksessa maahanmuuttajien todellinen määrä edusti tutkimuskuntien joukossa keskitasoa, mutta vastaajat kokivat sen suureksi. Tätä voi selittää se, että Lieksaan on muodostunut suuri maahanmuuttajayhteisö lyhyen ajan kuluessa ja maahanmuutto on ollut näkyvästi esillä niin mediassa kuin yleisessä keskustelussa. 2000-luvulla Lieksaan muuttaneet maahanmuuttajat ovat pääosin omaehtoisesti kuntaan muuttaneita oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita.

Taulukko 4. Ulkomaan kansalaisten osuus tutkimuskuntien väestöstä.

Ulkomaisten kansalaisten osuus kunnan väestöstä ja se, miten vastaajat määrän kokevat

**esimerkki: Tilastojen mukaan 4,7 prosenttia Honkajoen väestöstä on ulkomaisten kansalaisia. Honkajokisista kyselyn vastaajista 85 prosenttia koki kunnassa olevan paljon maahanmuuttajia, 7 prosenttia koki kunnassa olevan vähän maahanmuuttajia.*

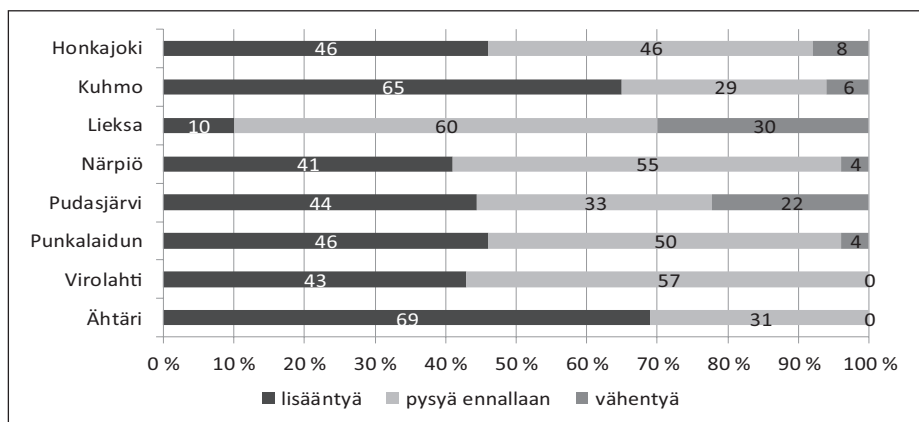
	Honka- joki*	Kuhmo	Lieksa	Närpiö	Pudas- järvi	Punka- laidun	Virolahti	Ähtäri
Osuus väestöstä (%) tilastojen mukaan	4,7	1,2	3,1	8,1	1	3	4	0,7
Osuus väestöstä vastaajien arvion mukaan (%)	Paljon 85%	Paljon 21%	Paljon 87%	Paljon 83%	Paljon 44%	Paljon 65%	Paljon 53%	Paljon 0%
	Vähän 7%	Vähän 63%	Vähän 3%	Vähän 0%	Vähän 28%	Vähän 9%	Vähän 7%	Vähän 100%

Lähde: Tilastokeskus 2012; Kyselytutkimusaineisto.

Suhtautuminen maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen

Maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen suhtauduttiin tutkimuskunnissa melko myönteisesti. Keskimäärin 40 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajien määrä voisi lisääntyä omassa kunnassa. Puolet (49 %) kyselyn vastaajista koki maahanmuuttajien sen hetkisen määrän kunnassa olevan riittävä (nykyinen taso sopiva). Vain joka kymmenes kyselyn vastaaja (11 %) toivoi maahanmuuttajien määrän vähentyvän. Kyselyn tuloksista kävi myös ilmi, että kuntien edustajat olivat useammin sitä mieltä, että maahanmuuttajien määrän tulisi lisääntyä kunnassa (kunnat 50 % vs. yhdistykset 30 %). Tilastollista merkitsevyyttä tälle ei kuitenkaan pystytty osoittamaan.

Erot vastaajien suhtautumisessa maahanmuuttajien määrien muutoksiin vaihtelivat kunnittain (kuva 4). Kunnista erottui erityisesti Lieksa, jossa vain kymmenes vastaajista toivoi maahanmuuttajien määrän lisääntyvän ja reilu puolet vastaajista toivoi määrän pysyvän entisellään. Peräti joka kolmas vastaaja toivoi maahanmuuttajien määrän vähenvän. Eniten maahanmuuttajia toivottiin lisää Ähtärissä ja Kuhmossa. Nämä olivatkin kuntia, joissa maahanmuuttajamäärät olivat pieniä tutkimuksen tekohetkellä.

Kuva 4. Maahanmuuttajien määrän toivottu suunta kunnittain.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kunnissa joissa maahanmuuttajien määrä oli tai sen koettiin olevan suuri, suhtautuminen maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen oli varautuneempaa kuin niissä kunnissa, joissa maahanmuuttajia oli vähän. Kunnissa, joissa maahanmuuttajia koettiin olevan paljon, vain joka neljäs (28 %) vastaaja toivoi määrän edelleen lisääntyvän. Vastaavasti puolet (54 %) näiden kuntien vastaajista toivoi maahanmuuttajien määrän pysyvän ennallaan ja joka viides (18 %) vastaaja toivoi maahanmuuttajien määrän vähentyvän. Sellaisissa kunnissa, joissa maahanmuuttajia oli vähän, lähes 70 prosenttia vastaajista toivoi määrän lisääntyvän, kolmasosa (32 %) vastaajista toivoi määrän pysyvän ennallaan.

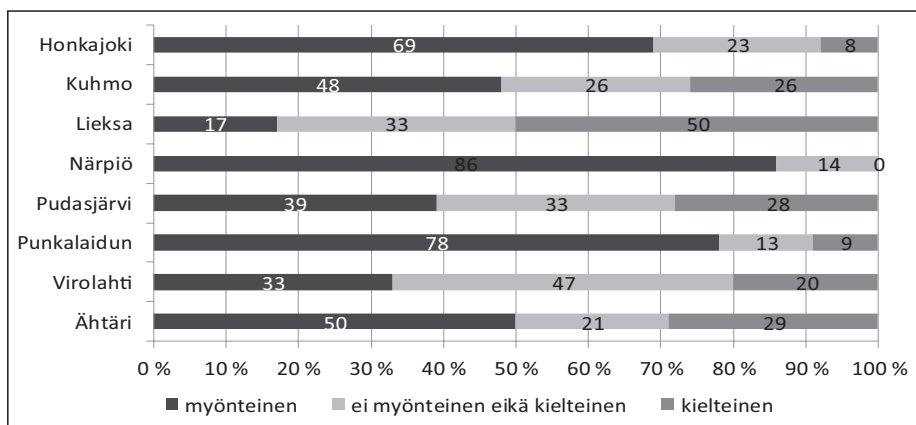
Suhtautumista maahanmuuttajien määrän muutoksiin saattoi selittää myös maahantulon syy, sillä kunnissa joissa merkittävä osa maahanmuuttajista oli taustaltaan pakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, vastaajien asenteet määrän lisääntymiseen olivat kielteisempiä. Työperäisen maahanmuuton kunnissa asenteet olivat myönteisempiä.

3.2.1 Ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan tutkimuskunnissa

Suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan vaihtelee. Jaakkolan (2005) mukaan kantaväestön suhtautuminen ulkomaalaistaustaisiin työntekijöihin vaihtelee erityisesti ikäryhmittäin: myönteisimpiä ovat nuoret työkäiset (25–29-vuotiaat) ja varautuneimpia eläkeikäiset. Koulutuksella ja ammatilla on myös yhteys asenteisiin ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä kohtaan: myönteisintä suhtautuminen on johtajilla, ylemmillä toimihenkilöillä, opiskelijoilla ja yrittäjillä. Kielteisempää suhtautuminen on vähän koulutettujen, työntekijöiden, maanviljelijöiden ja eläkeläisten keskuudessa. Eroja löytyy myös alueellisesti: pienemmissä kaupungeissa ja maaseudulla suhtautuminen ulkomaalaisiin työntekijöihin on varautuneempaa.

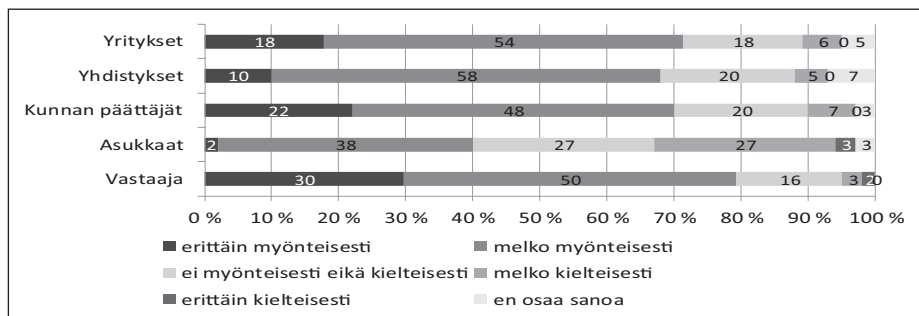
Maahanmuuttoon liittyviä asenteita on selvitetty myös kansalaiskyselyn avulla (Ponnikas ym. 2011). Puolet kansalaiskyselyn vastaajista koki työperäisen maahanmuuton tuovan hyötyä maaseudulle. Noin neljännestä vastaajista suhtautui asiaan kielteisesti. Miesten suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon oli varauksellisempaa kuin naisten. Työperäiseen maahanmuuttoon myönteisimmin suhtautuneet vastaajat asuivat ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. Vastaavasti kriittisimmin maahanmuuttoon vastanneet asuivat kaupunkien läheisellä maaseudulla. Aikaisempien tutkimusten perusteella voitiin olettaa, että suhtautuminen maahanmuuttajiin on varautunut myös tämän tutkimuksen maaseutukunnissa.

Tämän tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan kussakin tutkimuskunnassa koettiin useammin olevan myönteistä kuin kielteistä. Joka toinen kyselyn vastaaja (52 %) piti yleistä ilmapiiriä maahanmuuttajia kohtaan kunnassaan myönteisenä, kun joka viides (22 %) piti ilmapiiriä kielteisenä. Tutkimuskunnista erottui Närpiö (kuva 5), jossa yleinen ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan koettiin erittäin myönteiseksi. Myös Punkalaitumella ja Honkajoella ilmapiiri oli kyselyn vastaajien arvion mukaan varsin myönteinen. Vastakkaista näkemystä edusti Lieksa, jossa puolet vastaajista arvioi ilmapiirin kielteiseksi ja vain alle viidennes myönteiseksi.

Kuva 5. Ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan kunnittain.

Kyselyssä selvitettiin myös vastaajien näkemystä siitä, miten eri tahot (yritykset, yhdistykset, kunnan päättäjät, asukkaat, vastaaja itse) suhtautuvat maahanmuuttajiin (kuva 6). Tulokset olivat samansuuntaista kaikissa tutkimuskunnissa. Mielenkiintoista tässä oli se, että ”muiden asukkaiden” suhtautumista pidettiin selvästi vähemmän myönteisenä. Vastaajat pitivät ”omaan suhtautumistaan” kaikista myönteisimpänä. Voidaankin pohtia, onko kyse ”en minä, mutta muut” -ajattelutavasta.

Kuva 6. Vastaajien arvio eri tahojen suhtautumisesta maahanmuuttajiin.

3.2.2 Maahanmuuttajiin liittyvä tiedottaminen tutkimuskunnissa

Voidaan olettaa, että tiedon määrällä on selkeä yhteys kuntalaisten kokemuksiin ennakkoluuloihin ja asenteisiin maahanmuuttoa kohtaan. Tämän takia tiedottaminen otettiin yhdeksi tarkastelukohteeksi myös tässä tutkimuksessa. Kuntalaki (4 luku 29§) velvoittaa kunnan tiedottamaan asukkaalleen vireillä olevista asioista, niistä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä ratkaisuksista ja niiden vaikutuksista. Esimerkiksi kuntapaikkojen myöntämiseen liittyvä päätöksenteko on kuntalaisille siis avointa.

Kyselyn tulokset koskien tiedon riittävyttä poikkesivat kunta- ja vastaajaryhmäkohtaisesti. Lähes joka toinen (43 %) kyselyn vastaajista oli sitä mieltä, että hänellä oli maahanmuuttoon liittyvistä asioista tarpeeksi tietoa. Joka kolmas (33 %) vastaaja kertoi, että tietoa oli hieman liian vähän, ja joka viides (19 %) vastaaja oli sitä mieltä, että tietoa oli aivan liian vähän. On kuitenkin tärkeä huomioida, että jokainen vastaaja kokee tiedon riittävyden omalla tavallaan. Tämän lisäksi tiedotus tavoittaa osan kuntalaisista paremmin kuin muut.

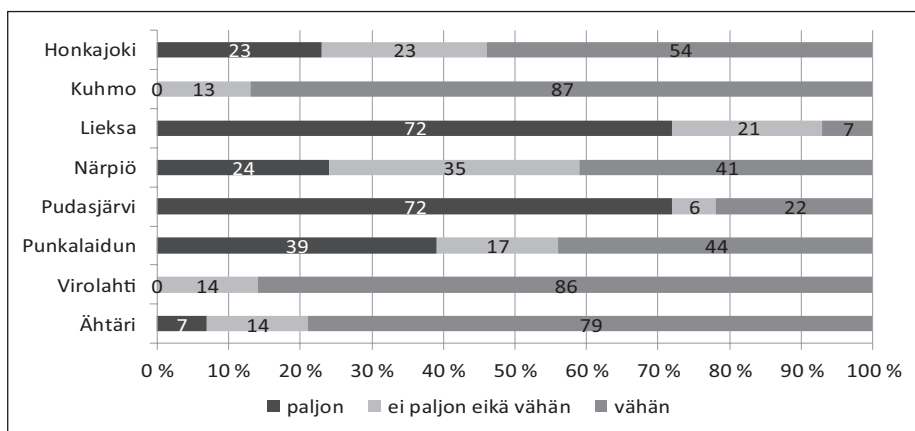
Joissain kunnissa maahanmuuttoon liittyvistä asioista tiedettiin vain vähän. Näin oli erityisesti Kuhmossa ja Virolahdella. Näissä tutkimuskunnissa suurin osa maahanmuuttajista on saapunut kuntaan perhe-suhteiden takia tai paluumuuttajina. Sellaisia kuntia, joissa vähintään puolet vastaajista tiesi mielestään riittävästi maahanmuuttoon liittyvistä asioista, olivat Honkajoki, Lieksa, Punkalaidun ja Pudasjärvi.

Kaikissa tutkimuskunnissa merkittävän suuri osa vastaajista ilmaisi tarvitsevansa lisää tietoa maahanmuuttoon liittyvistä asioista. Haastattelujen perusteella lisätietoa kaivattiin esimerkiksi maahanmuuttoon liittyvistä käsitteistä, kulttuurieroista ja toimeentuloturvan perusteista maahanmuuttajalle. Näillä arveltiin saavutettavan enemmän suvaitsevaisuutta etenkin pakolaistaustaisia maahanmuuttajia kohtaan. Mahdollisesti myös joitain liikkeellä olevia väärinkäsityksiä ja vanhoja uskomuksia toivottiin voitavan poistaa oikeanlaisella tiedolla. Tutkimuskunnista esimerkiksi Lieksassa ja Pudasjärvellä on järjestetty avoimia

keskustelutilaisuuksia, joihin on kutsuttu kunnan viranhaltijoita, päättäjiä, yhdistyksiä ja yrityksiä sekä kuntalaisia.

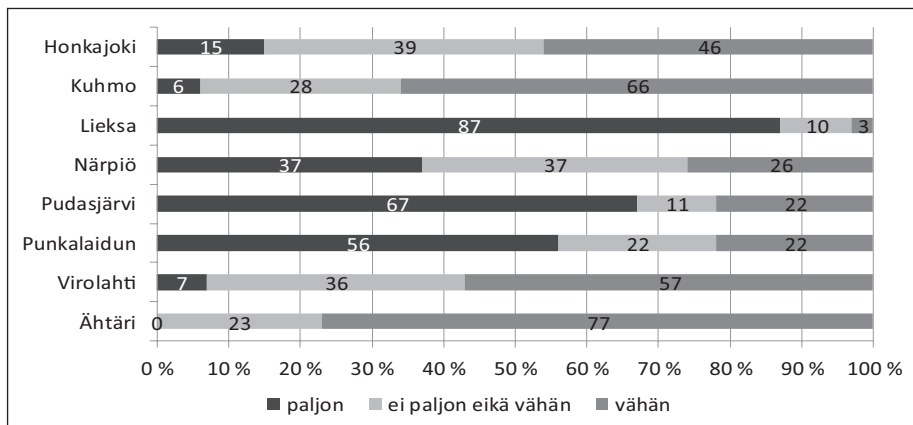
Tiedottamisen määrä

Tiedottaminen maahanmuuttoon liittyvistä asioista oli vähäistä, tai ainakin sitä kaivattiin lisää. Joka kolmas (33 %) kyselyn vastaaja oli sitä mieltä, että tiedotusta omassa kunnassa oli paljon, kun taas lähes joka toisen (44 %) vastaajan mielestä sitä oli vähän. Kuntakohtainen vaihtelu oli suurta (kuva 7). Kuhmossa ja Virolahdella tiedotus näytti olleen erittäin vähäistä. Lieksassa ja Pudasjärvellä puolestaan kunnan tiedotustoiminta vaikutti olevan erittäin aktiivista. Tiedottamisen suhteen kunnat, joissa on kiintiöpakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, erottuivat selkeästi muista kunnista.

Kuva 7. Maahanmuuttoon liittyvän tiedotuksen määrä tutkimuskunnittain.

Jokainen kunta vastaa siitä, kuinka paljon se tiedottaa maahanmuuttajiin liittyvistä asioista. Tiedottamisella voidaan pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi kantaväestön suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan. Tämä vaikutti olevan tavoite myös tutkimuskunnissa. Kyselyn vastaajista 41 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän kunnassaan pyritään vaikuttamaan paljon siihen, että alueen kantaväestö suhtautuisi maahanmuuttajiin myönteisesti. Kolmannes (33 %) vastaajista puolestaan oli sitä mieltä, että tällaista "asennemuokkausta" tehdään vähän tai ei lainkaan. Myös tämän aihepiirin osalta kuntakohtainen vaihtelu oli huomattavaa (kuva 8). Esimerkiksi Lieksassa valtaosa (87 %) vastaajista koki, että tiedottamisella pyritään vaikuttamaan asenteisiin paljon. Samalla tavoin koettiin Pudasjärvellä ja Punkalaitumella, joissa molemmissa on vastaanottokeskus ja kiintiöpakolaisia. Sen sijaan Ähtärissä, Kuhmossa, Virolahdella ja Honkajoella asenteisiin vaikuttamista tapahtuu joko vähän tai ei lainkaan. Havaintoja selittivät maahanmuuton syyt.

Kuva 8. Asenteisiin vaikuttaminen kunnittain.

Kokemus tiedottamisen riittävytydestä on yksilökohtaista ja tiedon riittävytyden raja on häilyvä. Siinä missä yksi haluaa lisää tietoa, kokee toinen tiedottamisen olevan jo liiallista. Seuraavassa ääripään esimerkit Pudasjärveltä:

”Mielestäni maahanmuuttajia koskevien asioiden tiedottamista alueen asukkaille pitäisi olla enemmän. Minusta tuntuu, ettei sitä ole nyt laisinkaan. Olisi hyvä saada tietää, mitä paikkakunnalla on ja mitä mahdollisuuksia on toimia heidän kanssaan. Lisäksi erilaiset työpajat tähän samaan aihepiiriin liittyen olisivat toivottavia. Asukkaat saisivat tietoa ja pikkuhiljaa oppisivat ymmärtämään erilaisuutta.”

(Pudasjärvi)

”Maahanmuuttajiin liittyvää tiedotusta tulee aivan liikaa. Tiedotus on jo kääntynyt itseään vastaan. On ollut tapana ilmoittaa kaikesta, mitä maahanmuuttajat ovat tehneet. Lehtien palstoja lukemalla jää sellainen kuva, että kaikki mitä järjestetään, on kongolaisille perheille. Se ei ole sitä normaalin toiminnan kuvaamista... Tuntuu ja jää sellainen kuva, että tavallisille suomalaisille, esimerkiksi suomalaisille nuorille, ei järjestetä mitään.”

(Pudasjärvi)

Selkeitä vastaajaryhmäkohtaisia eroja tiedottamista kohtaan ei esiintynyt. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kunnan viranhaltijoiden tietämys tiedotuksen sisällöstä ja määrästä oli asian- tuntevaa, ovathan he tiedontuottajia. Yhdistysten ja yritysten tietämys maahanmuuttoon liittyvistä asioista oli näitä vähäisempää.

Kyselyn tuloksista voitiin havainnoida, että tietämys ja tiedottaminen maahanmuuttoon liittyvistä asioista kuntalaisille vaihtelivat kunnittain. Haastatteluiden tulokset tukivat tätä näkemystä. Jos kuntaan oli sijoitettu pakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, tiedottaminen koettiin perustellummaksi kuin esimerkiksi työn tai

perhesiteiden perusteella maahan muuttaneiden osalta. Kunnat, joissa maahanmuuttajat olivat pääsääntöisesti kiintiöpakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, kunta oli tiedostetusti lisännyt tiedottamista maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä tai ajankohtaisista asioista. Tällä oli pyritty perustiedon jakamisen lisäksi ”*katkomaan siivet vääriltä huhuilta*”, sekä tekemään maahanmuuttajia näkyvämmiksi kunnassa. Tiedottaminen oli koskenut esimerkiksi saapuvia perheitä (päätökset kuntapaikkojen myöntämisestä) ja kiintiöpakolaisille järjestettyä toimintaa (kurssit, koulutus, yms.). Näin on ollut esimerkiksi Punkalaitumella ja Pudasjärvellä.

Työperäistä maahanmuuttoa ei koettu aihepiiriksi, josta olisi tarpeellista tiedottaa kuntalaisille. Tiedotuksen ajateltiin olevan kiusallista maahanmuuttajalle itselleen. Jonkinasteista tiedottamista oli kuitenkin ollut paikallislehdissä myös työperäisen maahanmuuton kunnissa, mutta se oli ollut hyvin satunnaista. Esimerkiksi Honkajoen paikallislehdessä oli ollut lyhyt artikkeli maahanmuuttajanuoren kesätyöstä. Närpiössä puolestaan on ilmestynyt usealle eri kielelle käännetty sanomalehden liite kymmenen kertaa vuodessa, mikä on tuonut maahanmuuton konkreettisesti näkyväksi kantaväestölle.

3.2.3 Maahanmuuttajien vaikutus kuntamielikuvaan

Kyselyn avulla selvitettiin näkökulmia ja mielipiteitä siihen, mitä vastaajat kokivat maahanmuuttajien vaikuttavan kunnasta saatavaan mielikuvaan. Puolet (52 %) kyselyn vastaajista piti maahanmuuttajien vaikutusta kuntamielikuvaan myönteisenä. Vain joka kymmenes (12 %) vastaaja oli sitä mieltä, että maahanmuuttajilla on kielteinen vaikutus mielikuvaan kunnasta.

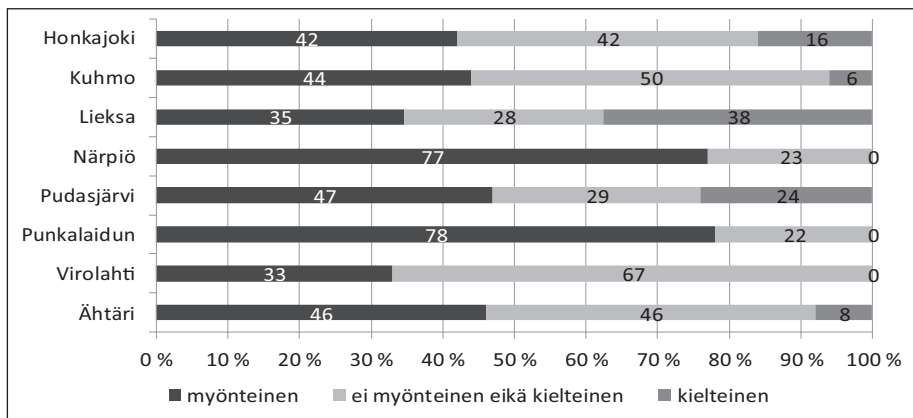
Tämänkin aihepiirin kohdalla kuntakohtaiset vaihtelut olivat suuria (kuva 9). Joukosta erottuvat erityisesti Punkalaidun ja Närpiö, joiden vastaajista huomattavan suuri osa (peräti kolme neljästä) piti maahanmuuttajien vaikutusta kuntamielikuvaan myönteisenä. Vähiten positii-visena maahanmuuttajien vaikutusta kuntamielikuvaan pidettiin Lieksassa ja Pudasjärvellä. Molemmissa kunnissa maahanmuuttajakysymys on ajankohtainen aihe.

”Lieksan tapauksessa lieksalaisen yrittäjien pitäisi ymmärtää tämä asia (maahanmuutto) kokonaisuutena. Lieksan kuvaa ulkopuolelle voitaisiin kohentaa esimerkiksi sillä, että yrittäjät olisivat näyttävästi maahanmuuttajatoiminnassa mukana. Vähitellen voitaisiin saada asennemuutosta aikaan. Jokaisen yrittäjän tulee kantaa vastuu Lieksan maineesta.”

(Lieksa)

”Tämä paikkakunta on tunnettu maahanmuuttajista ja vastaanottokeskuksesta ja valtion kunnalle myöntämistä tuista”.

(Pudasjärvi)

Kuva 9. Maahanmuuttajien vaikutus kuntamielikuvaan kunnittain.

Pudasjärvi on osoittanut maahanmuuton suhteen uudistusmieliseksi kunnaksi – kunnaksi johon maahanmuuttajia halutaan. Artikkelin (Pöntinen 2012) otsikko kuvaa Pudasjärveä erityisenä paikkana: ”Ihmema: Pudasjärvi haluaa maahanmuuttajia”. Maahanmuutto siis profiloitua jollain tasolla. Lieksassa oltiin huolissaan kaupungin saamasta kansallisessa mediassa negatiivisesta julkisuudesta liittyen maahanmuuttajien ja kantaväestön välisiin kahakoihin. Haastatellut eivät pitäneet Lieksaa rasistisena paikkakuntana, jollaiseksi se mediassa on leimattu.

”Haluan painottaa sitä, että suurin osa lieksalaisista ei ole rasisteja, vaikkakin media antaa niin ymmärtää. On todella harmi, että ääri-ilmiöt saavat palstatilaa lehdissä...”

(Lieksa)

3.3 Maaseutukuntien tarjoamat kuntapaikat maahanmuuttajille

Kuntapaikka on nimensä mukaisesti kunnan tarjoama asuinpaikka kiintiöpakolaiselle tai vastaanottokeskuksen oleskeluluvan saaneelle turvapaikanhakijalle. Kuntapaikkojen myöntäminen on kunnalle vapaaehtoista. Suunnitelmallisella kuntiin sijoittamisella pyritään turvaamaan maahanmuuttajien tarvitsema erityinen tuki. Sisäasiainministeriö vastaa kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin osoittamisen ja kuntapaikkojen valtakunnallisesta koordinoinnista ja ohjauksesta. Ministeriö vahvistaa osana ELY-keskusten vuotuisia toiminnallisia tulossopimusneuvotteluja valtakunnalliset ja alueelliset kuntapaikkatavoitteet. Vuonna 2010 valtakunnallinen kuntapaikkatavoite oli 2 200 paikkaa. ELY-keskukset puolestaan vastaavat sisäasiainministeriön kanssa sovitun kuntapaikkatavoitteen toteuttamisesta alueellaan kuntien kanssa sopimus pohjaisesti neuvotellen. (Valta-

kunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011.)

Kuntapaikkojen määrä on pyritty asettamaan valtakunnallisesti niin, että se vastaa Suomeen tulevien kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden ja mahdollisesti näiden Suomeen myöhemmin tulevien perheenjäsenten kuntapaikkatarpeita. Viime vuosina kuntapaikkatarpeisiin ei kuitenkaan ole pystytty vastaamaan odotetulla tavalla. Esimerkiksi vuodelle 2009 asetetuista 2 000 kuntapaikasta pystyttiin täyttämään 1 450. Tämä on johtanut kuntiin osoittamisen ja kotoutumisen hidastumiseen. Suomeen saapuva muuttoliike ja maan sisäinen maahanmuuttajien muuttoliike suuntautuu tavallisesti pääkaupunkiseudulle ja muihin suurempiin keskuksiin. Omalta osaltaan se on vaikeuttanut kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden osoittamista juuri näille alueille. (Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011.)

Yleisimmät syyt olla vastaanottamatta pakolaisia kuntiin ovat olleet kuntien riittämättömät talous- ja henkilöresurssit. Myös valtion maksama laskennallinen korvausta on pidetty riittämättömänä. Asunnoista on pulaa etenkin pääkaupunkiseudun kunnissa ja muissa suuremmissa kaupungeissa, jonka vuoksi asumisen järjestäminen suurten ja monilapsisten pakolaisperheiden tarpeisiin on koettu haasteelliseksi. Lisäksi kaikilla kunnilla ei välttämättä ollut mahdollisuuksia järjestää pakolaisille niiden tarvitsemia erityispalveluita. Myös erikoistuneet sosiaali- ja terveystuollon palvelut voivat olla puutteelliset. (Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011.)

Päätökset siitä, minkä verran ja milloin kunta vastaanottaa kiintiöpakolaisia ja oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, tehdään kunnissa yleensä talousarvion käsittelyn yhteydessä kunnanvaltuustoissa tai kunnanhallituksissa. Tehdessään päätöstä pakolaisten vastaanottamisesta ja kotouttamisesta kunnan on pohdittava, miten se voi vastata paikkakunnalle tulevien uusien maahanmuuttajien asunto- ja palvelutarpeisiin sekä miten maahanmuuttajan tarvitsemat palvelut resursoidaan. Lisäksi toiminnassa on huomioitava, että pakolaiset tulevat erilaisista taustoista ja saattavat tarvita sen takia yhteiskunnan tukea kotouttamiseen ja työllistymiseen pitkänkin aikaa. Myös perheenyhdistämisen kautta saapuvien perheenjäsenten tulo kuntaan tuo kunnille uusia haasteita. (Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011.)

Oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat voivat muuttaa kuntaan ”omaehtoisesti”. Siihen on kannustettu, koska kuntapaikoista on ollut pulaa. Joissain paikoin omaehtoiseen muuttoon kannustaminen on aiheuttanut kunnissa ongelmia, mikä on johtanut siihen, että kiintiöpakolaisten vastaanotosta on luovuttu (Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011). Näin on käynyt esimerkiksi Lieksassa.

3.3.1 Kuntapaikkamenettelyn haasteet

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää kuntapaikkaprosessiin liittyviä mahdollisia haasteita maaseutukuntien näkökulmasta. Kyselyyn vastanneille kuntien edustajille kerrottiin aiheesta lyhyt informaatio (liite 1), jonka jälkeen heiltä tiedusteltiin kuntapaikkoihin liittyvää tiedon riittävyyttä, kuntapaikkamenettelyyn liittyviä haasteita sekä mielipiteitä kuntapaikkakorvausten riittävyydestä.

Tieto kuntapaikoista ja niihin liittyvästä menettelystä ei ollut itsensä selvyys kaikille kunnan päätöksentekijöille. Tässä onkin tärkeä huomioida, että ELY-keskukset eivät välttämättä ole lähestyneet kaikkia tutkimuskuntia viime vuosien aikana kuntapaikkoihin liittyen (taulukko 5). Se omalta osaltaan selitti, miksi aihepiiri oli joillekin tutkimuskuntien päättäjille vieras. Tätä selvitettiin kunkin tutkimuskunnan ELY-keskuksen maahanmuuttoyhdyshenkilöltä (ELY-keskusten maahanmuuttoyhdyshenkilöt 2012).

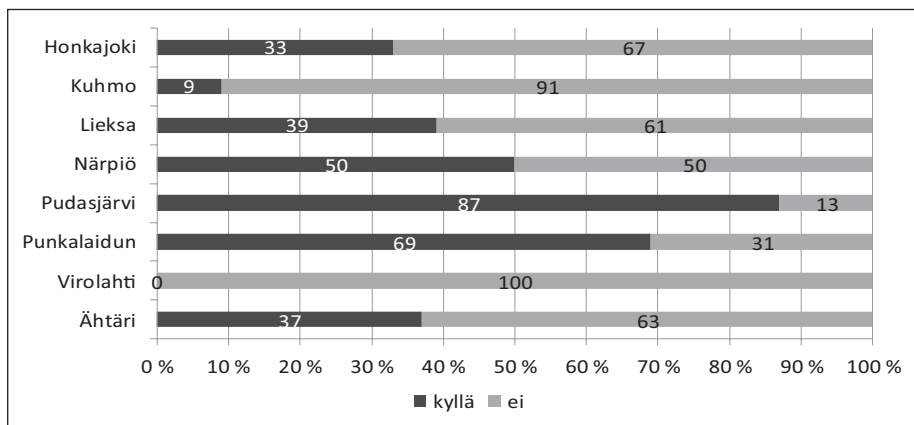
Taulukko 5. Kuntapaikkojen tarjoaminen tutkimuskunnissa.

	<i>Onko ELY-keskus lähestynyt kuntaa ja kysynyt kunnan mahdollisuutta tarjota kuntapaikkoja viimeisten vuosien aikana? Milloin?</i>	<i>Mikä oli kunnan päätös?</i>	<i>Muuta huomionarvoista asiaan liittyen</i>
Honkajoki	Kyllä (2009)	Ei tarjota kuntapaikkoja	Satakunnan liitto yhdessä Spirit-hankkeen kanssa toimittanut kunnalle vetoamisen kuntapaikoista vuonna 2011
Kuhmo	Kyllä (2009)	Ei tarjota kuntapaikkoja	
Lieksa	Kyllä	Ei tarjota kuntapaikkoja toistaiseksi	Avoin sopimus vastaanotosta 1990-luvulta lähtien. Tällä hetkellä pyritään hoitamaan nykyinen tilanne mahdollisimman hyvin.
Närpiö	Kyllä (2011)	Ei tarjota kuntapaikkoja toistaiseksi	Myönteinen suhtautuminen humanitäärisen vastaanottoon, asuntopula
Pudasjärvi	Kyllä	Tarjotaan kuntapaikkoja	Avoin sopimus vastaanotosta vuodelta 2008
Punkalaidun	Kyllä	Tarjotaan kuntapaikkoja	Avoin sopimus 1990-luvun lopulta
Virolahti	Ei		
Ähtäri	Kyllä (2011)	Ei tarjota kuntapaikkoja toistaiseksi	

Lähde: ELY-keskusten maahanmuuttoyhdyshenkilöt 2012.

Kyselyyn vastanneista kuntien edustajista (kunnanhallitusten ja kunnanvaltuustojen jäsenet sekä kuntien viranhaltijat) alle puolet (42 %)

koki, että heillä oli päättäjinä riittävästi tietoa kuntapaikkamenettelystä. Kuntakohtainen vaihtelu oli merkittävää (kuva 10). Suurinta tietämystä oli Pudasjärvellä. Tämä selittyneekin aiheen ajankohtaisuudella. Ensimmäinen ryhmä kiintiöpakolaisia vastaanotettiin Pudasjärvelle keväällä 2012. Vähäisintä tietoisuus oli Virolahdella, jossa kukaan vastaajista ei kokenut tietotasoaan riittäväksi. Tämä selittyy sillä, että ELY-keskus ei ole lähestynyt Virolahtea kuntapaikoista viimeisten vuosien aikana.

Kuva 10. Tiedon riittävyys kuntapaikkamenettelystä kunnittain.

Suurimmaksi haasteeksi kuntapaikkamenettelyssä koettiin asuntojen vähäinen määrä ja kunnan heikko valmius tarjota kotouttamispalveluita. Haasteina mainittiin myös kokematon virkamieskunta ja kotouttamishenkilökunta vastaamaan pakolaisten tarpeisiin, sekä yleinen tiedonpuute aihepiiristä. Lisää tietoa tarvittaisiin etenkin menettelyn vireille tulosta, päätöksentekoprosessista, taloudesta, käytännön järjestelyistä, vaatimuksista, eduista sekä maahanmuuttajien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Monet vastaajat kokivat kuntapaikkojen tarjoamisen olevan enemmän suurempien kaupunkien asia, koska kuntapaikkojen laskettiin vaativan pieneltä kunnalta liikaa resursseja kotouttamiseen. Kotoutumisen arveltiin vaativan suurempaa väestöpohjaa kuin maaseutumaisissa kunnissa on. Lisäksi ongelmiksi mainittiin vinoutunut väestörakenne sekä työpaikkojen vähäinen määrä. Myös valtion maksamaa korvausta pidettiin pieneenä.

Tutkimuskuntien joukossa oli kuntia, joilla oli avoin sopimus oman ELY-keskuksensa kanssa pakolaisten vastaanotosta, mutta jotka eivät tällä hetkellä pysty tarjoamaan kuntapaikkoja. Esimerkkinä Lieksa, jonne on viime vuosina saapunut omaehtoisesti suuri määrä oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, minkä takia Lieksa ei ole pystynyt enää tarjoamaan kuntapaikkoja. Tilanne Lieksassa on siis jokseenkin sama kuin suuremmissa kaupungeissa Suomessa. Myös Närpiö on aikaisemmin tarjonnut kuntapaikkoja, mutta se ei tarjonnut niitä tutkimuksen

tekoheikellä (2012–2013) asuntopulan vuoksi.

Osa kunnista tarjosi kuntapaikkoja aktiivisesti (Pudasjärvi, Punkalaidun) ja pyrkii tätä kautta ylläpitämään elinvoimaa kunnassa. Molemmissa kunnissa kuntaan sijoitettu vastaanottokeskus on haluttu hyödyntää ja kuntapaikkoja on aktiivisesti tarjottu oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksen olemassaolon ajan. Punkalaitumella kuntapaikkojen tarjoaminen lähti kunnan omista tarpeista, kun vapaana oleva kiinteistö haluttiin saada käyttöön. Pudasjärvellä puolestaan koettiin, että ”*fasiliteetit olivat kunnossa*” kuntapaikkojen myöntämiselle.

3.3.2 Rahallinen korvaus kunnalle sen tarjoamasta kuntapaikasta

Kuntapaikkojen tarjoaminen on kunnille vapaaehtoista. Jos kunta on laatinut tai sitoutuu laatimaan maahanmuuttajien kotouttamisohjelman, ELY-keskus korvaa pakolaisten vastaanotosta aiheutuneet kustannukset kunnalle valtion talousarvion rajoissa. Pakolaisten kuntiin osoittamiseksi sekä ensimmäisen asunnon ja kotoutumista edistävien palvelujen varmistamiseksi valtio korvaa kunnille heidän vastaanottonsa järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. Vastaanoton järjestämisellä tarkoitetaan asumisen, sosiaali- ja terveystalveluiden, opetus- ja vapaa-ajanpalveluiden sekä toimeentuloturvan järjestämistä, yhteiskuntaan ja työelämän toimintaan perehdyttämistä, kielikoulutuksen järjestämistä ja tulkkitalveluita. Yli 7-vuotiaan henkilön osalta kunnalle maksetaan laskennallista korvausta 2 300 euroa vuodessa. Enintään 7-vuotiaan henkilön osalta korvaus on 6 845 euroa vuodessa. Kiintiöpakolaisten osalta kustannukset korvataan neljän vuoden ajalta, oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden osalta kolmen vuoden ajalta. (Ohje kotoutumisen edistämistä... 2011.)

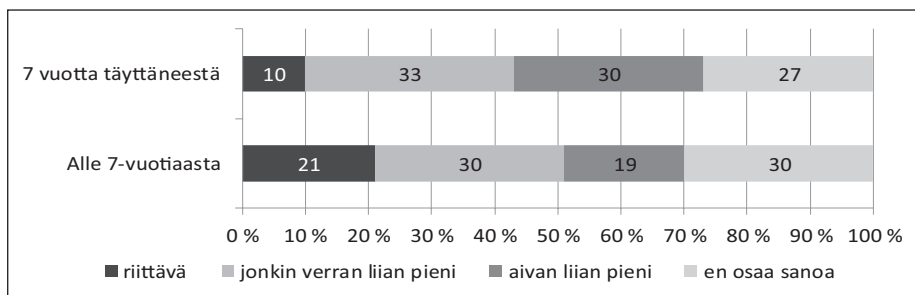
Lisäksi kunnalle korvataan tiettyjä kustannusperusteisia kuluja, joita ovat muun muassa:

- Kunnan antamaan toimeentulo-/kotoutumistuen kustannukset kolmelta vuodelta
- Pakolaiselle annetusta paluumuuttoavustuksesta aiheutuvat kustannukset
- Kunnan järjestämän tulkkitalvelun kustannukset
- Alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen saapuneen henkilön sijoittamisesta aiheutuvat kustannukset enintään siihen saakka kunnes hän täyttää 18 vuotta
- Vamman tai sairauden edellyttämän pitkäaikaisen sosiaali- ja terveyshuollon järjestämisestä kunnalle aiheutuvat huomattavat kustannukset kymmeneltä vuodelta, jos henkilö on ollut huollon tai hoidon tarpeessa Suomeen saapuessaan
- Erityisistä syistä muut kunnalle aiheutuneet kustannukset enintään kymmeneltä vuodelta.

Erityiskustannusten korvaamisesta sovitaan ELY-keskuksen ja kunnan välillä kussakin tapauksessa erikseen.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että kuntapaikkakorvauksen euromäärää pidettiin pienenä. Kuntien päättäjistä vain joka viides (21 %) piti alle seitsemänvuotiaasta henkilöstä maksettavaa kuntapaikkakorvausta riittävänä (kuva 11). Saatujen vastusten keskiarvon perusteella riittävänä korvauksen määränä pidettiin 10 094 euroa (vaihteluväli: 7 500–15 000 euroa, mediaani 10 000 euroa). Seitsemän vuotta täyttäneestä maahanmuuttajasta maksettavaa kuntapaikkakorvausta piti riittävänä vain joka kymmenes (10 %) vastaaja. Riittävänä korvauksena pidettiin keskimäärin 6 668 euroa (vaihteluväli 2 800–30 000 euroa, mediaani 5 000 euroa).

Suuri osa korvauksen riittävyteen tyytymättömistä vastaajista ei kuitenkaan osannut määritellä tarkkaa summaa, vaan ilmoitti, että kuntapaikkakorvauksessa ”pitäisi huomioida maahanmuuttajasta aiheutuvat todelliset kulut (joissa on suuri vaihtelu) ja korvata kustannukset niiden mukaan”.

Kuva 11. Kuntapaikkakorvauksen riittävyys, kaikki kunnat yhteensä.

4. Maahanmuuttajien vaikutus alueeseen ja kuntaan

Maahanmuuttajat muodostavat heterogeenisen ryhmän, joka pitää sisällään erilaisin perustein maahan tulleita henkilöitä. Yleisessä keskustelussa pohditaan usein sitä, kuinka paljon maahanmuuttajasta aiheutuu kuluja kunnalle ja valtiolle. Huoli kustannuksista liitetään etenkin pakolaisten vastaanottoon, niin sanottuihin humanitaarisen avun kustannuksiin.

Sarvimäen ja Hämäläisen (2010) mukaan taloustieteellisen tutkimuksen perusteella maahanmuuttoa ei voida pitää haitallisena. Vaikka maahanmuuttajat pärjäävät aluksi kantaväestöä heikommin työmarkkinoilla, ajan myötä heidän tulonsa ja työllisyytensä paranevat. D'Amurin ja Perin (2010) mukaan hyödyt piilevät siinä, että työmarkkinoilla maahanmuuttajien ja paikallisten asukkaiden työtehtävät täydentävät toisiaan siten, että maahanmuuttajien tehtävien kasvu lisää muiden tehtävien kysyntää. Käytännön tasolla tämä näkyy siinä, että maahanmuuttajat yleensä aloittavat huonoiten palkatuissa töissä, mikä lisää muiden työtehtävien tuottavuutta. Näin ollen kantaväestön tekemistä töistä maksetaan parempaa palkkaa ja työvoiman kysyntä kasvaa tai pysyy entisellään. Tätä näkökulmaa Suomen osalta tukee Sarvimäen ja Hämäläisen (2010) mukaan tehokkaat kotouttamistoimenpiteet, joiden johdosta maahanmuuttajat työllistyvät nopeammin ja turvautuvat sosiaaliapuun lyhyemmän aikaa kuin ilman kotouttamistoimia.

Reinin (2012) mukaan maahanmuuttajien tarjoamaa työpanosta voidaan pitää merkittävänä talouden kannalta, jos maahanmuuttajien tekemälle työlle ei löydy korvaajia kantaväestön työttömistä tai työvoiman ulkopuolella olevista henkilöistä. Tutkimuksen laskelmat pohjautuvat Tilastokeskuksen aineistoon maahanmuuttajien määrästä, työllisyydestä, työttömyydestä ja ansioista. Ilman maahanmuuttajien työpanosta koko maan bruttokansantuote voisi laskea 1,7–1,9 prosenttia pitkällä aikavälillä. Työllisyys heikkenisi 45 000–51 000 henkilötyövuodella. Reinin mukaan on oletettavaa, että käytettävissä olevan työpanoksen väheneminen vaikuttaisi työvoiman kilpailun kiristymiseen ja se myös heijastuisi reaali-palkkojen nousuna. Tämä heikentäisi puolestaan kotimaisen tuotannon kilpailukykyä, ja sillä olisi vaikutuksensa myös vientiin. Nämä tulokset korostavat työllistymisen ja maahanmuutosta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten yhteyttä. Myös talouden tilanteella ja rakenteella on merkitystä kokonaisuuden kannalta – voidaanko lisätyövoima hyödyntää ja pystyykö talous laajentumaan.

Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli selvittää miten maa-seutukunnat voivat hyötyä sinne muuttavista maahanmuuttajista. Aihepiiriin paneuduttiin selvittämällä maahanmuuttoa ja maahanmuuttajiin liittyviä hyötyjä ja haittoja.

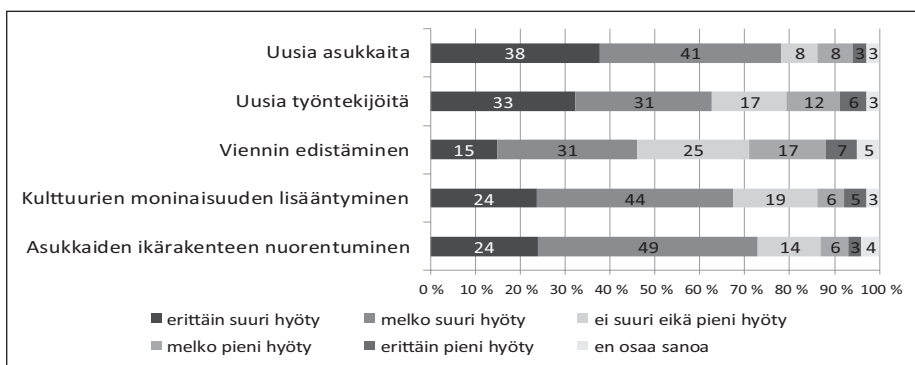
4.1 Maahanmuuttajan tuoma hyöty maaseutukuntiin

Tutkimusaineiston perusteella voidaan todeta, että ensisijainen hyöty maaseutukunnille oli maahanmuuttajien tuoma myönteinen vaikutus kuntien elinvoimaisuuteen (kuva 12). Maahanmuuttajat ovat kuntien uusia asukkaita. Koska maahanmuuttajat ovat keskimäärin nuorempia kuin kantaväestö, näkyy muutto kunnissa myös ikärakennetta nuorentavana tekijänä. Elinvoimaisuus heijastuu välittömästi myös palveluiden ja/tai elinkeinojen saatavuuteen ja jatkuvuuteen. Esimerkiksi joissain kunnissa maahanmuuttajien tuoman elinvoimaisuuden myötä joidenkin kauppojen valikoimat olivat pysyneet ennallaan tai jopa suurentuneet. Samoin on käynyt myös monelle koululle – oppilaita on tullut lisää, mikä oli taannut opetuksen jatkumisen.

”Haluan kiittää kaikkia niitä päättäjiä, jotka ovat tehneet näin hyvät päätökset ottaa pakolaisia Punkalaitumelle. Kuntaan tarvitaan vipinää ja sitä maahanmuuttajat oikealla tavalla tuovat. Täällä oli parikymmentä vuotta sitten 5 500 asukasta, nyt enää reilut 3 000.

Jotain pitää tehdä ja tämä on ollut hyvä ratkaisu!!”

(Punkalaidun)

Kuva 12. Hyöty maahanmuuttajien määrän lisääntymisestä, kaikki kunnat yhteensä.

Kuntakohtaisesti tarkasteltuna uusien asukkaiden saamista arvostettiin eniten Närpiössä ja Virolahdella, vähiten Pudasjärvellä (taulukko 6). Maahanmuuttajia uusina työntekijöinä arvostettiin eniten Närpiössä ja Honkajoella, vähiten Pudasjärvellä ja Lieksassa. Närpiö ja Honkajoki ovat työperäisen maahanmuuton kuntia, mikä selittää näkökulmaa. Pudasjärvelle ja Lieksaan 2000-luvulla saapuneilla maahanmuuttajilla ei ole ollut tarvittavaa koulutusta. Myös kielitaito on ollut puutteellinen, mikä on hidastanut kouluttautumista. Viennin edistämistä (kontaktit ulkomaille, kielitaito) pidettiin suurimpana hyötynä Virolahdella, Ähtäri-ssä ja Kuhmossa. Kaikki edellä mainitut kunnat profiloituivat venäläisten matkailijoiden matkustuskohteina. Pienin maahanmuuttajien hyöty viennin edistämisessä nähtiin Pudasjärvellä, Lieksassa ja Punka-

laitumella, joissa maahanmuuttajat ovat pääosin kiintiöpakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita.

Vaikka maahanmuuttajien ei yleisesti koettu edistävän yritysten vientiä, poikkeuksiakin oli. Joissain paikoin maahanmuuttajan kielitaidosta oli joillekin toimijoille (yrityksille) selkeä etu. Kielitaidosta nähtiin olevan hyötyä myös muilla elämän osa-alueilla, kuten tulkin työssä, kieltenopettajina tai harrastuskerhojen vetäjinä.

Taulukko 6. Hyöty maahanmuuttajien määrän lisääntymisestä kunnittain.

	Pieni hyöty, vaihteluväli	Pienin hyöty; kunnat	Suuri hyöty, vaihteluväli	Suurin hyöty; kunnat
Uusia asukkaita*	0 – 33 %	Pudasjärvi	67 – 93 %	Närpiö, Virolahti
Uusia työntekijöitä	0 – 50 %	Pudasjärvi, Lieksa	44 – 93 %	Närpiö, Honkajoki
Viennin edistäminen	0 – 53 %	Pudasjärvi, Lieksa, Punkalaidun	24 – 80 %	Virolahti, Ähtäri, Kuhmo
Kulttuurien moninaisuuden lisääntyminen*	0 – 28 %	Honkajoki, Lieksa	54 – 93 %	Ähtäri, Punkalaidun
Asukkaiden ikärakenteen nuorentuminen*	0 – 29 %	Pudasjärvi	69 – 86 %	Närpiö, Punkalaidun

*Ei tilastollista merkitsevyyttä

Kulttuurien moninaisuuden lisääntyminen sekä uusien työntekijöiden saaminen kuntaan olivat selkeitä maahanmuuttajien tuomia hyötyjä. Osa haastatelluista koki, että työperäiset maahanmuuttajat ovat olleet alueelle tärkeitä, koska tarpeen vaatiessa heidän kautta on voitu rekrytoida lisää ammattitaitoista työvoimaa. Vastaavasti kunnissa, joissa valtaosa maahanmuuttajista oli kiintiöpakolaisia tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, mahdollinen hyöty nähtiin lähinnä palveluiden käytössä tai välillisten työpaikkojen synnyssä. Maahanmuuttajille tarjottavien palveluiden takia useaan tutkimuskuntaan on syntynyt useita välillisiä työpaikkoja: pakolaiskoordinaattoreita, suunnittelijoita ja muuta projektihenkilöstöä.

Hyötynäkökulmasta tarkasteltuna kuntakohtaisia eroja esiintyi. Nii- tä voidaan peilata aiemmin tässä tutkimuksessa esitettyihin kuntakohtaisiin asenteisiin. Tuloksia selittää yhtäläillä maahanmuuttajaryhmien kuin myös maaseutukuntien erilaisuus. Saartenojan (2010, 27) mukaan maaseudun kehityskuva on eri alueilla erilainen, mikä vaikuttaa maaseututilan ja maahanmuuttajien väliseen yhteyteen. Tämän takia esimerkiksi vaikean rakenteellisen työttömyyden alueilla suhtautuminen uusiin asukkaisiin voi olla hyvinkin kielteistä eikä maahanmuuton tuomia hyötyjä kunnalle arvioida olevan. Näin oli esimerkiksi korkean rakenteellisen työttömyyden kunnissa (Pudasjärvi, Lieksa). Uusia asukkai-

ta tai työvoimaa ei arvostettu samoin kuin sellaisissa kunnissa, joissa työvoimasta oli akuutti pula tai työtilanne oli hyvä.

Kokonaisuudessaan Lieksassa ja Pudasjärvellä maahanmuuttajista aiheutuvia hyötyjä pidettiin vähäisempinä kuin muissa kunnissa. Sama ilmiö oli havaittavissa myös haastatteluissa, joissa ääripäiden esimerkkejä hyötynäkökulmasta edustivat toisaalta työperäisen maahanmuuton kunnat, toisaalta pakolaisia vastaanottavat kunnat.

4.1.1 Hyöty yritysten näkökulmasta

Tutkimuksessa selvitettiin maahanmuuttajien tuomia hyötyjä suoraan työnantajien näkökulmasta tarkasteltuna. Tulokset olivat kirjavia ja niitä selittävät pääasiassa maahanmuuton syyt. Vahvan alkutuotannon ja jalostuksen kunnissa, joissa työperäinen maahanmuutto oli voimakasta, hyödyn nähtiin piilevän maahanmuuttajan tuomana työpanoksena yritykselle tai organisaatiolle. Tämä ymmärrettiin perinteisenä työpanoksena tai erityisosaamisena. Jotkut yritykset ovat rekrytoineet maahanmuuttajia, joilla ei ole entuudestaan tarvittavaa osaamista, mutta yritys on kouluttanut henkilön juuri tiettyyn tehtävään. Yritys on siis saanut arvokasta ja motivoitunutta työvoimaa – tekeviä käsiä. Esimerkiksi Honkajoella ja Närpiössä maahanmuuttajat ovat helpottaneet työvoimapulaa, koska motivoituneita osaajia alueiden yrityksiin on ollut vaikeaa löytää Suomen rajojen sisäpuolelta. Honkajoella puutarhoilla ja metallialan yrityksissä on ollut osaajia Virosta. Närpiön puutarhoilla ja metallialan yrityksissä on ollut huomattava määrä työperäisiä maahanmuuttajia Bosniasta ja Vietnamista. Myös Ähtärissä ja Lieksassa on metallialan yrityksiä, joihin on palkattu ammattitaitoisia erityisosaajia esimerkiksi Puolasta.

Muutammat työnantajat nostivat esille hyödyn liittyen maahanmuuttajan kielitaitoon ja/tai verkostoihin kotimaassa. Tällaisissa tapauksissa maahanmuuttajan osaamista on voitu hyödyntää esimerkiksi yrityksen viennin edistämisessä. Tutkimuskunnissa oli useita esimerkkejä suorittavaa työtä tekevästä maahanmuuttajista, joiden osaamista on hyödynnetty toimistotyössä esimerkiksi kielen tai kulttuurin tulkkina.

”Nyt toista maahanmuuttajaa on käytetty kehittämistyössä ja toimistohommissa, koska hän osaa venäjän ja englannin. Tämä on meille ehdoton kilpailuetu ja tästä halutaan hyötyä.”
(Ähtäri)

”Jos osaamista on, on mahdollisuuksia. Tehtaan työntekijöillä se on rajoitetumpi. Meillä on työssä henkilö Venäjältä, joka toimistotyön lisäksi on hyvä kontakti Venäjän markkinoilla.”
(Närpiö)

Työnantajahaastatteluissa nousi esille myös se, että maahanmuuttajien omia verkostoja voidaan helposti ja nopeasti hyödyntää rekrytointitarpeen ollessa akuuteimmillaan. Työntekijällä saattaa olla tiedossa tuttava tai sukulainen, joka on sopiva tehtävään. Tämän nähtiin helpottavan rekrytointiprosessia.

Palvelu- ja matkailualan nähtiin hyötyvän kielitaitoisesta työvoimasta etenkin Suomen ja Venäjän rajalla sijaitsevilla kunnissa (Kuhmo ja Virolahti), mutta myös muissa matkailukohteissa Ähtärissä, Lieksassa ja Pudasjärvellä. Näissä kaikissa kunnissa venäläisten matkailijoiden määrä on ollut merkittävä ja kielitaitoiselle henkilökunnalle on ollut tarvetta.

”Suurin osa meidän turisteista on Keski-Euroopasta, mutta myös Venäjältä on paljon ryhmiä. Varsinkin tammikuussa olisi mahtava saada kielitaitoinen työntekijä avuksi.”

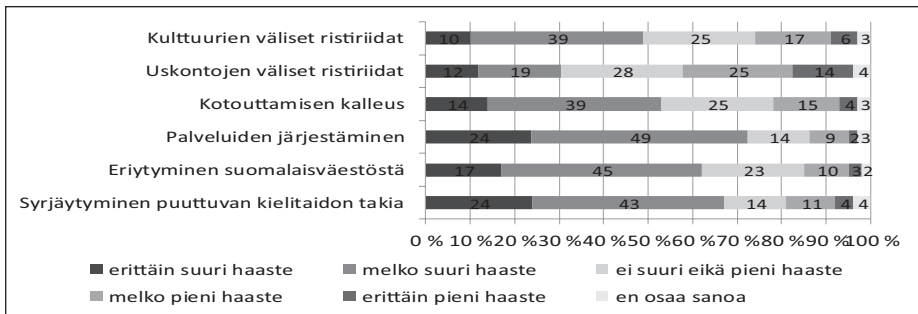
(Pudasjärvi)

Työnantajien myönteiset kokemukset maahanmuuttajien työmotivaatiosta ja ahkeruudesta nousivat haastatteluissa usein esille. Lähes kaikilla haastatelluilla työnantajaedustajilla oli kokemuksia maahanmuuttajista työntekijöinä. Vain harvalla heistä oli huonoja kokemuksia maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä. Tämän arveltiin johtuvan siitä, että maahanmuuttajat ovat halunneet usein *”lunastaa paikkansa”* ja todistaa, että rekrytointi oli kannattava toimenpide työnantajalle.

Mahdollisuuksia palkata ulkomaalaista työvoimaa vaikutti olevan enemmän niissä yrityksissä, joissa oli ennestään kokemusta maahanmuuttajista. Hyvillä kokemuksilla oli merkitystä, ja ne ruokkivat uusia rekrytointeja. Työnantajan aktiivisuus palkata maahanmuuttajia vaikuttaa nousevan hyvien kokemusten myötä.

4.2 Maahanmuuttajiin liittyvät haasteet maaseutukunnissa

Yleisessä keskustelussa haasteiden moninaisuus ja kirjavuus nostetaan esille hyötyjä voimakkaammin. Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan tulkita, että suurimpana maahanmuutosta johtuvana ongelmana pidettiin palveluiden järjestämiseen liittyviä asioita (kuva 13). Näkökulma nousi esille myös haastatteluissa. Lieksassa ja Pudasjärvellä osa haastatelluista henkilöistä pohti palvelurakenteiden pystyttämisen työläyttä ja sitä, jos maahanmuuttajat lähtevätkin kotouttamisajan jälkeen pois – onko tehty työ siis ollut turhaa. Samassa yhteydessä ongelmana pidettiin kuluja, joita maahanmuutosta aiheutuu kunnalle. Valtio kuitenkin korvaa kuluja kiintiöpakolaisten osalta neljän vuoden ajan, oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden osalta kolmen vuoden ajan. Kuntapaikkakorvausta ei siis pidetä riittävänä, niin kuin aiemmin tässä tutkimuksessa on jo käynyt ilmi.

Kuva 13. Maahanmuuttajista aiheutuvat haasteet.

Kuntakohtaisesti tarkasteltuna palveluiden järjestämiseen liittyviä haasteita pidettiin suurimpina Lieksassa ja Pudasjärvellä, pienimpänä Honkajoella ja Kuhmossa. Maahanmuuttajien kotouttamisen kalleutta pidettiin kyselyn tulosten perusteella suurimpana Lieksassa ja Ähtärisä, sekä pienimpänä Honkajoella ja Närpiössä (taulukko 7). Kuntakohtaisia eroja selitti maahanmuuton syy kuten monen muunkin aihepiirin osalta tässä tutkimuksessa.

Palvelujen järjestämisen ohella yhtenä mahdollisena uhkakuvana pidettiin sitä, että maahanmuuttaja syrjäytyy puuttuvan kielitaidon takia tai että hän eriytyy kantaväestöstä. Kuntakohtaisesti tarkasteltuna valtaosa kyselyn vastaajista Lieksassa ja Pudasjärvellä piti syrjäytymistä suurena haasteena. Eriytymistä pidettiin erityisen suurena haasteena Lieksassa, Pudasjärvellä ja Punkalaitumella. Nämä ovat kaikki kuntia, jotka ovat viime vuosina tarjonneet kuntapaikkoja pakolaisille (Pudasjärvi ja Punkalaidun) tai asuntoja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille (Lieksa). Honkajoella ja Närpiössä eriytymistä ei nähty ongelmaksi todennäköisesti sen takia, että kyseisissä kunnissa maahanmuuttajat ovat sijoittuneet työelämään ja sitä kautta myös yhteiskuntaan. Oletettavasti samoista syistä johtuen syrjäytymisen mahdollisuus puuttuvan kielitaidon takia ei noussut Honkajoella ja Närpiössä juuri-kaan esille. Esimerkiksi Honkajoen tapauksessa maahanmuuttajat ovat pääsääntöisesti kotoisin Virossa. Siellä kunta on tuottanut ohjeistusta kunnan palveluista viron kielellä, jotta maahanmuuttajaväestö on tietoinen kunnassa käynnissä olevista asioista.

Uskonnot eivät ole aiheuttaneet ristiriitoja etenkin Kuhmossa, Honkajoella ja Närpiössä. Kulttuurien välisiä ristiriitoja pidettiin suurimpina Lieksassa ja Pudasjärvellä. Kuntakohtainen vaihtelu oli suurta: esimerkiksi Punkalaitumella kulttuurien välisiä ristiriitoja piti suurena haasteena neljännes vastaajista, Lieksassa lähes kaikki. Lieksassa on ollut jonkin verran sekä maahanmuuttajaryhmien välisiä että maahanmuuttajien ja kantaväestön välisiä yhteenottoja, jotka voivat selittää vastausten jakautumista.

Taulukko 7. Maahanmuuttajista aiheutuvat haasteet kunnittain.

	Pieni haaste, vaihteluväli	Pienin haaste; kunnat	Suuri haaste, vaihteluväli	Suurin haaste; kunnat
Kulttuurien väliset ristiriidat	0 – 50 %	Punkalaidun, Kuhmo	26 – 97 %	Lieksa, Pudasjärvi
Uskontojen väliset ristiriidat	7 – 75 %	Honkajoki, Kuhmo, Närpiö	6 – 69 %	Lieksa, Pudasjärvi
Maahanmuuttajien kotouttamisen kalleus	3 – 46 %	Honkajoki, Närpiö	30 – 86 %	Lieksa, Ähtäri
Monikulttuuristen ja -kielisten palveluiden järjestäminen	0 – 39 %	Honkajoki, Kuhmo	46 – 97 %	Lieksa, Pudasjärvi
Eriytyminen suomalaisväestöstä	0 – 33 %	Honkajoki, Närpiö	25 – 100 %	Lieksa, Pudasjärvi
Syrjäytyminen puuttuvan kielitaidon takia	0 – 64 %	Honkajoki	27 – 93 %	Lieksa, Pudasjärvi

Joissain haastatteluissa nousi esille mielenkiintoinen näkökulma liittyen kulttuurien välisiin ristiriitoihin ja niiden kautta syntyvään pelkoon lisääntyvästä väkivallasta tai rikollisuudesta. Yleisesti tarkastellen maaseutua pidettiin turvallisena paikkana asua. Pelko rikollisuuden ja väkivallan lisääntymisestä maahanmuuttajien myötä oli kuitenkin olemassa. Huoli johtui mahdollisesti siitä, että haastatellut olivat kuulleet maahanmuuttajiin liittyvistä ongelmista suuremmissa kaupungeissa. Moni myös tiesi Lieksassa olleista ongelmista ja piti niitä huolestuttavina.

Lieksassa on ollut merkkejä lisääntyneestä väkivallasta viimeisten vuosien aikana. Tilannetta voidaan tarkastella poliisin tilastoista. Rasistisiksi luokiteltavien rikosten määrä on vaihdellut Pohjois-Karjalan maakunnan alueella suuresti. Vuonna 2009 Pohjois-Karjalassa kirjattiin 59 rasistista rikosta. Vuonna 2010 määrä nousi (62 rasistista rikosta), mutta vuonna 2011 määrä laski kahteenkymmeneen. Maakunnan alueella lukumääräisesti eniten rasistisia rikoksia on tapahtunut Lieksassa, jota pidetään maakunnan kipupisteenä juuri tämäntyyppisten rikosten takia, vaikkakin niiden määrä on vähentynyt huomattavasti vuoden 2010 huipun jälkeen. Rasistiset rikokset ovat ilmenneet vahingontekoina, pahoinpitelyinä, kunnianloukkauksina ja kiihottamisena kansanryhmää vastaan. Ne ovat suurelta osin kohdistuneet etniseen vähemmistöön, mutta kaupungissa on ilmennyt myös ulkomaalaistaustaisten ryhmien välisiä keskinäisiä selkkauksia. (Poliisin tehtävämäärät lisääntyivät 2010; Tilastoanalyysia vuodesta 2011.)

Edellä mainittujen lisäksi kyselyssä ja haastatteluissa nousi esiin yksittäisiä huomioita ja maahanmuuttoon liittyviä epäilyksiä. Maahanmuuttajien pelättiin muun muassa käyttävän suomalaista sosiaalitur-

vajärjestelmää hyväkseen. Myös huoli siitä, että maahanmuuttajat ja kantaväestö olisivat palveluiden suhteen eriarvoisessa asemassa, nousi esiin:

”Henkilökohtaisesti koin ärsytystä maahanmuuttajia kohtaan, kun hain lapsilleni päivähoitopaikkaa. Ensimmäiseksi minulle sanottiin, että pitää muistaa ottaa huomioon kiintiöpakolaisten saapuminen kaupunkiin, sillä pakolaisen yksi lapsi tarvitsee kahden lapsen hoitopaikan.... Tietenkin meille tuli pelko, että saako lapset toivottua hoitopaikkaa. No, nyt tilanne on järjestynyt. Asia on kunnossa ja lapsille saatu on hoitopaikat.”

(Pudasjärvi)

”Lasten hoitopaikat ovat vähän kortilla ja niitä virolaiset lapsiperheet vievät. Monet honkajakaiset ovat valitelleet hoitopaikkojen puutetta. Puutarhalla työskennellään kuudesta asti, joten virolaisten lasten on pakko päästä hoitoon aamulla, mutta suomalaisille on sanottu, että saa tuoda vasta kahdeksalta. On hieman jouduttu taistelemaan omien oikeuksin puolesta.”

(Honkajoki)

Maahanmuuttajien vähäinen osallistuminen harrastustoimintaan koettiin yhtenä ongelmakohtana. Moni haastateltu ilmaisi huolensa siitä, että maahanmuuttajien ”pidättäytyminen maamiesten seurassa” voi johtaa yhteiskunnalliseen passiivisuuteen ja sitä kautta eriytymiseen kantaväestöstä. Toisaalta kuitenkin tiedostettiin se, että oman yhteisön merkitys voi olla tärkeä maahanmuuttajalle ja luoda turvallisuuden tunnetta. Esimerkiksi Honkajoella virolaisten maahanmuuttajien yhteisö on suuri, Virolahdella venäläisten yhteisö.

”Vuosien myötä paikallisten asenteet ovat muuttuneet suopeammiksi maahanmuuttajia kohtaan. Näkisin hyväksi sen, että meillä on täällä maahanmuuttajia jo alueella, joten uusien on helpompi tulla, eli ei tarvitse olla pioneeri. Kuitenkin arjessa se on sitten niin, että maahanmuuttajat liikkuvat helposti samassa porukassa keskenään, jolloin pärjäävät silloin venäjällä. Se taas hidastaa kielenoppimista. Rajan läheisyys myöskin vähentää omalta osaltaan sitoutumista, sillä helppo käydä kotona ja sukulaisissa. Tämä vähentää myös paikallisia kontakteja.”

(Virolahti)

Lieksassa ja Pudasjärvellä maahanmuuttajista aiheutuvia ongelmia pidettiin suurempina kuin muissa kunnissa. Ne ovat molemmat kuntia, joissa maahanmuuttoon liittyvä keskustelu on ollut viime aikoina aktiivista. Erityisesti Honkajoki erottuu muista, sillä siellä maahanmuuttajista aiheutuvia haasteita pidettiin vähäisimpinä.

4.2.1 Kunnan tarjoamat palvelut maahanmuuttajille

Haasteet kunnan tarjoamien palveluiden osalta nousivat esiin sekä kyselyn tuloksissa että haastatteluissa. Kaikilla tutkimuskunnilla oli samansuuntainen linja kunnan tarjoaminen palvelujen suhteen: kunnat haluavat taata kaikille kuntalaisille yhtäläiset palvelut. Tutkimuskunnat olivat suomalaisia maaseutukuntia, joiden väestö vähenee. Myös kuntien taloudet olivat tiukoilla.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että maahanmuuttajaperheen saapuminen kuntaan näkyi yleensä ensimmäisenä kouluissa ja päiväkodeissa. Yksin saapuva työperäinen maahanmuuttaja käyttää harvoin kunnan tarjoamia palveluita, mahdollisesti vain terveydenhoitoa tai kunnan vuokra-asuntoja. Jos työperäisen maahanmuuttajan mukana tulee hänen puoliso ja lapset, koskettavat kunnan järjestämät palvelut tulijoita lähemmin (perheen pienimmille on löydettävä päivähoitopaikka tai koulupaikka, perheelle asunto). Haastatteluissa nousi esille, että työperäisen maahanmuuton tapauksissa työnantaja on yleensä aktiivisesti auttanut maahanmuuttajaa ja hänen perhettään alkuvaiheen asioiden järjestelyissä. Kunnan ja työnantajien välinen vuoropuhelu on perusteltua, jotta kunta saa tiedon tulijoista ja pystyy ennakoimaan saapuvien maahanmuuttajien palvelutarpeet.

Tutkimuskunnat poikkesivat toisistaan siinä, minkälainen kokemus niillä oli maahanmuuttajille tarjottavien palveluiden tuottamisessa. Kun Närpiöllä oli muutaman vuosikymmenen kokemus maahanmuuttajalapsista koulumaailmassa, oli Lieksalla kokemusta asiasta suuremmassa mittakaavassa vasta muutaman vuoden ajalta. Haastattelujen tuloksista kävi ilmi, että jos maahanmuuttajia on kunnassa vähän, pystytään palvelut räätälöimään yksilökohtaisesti. Kun maahanmuuttajien määrä kunnassa kasvaa, tarvitaan enemmän suunnitelmallisuutta ja ennakointia. Oman haasteensa tilanteeseen tuo, jos maahanmuuttajien määrä kasvaa nopeasti, kuten Lieksassa on tapahtunut. Mielenkiintoinen huomio oli myös se, että rakenteita ei käytännön tasolla voi järjestää etukäteen, esimerkiksi jos saapuvista maahanmuuttajalapsista ei tiedetä tai maahanmuuttajalapsia ei kunnassa entuudestaan ole.

”Mielestäni olisi kyllä hyvä, jos tulijoita (maahanmuuttajia) olisi enemmän.

Silloin saataisiin toimivia luokkia ja valmistavaa opetusta. Meillä on nyt syksyllä 2012 ensimmäisen kerran valmistava luokka. Meidän kehittämistyötä auttaa, jos maahanmuuttajia olisi enemmän. Silloin saadaan myös ammattitaitoista väkeä tekemään tätä työtä. Nyt meillä on ollut samat palvelut kuin kantaväestöllä, mutta tulkkeja ollaan käytetty apuna.”

(Ähtäri)

Jokainen kunta voi järjestää lasten koulunkäyntiin liittyvät rakenteet omalla tavallaan. Punkalaitumella sijaitsi vastaanottokeskus, jonka kanssa yhteistyössä Punkalaitumen kunta on tuottanut valmistavan opetuksen kaikille maahanmuuttajataustaisille lapsille, niin vastaanottokeskus-

ten turvapaikkapäätöstä odottaville lapsille kuin kiintiöpakolaisina tulleille lapsille. Erilaiset yhteistyön muodot vahvistavat palvelurakenteita.

Närpiössä maahanmuuttajalasten olemassaolo on näkynyt etenkin päivähoidon ja koulunkäynnin järjestelyissä. Kokonaisuutena maahanmuutto on koettu kuitenkin myönteisenä ilmiönä, ja uusien asukkaiden toivotaan jäävän kuntaan. Enimmillään jopa puolet päiväkodin lapsista on ollut maahanmuuttajia. Joissain kouluissa jopa kolmannes oppilaisista on ollut maahanmuuttajia. Päivähoidon haasteisiin on pyritty vastaamaan tiiviillä yhteistyöllä kotien kanssa. Koulupuolella järjestetään valmistavaa opetusta, minkä jälkeen siirtyminen omille luokille toteutetaan asteittain. Tässä yhteydessä pyritään myös luomaan kontakteja maahanmuuttajaoppilaiden ja luokkakavereiden välille, mikä voi helpottaa oppilaiden kotoutumista. Myös opettajille tarjotaan vertaistukea oman opettajuutensa kehittämistä varten. Sekä lapsen että perheen kotoutuminen koetaan tärkeäksi, siksi asioiden sujuvuutta arjessa pohditaan Närpiössä usealla eri tasolla. (Ivars 2011b: 55.)

Jotkin haastatellut nostivat esiin kuntien palvelurakenteen heikkouden ja yksipuolisuuden varsinkin silloin, jos kuntaan yhtäkkiä saapuu maahanmuuttajia uusista lähtömaista. Esimerkiksi Honkajoella on totuttu vain muutaman lähtömaan maahanmuuttajiin ja toiminnot ovat vuosien saatossa rutinoituneet juuri kyseisille kansalaisuuksille. Siksi ajatus kiintiöpakolaisista tuntui haastateltujen mukaan vieraalta juuri Honkajoen tapauksessa.

”On tärkeä huomata, että Honkajoen maahanmuuttajat ovat pääosin virolaisia ja valkovenäläisiä eli ei ole somaleita ja heihin kohdistuvia ennakkoluuloja. Maahanmuuttajat ovat kulttuuritaustaltaan paljon lähempänä, joten on helpompaa myös työyhteisössä. Siksi honkajokisilla maahanmuuttajilla on helpompaa sopeutua elämään Suomessa. On helpompaa, kun näytetään samalta. Voisi olla vaikeampaa työllistää pakolaiskeskuksesta tulevia, tällöin voi olla enemmän asenteita ja vastustusta. Luulen, että heidän palkkaamista kyseenalaistettaisiin. Virolaiset ovat itse tulleet hakemaan töitä.”
(Honkajoki)

Muutamassa haastattelussa nostettiin esille mielenkiintoinen hyötynäkökulma liittyen kunnan tarjoamien palveluiden kehittämiseen: kun perustilanne muuttuu, voidaan havaita mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät. Maahanmuuttajien saapuminen kuntaan voi siis tarjota kunnalle mahdollisuuden löytää kehittämiskohdat palvelujen tarjonnassa.

”Pudasjärvellä on ollut yksittäisiä maahanmuuttajia aina. Kiintiöpakolaiset kuitenkin näyttävät kunnan kipukohdat tietyissä asioissa (päivähoitopaikkoihin tai palveluihin liittyen). Meillä tämä ilmiö (kiintiöpakolaisten vastaanotto) on näyttänyt nämä ongelmakohdat, ja toiminut herätteenä kehittämistyölle.”
(Pudasjärvi)

Tulevaisuutta silmälläpitäen humanitaarinen vastaanottaminen nähtiin joidenkin haastateltujen mielestä toimivana keinona lähteä liikkeelle palvelurakenteiden kehittämisessä maahanmuuttajat huomioon ottaen. Tämä siksi, että kiintiöpakolaisten osalta tiedetään kuka on tulossa ja mitä kunnan tarjoamia palveluja hän tulee tarvitsemaan. Tilanne esimerkiksi työperäisessä maahanmuutossa voi olla vaikeampi, koska tieto maahanmuuttajan perheestä tulee kunnalle normaalisti vasta perheen jo saavuttua Suomeen. Ennakointiin ei siis työperäisen maahanmuuton osalta välttämättä kyetä yhtä pitkällä aikajänteellä kuin kiintiöpakolaisten vastaanotossa.

Kuntien virkamiesten sitoutuneisuus maahanmuuttoon välittyi haastatteluiden kautta. Tämä oli havaittavissa etenkin kiintiöpakolaisille kuntapaikkoja tarjoavissa kunnissa. Monessa kunnassa eri hallintokuntien välinen yhteistyö maahanmuuton saralla oli hedelmällistä. Yhteistyöllä pyrittiin löytämään keinoja siihen, että kuntien peruspalvelurakenne palvelisi maahanmuuttajia myös kuntien kiristyvissä taloudellisissa tilanteissa.

5. Maahanmuuttajien työllistyminen

Maahanmuuttajaväestö on ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempaa kuin kantaväestö. Vuonna 2010 maahanmuuttajamiesten keski-ikä oli 33,7 vuotta ja maahanmuuttajanaisten 34,4 vuotta. Vastaavat koko väestön keski-ikäet olivat miehillä 40,0 vuotta ja naisilla 42,8 vuotta (Suomen virallinen tilasto 2011b). Kolme neljästä Suomessa jo asuvasta maahanmuuttajasta on työkäinen (18–64-vuotias). Se on enemmän mitä kantaväestöllä, josta 60 prosenttia on työkäisiä. Maahanmuuttajien työllisyysaste on kuitenkin matalampaa kuin kantaväestöllä. Tilastokeskuksen (Suomen virallinen tilasto 2011a) mukaan ulkomaista syntyperää olevien 18–64-vuotiaiden työllisyysaste on noin 53 prosenttia, kun se suomalaista syntyperää olevien keskuudessa on noin 71 prosenttia. Työ- ja elinkeinoministeriö (Maahanmuuton vuosikatsaus 2011) arvioi maahanmuuttajien työttömyyden kolminkertaiseksi kantaväestöön verrattuna. Maahanmuuttajien työllistymiseen liittyy siis haasteita.

Maahanmuuttajien työllistymistä säätelevät yleinen taloudellinen tilanne ja työvoiman tarve yrityksissä. Forsanderin (2001: 190) mukaan työllistymisen haasteellisuudessa on kyse rakenteellisesta osaamisen tarjonnan ja kysynnän kohtaamattomuudesta. Väestö ikääntyy ja huoltosuhde heikentyy. Tämä tarkoittaa, että monet alat tarvitsevat uusia työntekijöitä nyt tai lähitulevaisuudessa. Etenkin palveluala tulee tarvitsemaan osaajia, sillä erityisesti vanhenevan väestön palveluiden tarve lisääntyy. Teollisuuden siirtäminen sinne, missä on tekijöitä, on mahdollista, mutta palveluja ei voi siirtää pois tarvitsijoiden ulottuvilta. Työvoimatarvetta on siis sekä kaupungeissa että maaseudulla. Työvoiman rekrytointia ulkomailta on pidetty ratkaisuna työvoiman tarpeen paikkaamiseen. Myös Suomessa jo olevan maahanmuuttajaväestön aiempaa tehokkaammasta valjastamisesta työmarkkinoille on keskusteltu.

Forsanderin (2001: 160) mukaan maahanmuuttajan asema työmarkkinoilla toimii maahanmuuttajien ja etnisten ryhmien yhteiskunnallisen aseman keskeisenä mittarina. Teollisuusmaissa maahanmuuttajien työllistyminen on yleensä ollut vaikeampaa kuin kantaväestön, mikä heijastuu maahanmuuttajien moninkertaisina työttömyyslukuina kantaväestöön verrattuna. Korkeamman työttömyyden alueilla myös ulkomaalaisten työvoiman työttömyysprosentit ovat korkeita. Maahanmuuttajien sijoittuminen eri ammattiryhmiin poikkeaa myös kantaväestön vastaavista luvuista.

Tilastokeskuksen (Suomen virallinen tilasto 2011c) mukaan ulkomaista syntyperää olevien työllistyminen oli korkeinta Ahvenanmaalla (72,9 %), Etelä-Pohjanmaalla (59,9 %) ja Satakunnassa (57,6 %). Korkeaa työllisyysastetta Ahvenanmaalla selitti se, että työkäisistä lähes puolet

ulkomaalaista syntyperää olevista oli ruotsalaistaustaisia. Suurin ero syntyperän mukaisissa työllisyysasteissa oli Kymenlaaksossa (Virolahdi), jossa ulkomaalaista syntyperää olevien työllisyysaste oli yli 20 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaista syntyperää olevilla.

Tilasto maahanmuuttajien pääasiallisesta toiminnasta kansalaisuuden (Suomen virallinen tilasto 2008) mukaan on kirjava (taulukko 8). Tässä tutkimuksessa oli kiinnostavaa tarkastella niitä kansalaisuuksia, jotka olivat suuremmassa määrin edustettuina kahdeksassa tutkimuskunnassa. Tilaston perusteella parhaimmin näyttävät työllistyneen virolaiset ja puolalaiset maahanmuuttajat. Esimerkiksi Honkajoella, Lieksassa ja Ähtärissä oli työperäisiä maahanmuuttajia juuri kyseisistä lähtömaista. Kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden työllistyminen oli vaikeampaa kuin muilla maahanmuuttajaryhmillä.

Taulukko 8. Maahanmuuttajien pääasiallinen toiminta kansalaisuuden mukaan 31.12.2008 (tämän tutkimuksen kannalta olennaisten kansalaisuuksien osalta).

Kansalaisuus	Yhteensä (hlöä)	Työlliset	Työttömät	0-14-vuotiaat ja opiskelijat	Muut työvoiman ulkopuolella	Työllisyysaste	Työttömyysaste
Venäjä	26 909	9 601	3 697	6 922	6 689	47,7	27,8
Viro	22 604	12 046	1 446	4 775	4 337	69	10,7
Somalia	4 919	618	760	2 194	1 347	21,7	55,2
Thaimaa	3 932	1 540	458	965	969	46,6	22,9
Turkki	3 429	1 529	431	701	468	53,2	22
Irak	3 238	455	710	1 172	901	19,7	60,9
Iran	2 508	551	426	997	534	30,6	43,6
Vietnam	2 270	722	322	768	458	43,3	30,8
Afganistan	2 189	257	402	1 049	481	17,8	61
Puola	1 888	1 015	125	383	365	63,4	11
Myanmar	1 043	50	148	659	186	9	74,7
Kongon demokraattinen tasavalta	910	168	103	506	133	32,9	38

Lähde: Suomen virallinen tilasto 2008.

Forsanderin (2001:169) mukaan työperäiset maahanmuuttajat eivät kohtaa työmarkkinoilla yhtä suuria esteitä työllistymisen suhteen kuin muista syistä Suomeen saapuneet maahanmuuttajat. Kuitenkin yleisesti ottaen maahanmuuttajien marginaalisesta asemasta työelämässä kertoo se, että yleisen työllisyystilanteen parantuessa maahanmuuttajien työttömyys vähenee hitaammin kuin muilla väestöryhmillä. Tämän lisäksi maahanmuuttajat ovat työllistyessään muita useammin sijoittu-

neet matalapalkkaisille aloille, joihin työllistymisen kynnyks on alhainen. Puhutaan sisääntuloammateista. Sisääntulotyöpaikat löytyvät yleensä maahanmuuttajan omien verkostojen avulla. Niillä on suuri merkitys maahanmuuttajan työuran etenemisen kannalta, koska Suomessa kerätyn työkokemuksen ansiosta eteneminen työuralla helpottuu.

Saartenojan ym. (2009: 23) mukaan eri ammattialojen arvostus Suomessa on muuttunut aikojen saatossa ja joillekin aloille on ollut vaikea saada suomalaista työvoimaa. Ulkomaalaista työvoimaa käytetäänkin usein aloilla, joilla on matala arvostus, heikko palkkaus ja epämukavat työajat. Työsuhteet ovat usein määräaikaista ja epävarmoja eikä niissä tarvita kieli- tai ammattitaitoa. Juuri nämä sisääntuloammatit kelpaavat ulkomaalaisille työntekijöille. Maahanmuuttajat toimivat usein myös ammateissa, jotka ovat syntyneet maahanmuuttajapalveluiden seurauksena ja edellyttävät kielitaitoa sekä kulttuurin tuntemusta.

Missä maahanmuuttajat sitten työskentelevät? Pk-yritysbarometrin (2012) mukaan Suomen pienistä ja keskisuurista yrityksistä vajaa viidennes käyttää ulkomaalaistaustaista työvoimaa. Yrityskoon kasvulla oli selkeä yhteys ulkomaisen työvoiman käytön yleistymiseen. Vähintään viisikymmentä henkeä työllistävästä yrityksistä kaksi kolmasosaa kertoi työllistävänsä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

Maahanmuuttajien työllistyminen ja yrittäjyys ovat aihepiireinä ajankohtaisia: maahanmuuttajien on vaikea työllistyä, vaikka samaan aikaan muuttotappioiset maaseutukunnat tarvitsevat uusia työntekijöitä. Väestön ikääntyminen vaikuttaa eri aloihin ja alueisiin eri tavoin. Merkittävä haaste alueille on ollut ja yhä enemmän tulee olemaan terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut, sillä toimiala on Suomen suurin poistumatoimiala työvoiman eläköitymisen vuoksi. Myös muilla aloilla on tarvetta osaajista, esimerkiksi hitsareista ja rakennusmiehistä. Suomessa käydään keskustelua tarpeesta edistää työperäistä maahanmuuttoa. Toisena vaihtoehtona olisi panostaa Suomessa jo asuviin maahanmuuttajiin eli esimerkiksi perhesyistä Suomeen saapuneisiin maahanmuuttajiin, oleskeluluvan saaneisiin turvapaikanhakijoihin ja kiintiöpakolaisiin. (Pietarinen 2010.)

Esimerkki: sosiaali- ja terveysala

Työntekijäpula sosiaali- ja terveysalalla on merkittävä haaste. Työvoiman eläköitymisen vuoksi paine tulee entisestään kasvamaan. Tilanetta on monilla alueilla pyritty ratkomaan rekrytoimalla hoitajia ulkomailta. Esimerkiksi Vaasassa rekrytointitarpeen taustalla on ollut pula ammattitaitoisesta hoitohenkilökunnasta. Avoimna olevia sairaanhoitajien ja lähihoitajien toimia ei ole saatu täytettyä. Hoitajapulaa on paikattu rekrytoimalla sairaanhoitajia Espanjasta. Prosessi eteni niin, että valittujen sairaanhoitajien kielikoulutus aloitettiin jo Espanjassa noin puoli vuotta ennen työn alkamista Vaasassa. Opetukseen sisältyi suomen kielen lisäksi tietoa Suomen terveydenhoitojärjestelmästä ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Suomen kielen opinnot ovat jatkuneet työn

ohessa Vaasassa Bothnia Work -hankkeen rahoittamalla kielivalmentaja-järjestelmällä. (Espanjalaisten sairaanhoitajien rekrytointi Vaasaan 2012.)

Myös Suomessa jo asuvia maahanmuuttajia on pyritty kouluttamaan hoitoalan tehtäviin. Jotkin oppilaitokset järjestävät valmistavaa koulutusta esimerkiksi hoitoalalle suuntaaville maahanmuuttajille. Vuoden koulutuksen aikana mitataan maahanmuuttajan soveltuvuutta alalle ja opiskellaan riittävä suomen kielen taito. Sisällön ohella koulutus voi omalta osaltaan integroida maahanmuuttajaa suomalaiseen yhteiskuntaan. Tavoite on, että vuoden koulutuksen jälkeen maahanmuuttajaopiskelijat siirtyvät varsinaisiin lähihoitajan opintoihin. Tällä tavoin maahanmuuttajan kynnystä sosiaali- ja terveysalalle pyritään madaltamaan. (esim. Nivelvaiheen koulutukset Turussa ja muualla Varsinais-Suomessa 2013.)

Tehyn (Koivuniemi 2012) julkaiseman selvityksen mukaan maahanmuuttajien sijoittumiseen hoitoalalle liittyy kuitenkin useita haasteita. Puutteita löytyi etenkin ammattikielen sanastossa, mikä heijastui potilasturvallisuuteen ja oli esteenä työyhteisöön integroitumisessa. Selvityksessä kävi lisäksi ilmi, että vaikka kielitaitoa pidetään suurimpana integroitumista ja potilasturvallisuutta edistävänä tekijänä, hoitajien osallistuminen kielikoulutukseen työajalla tai sen ulkopuolella ei kuitenkaan ollut itsestään selvyyttä. Kielen haasteet liittyivät muun muassa kirjaamiseen, puhelinkeskustelutilanteisiin, murteiden ymmärtämiseen, ikääntyvien ihmisten ymmärtämiseen ja omaisten kanssa kommunikointiin. Tämän johdosta työnantajien tulisi kiinnittää huomiota maahanmuuttajan kielen opetukseen ja ammattialan sanaston hallintaan.

Maahanmuuttajien yrittäjyys

Maahanmuuttajat voivat toimia Suomessa myös yrittäjinä. Suomessa toimi vuonna 2009 lähes 7 000 kokonaan tai vähintään puoliksi ulkomaalaisten hallussa olevaa yritystä. Määrä on ollut voimakkaassa kasvussa, sillä vuonna 2005 vastaava määrä oli 900 yritystä vähemmän. Arvio perustuu verohallinnon ja kaupparekisteriaineistoista tehtyyn tilastoon, joissa ulkomaalaisuus on päätelty yritysten vastuuhenkilöiden kansalaisuuden mukaan. (Yrittäjyyskatsaus 2011: 82.)

Toimialoittain tarkasteltuna maahanmuuttajayrittäjiä oli eniten majoitus- ja ravitsemisalalla, kaupan alalla sekä muita henkilökohtaisia palveluja tuottavilla aloilla. Huomionarvoinen seikka on, että joka viides kahvila-ravintola on maahanmuuttajan omistama. Maahanmuuttajanaisten yrittäjyysaktiivisuus on noussut ja 2010-luvun taitteessa se oli lähes yhtä aktiivisia kuin maahanmuuttajamiesten. Maahanmuuttajanaisten osuus ulkomaalaisista yrittäjistä oli peräti 40 prosenttia. Tämä on selkeä ero kantaväestöön verrattuna, jossa naisten yrittäjäaktiivisuus on ollut pienempää kuin miesten. (Yrittäjyyskatsaus 2011: 119.)

Maahanmuuttajien hakeutumista ravintola-alalle helpottavat niin sanotut etniset resurssit. Tämä tarkoittaa sitä, että oman maan ruoka ja sen valmistamisen taito ovat kohtalaisen helposti omaksuttavia resursseja, joiden ympärille yritystoiminta on mahdollista perustaa. Myös maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot muihin maahanmuuttajaravintoloitsijoihin edesauttavat yrityksen perustamisessa. Ravintola-alan yrittäminen on yleisintä Turkista, Pohjois-Afrikasta, Lähi-idästä ja Aasiasta tulleiden maahanmuuttajien keskuudessa. (Forsander 2001: 188.)

Maahanmuuttajien yrittäjyysilmiöön voi liittyä pakko – puhutaan pakkoyrittäjyydestä (esim. Joronen 2012: 103). Yrittäjäksi ryhtyminen riippuu mahdollisuuksista, joita uusi kotimaa maahanmuuttajalle tarjoaa. Näitä ovat esimerkiksi markkinoiden kysyntätilanne, mahdollisuus päästä yrityksen omistajaksi, liiketila tai kilpailu.

Suomen Yrittäjien toimitusjohtaja Jussi Järventaus ja Elinkeinoelämän keskusliiton yrittäjyysasiantuntija Kimmo Hyrsky totesivat (Havula 2012), että Suomeen tarvitaan lisää maahanmuuttajayrittäjiä, jotka ovat olleet yrittäjiä jo lähtömaassaan. Tätä perusteltiin sillä, että esimerkiksi Yhdysvalloissa kasvuyrittäjät ovat olleet usein maahanmuuttajia. Menestyneitä maahanmuuttajayrittäjätarinoita löytyy myös Suomesta. Esimerkiksi Fazerin, Finlaysonin, Pauligin ja Stockmannin liiketoiminnan ovat aikoinaan aloittaneet maahanmuuttajat.

5.1 Maahanmuuttajien sopivuus työvoimaksi ja yrittäjiksi tutkimuskunnissa

Tutkimuskunnat poikkesivat toisistaan niin työpaikkojen toimialojen kuin työllistymislukujen suhteen. Näihin näkökulmiin on viitattu tämän raportin aikaisemmissa luvuissa. Virolahdella maahanmuuttajat ovat kielitaitonsa takia työllistyneet etenkin palveluiden ja kaupan alalle. Närpiö ja Honkajoki ovat kuntia, joissa on paljon puutarha- ja metalliteollisuuden yrityksiä. Työvoimaa on ollut vaikea saada omalta alueelta ja siksi yritykset ovat rekrytoineet työntekijöitä Suomen rajojen ulkopuolelta. Kyse on niin sanotusta kansainvälisestä rekrytoinnista. Työllisyystilanne Närpiössä on hyvä. Muissa kunnissa väestön työttömyysaste oli kansallista keskiarvoa (7,8 % vuonna 2011) suurempi. Varkavammien työttömyys kosketti Lieksaa, Pudasjärveä ja Kuhmoa, joissa kaikissa työttömyysaste oli yli 15 prosenttia.

Haastatteluissa nousi esille, että kaikissa tutkimuskunnissa eläköityminen tulee aiheuttamaan työvoimapulaa lähitulevaisuudessa etenkin ”*raa’an työn tekijöistä*”. Metallimiehiä, maataloustyöntekijöitä, metsätyöntekijöitä sekä sosiaali- ja terveysalan osaajia tarvitaan lisää. Kyselyn tuloksista kävi ilmi, että työvoimapulaa oli odotettavissa kaikilla aloilla jossain määrin. Vahvimmin työvoimapula tulee vastaajien arvioiden mukaan tulevaisuudessa koskettamaan sosiaali- ja terveysalaa

(taulukko 9). Myös siivous- ja puhtaanapitoalalle tarvitaan työntekijöitä. Kyselyn vastaajien arvioita eri alojen työvoimapulasta heidän omassa kunnassaan tarkasteltiin tilastollisesti ristiintaulukoimalla. Merkittäviä eroja ei voitu havaita kuntien välillä. Kyselyn tulosten perusteella kuntien edustajat arvioivat maahanmuuttajien sopivan eri alojen työvoimaksi paremmin kuin yhdistysten edustajat arvioivat. Yleinen näkökulma oli se, että maahanmuuttajat sopivat melko hyvin lähes mille tahansa alalle, kuitenkin parhaiten siivous- ja puhtaanapitoalalle.

Vastaajien arvioita maahanmuuttajien sopivuudesta eri alojen työvoimaksi tarkasteltiin myös kunnittain ristiintaulukoimalla. Merkittäviä eroja ei voitu havaita kuntien välillä. Tuloksista voi kuitenkin havainnoida, että Närpiössä nähtiin maahanmuuttajien sopivuus usealle eri alalle myönteisemmin kuin muissa kunnissa (taulukko 9).

Taulukko 9. Suurin työvoimapula kunnittain alakohtaisesti sekä maahanmuuttajien sopivuudesta kyseiselle alalle (vastaajien arvioiden mukaan).

Ala	Työvoimapulaa kyseisellä alalla tällä hetkellä seuraavissa kunnissa	Maahanmuuttajat nähtiin sopiviksi kyseiselle alalle seuraavissa kunnissa
Sosiaali- ja terveysala	Närpiö, Kuhmo ja Pudasjärvi	Närpiö
Muut julkiset palvelut	Lieksa	Ähtäri
Metalli- ja rakennusala	Närpiö ja Ähtäri	Närpiö ja Ähtäri
Puu- ja huonekaluala	Kuhmo, Närpiö ja Punkalaidun	Närpiö ja Ähtäri
Muu teollisuus	Närpiö ja Honkajoki	Närpiö ja Ähtäri
Maa- ja metsätalous	Närpiö, Honkajoki ja Ähtäri	Honkajoki, Närpiö ja Ähtäri
Ravitsemus ja matkailu	Ähtäri ja Kuhmo	Kuhmo, Ähtäri ja Virolahti
Siivous ja puhtaanapito	Närpiö, Punkalaidun, Lieksa ja Kuhmo	Ähtäri ja Närpiö
Kuljetus ja logistiikka	Virolahti ja Kuhmo	Virolahti ja Ähtäri
Kaupan ala	Virolahti ja Lieksa	Kuhmo
Muut palvelut	Pudasjärvi, Närpiö ja Lieksa	Ei kuntakohtaisia eroja

Myös maahanmuuttajien mahdollisuuksia työllistää itsensä yrittäjinä arvioitiin kyselyn tulosten avulla. Tilastollisesti (ristiintaulukoimalla) merkittäviä eroja ei kuntakohtaisesti voitu havaita, mutta tulosten valossa vaikutti siltä, että erityisen suuri tarve uusille yrittäjille oli Kuhmossa. Tämä saattaa selittyä Kuhmon maantieteellisellä sijainnilla lähellä Venäjän rajaa ja venäläisten matkailijoiden ostovoimalla, jolloin kielitaitoinen henkilökunta kaupan ja palveluiden alalla nousee esille.

Valtaosa vastaajista (88 %) näki maahanmuuttajat mahdollisina yrittäjinä. Vain joka kymmenes (11 %) vastaaja oli sitä mieltä, etteivät maahanmuuttajat sopisi yrittäjiksi. Tilastollisesti (ristiintaulukoimalla) merkittäviä eroja ei kuntakohtaisesti voitu havaita, mutta vaikutti siltä, että maahanmuuttajia pidetään parhaiten yrittäjiksi sopivina Virolah-

della. Maahanmuuttajat arvioitiin vähiten yrittäjiksi sopiviksi Lieksassa. Eroja voidaan ymmärtää vastaajien maahanmuuttajaryhmiin liittyvillä mielikuvilla.

Maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksiin saatiin haastatteluissa erilaisia näkökulmia sekä kunta- että vastaajaryhmäkohtaisesti. Johtopäätökset työllistymiseen liittyen voidaan tehdä joko maahanmuuttajaryhmän tai kunnassa vallitsevan työllisyystilanteen perusteella:

Maahanmuuttajien työllistyminen matalan työttömyyden kunnissa

Matalan työttömyyden kunnissa maahanmuuttajat olivat työllistyneet hyvin. Esimerkiksi Närpiössä ja Honkajoella on paljon puutarhoja, kasvihuoneviljelmiä ja metallialan yrityksiä, jotka ovat olleet sopivia työpaikkoja maahanmuuttajille, ja useassa yrityksessä maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden määrä henkilöstöstä oli merkittävä. Joissain yrityksissä maahanmuuttajia oli jopa yli puolet henkilöstöstä. Närpiön ja Honkajoen tapauksissa työvoimatarve on ollut voimakasta etenkin viimeisen 10–20 vuoden ajan, kun yritystoiminnot ovat laajentuneet ja työvoiman tarve on kasvanut. Työvoimaa on rekrytoitu ulkomailta, koska kantaväestön saaminen tehtäviin on ollut ongelmallista useasta syystä (esimerkiksi motivaatiotekijät). Myös eläköityminen on vaikuttanut työvoiman saantiin. Närpiössä ja Honkajoella on ollut tavallista, että maahanmuuttaja on aloittanut työuransa kasvihuoneella, ja myöhemmin kielitaidon parantuessa alaa on vaihdettu, esimerkiksi metalliteollisuuteen. Kielitaito on myös voinut avata ovia uudelleen koulutautumiselle.

Närpiössä ja Honkajoella yleinen työllisyystilanne oli hyvä. Työttömyysprosentti oli Närpiössä 5,3 ja Honkajoella 8,9. Molempia kuntia kuvaa myös se että alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkojen määrä on noin puolet kaikista työpaikoista. Näillä aloilla on paljon suorittavia työtehtäviä, joihin kieltä osaamattomat maahanmuuttajat on ollut helppo sijoittaa. Honkajoki ja Närpiö profiloituvatkin työperäisen maahanmuuton kuntina, joissa yritykset ovat itsenäisesti hankkineet tarvitsemaansa työvoimaa ulkomailta. Haastatelluilla Honkajoen yrityksillä oli vahvat verkostot Viroon. Närpiön yrityksillä oli puolestaan vahva verkostoituminen bosnialaisiin ja vietnamilaisiin, jotka olivat tulleet kuntaan aikoinaan pakolaisina. Lisäksi Närpiössä kunta ja yritykset ovat tehneet yhteistyötä esimerkiksi rekrytoinnissa ja aluemarkkinoinnissa. Honkajoen kunta ei ole osallistunut työvoiman rekrytointiin.

Punkalaidun sijoittui edellisten kuntien kanssa samaan kategoriaan alhaisen työttömyysprosentin (8,7 %) takia. Punkalaidun on aktiivisesti tarjonnut kuntapaikkoja viime vuosina kiintiöpakolaisille ja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Maahanmuuttajien osuus väestöstä oli kuitenkin pienempi kuin Honkajoella ja Närpiössä. Maahanmuuttajien taustoista huolimatta työllistyminen on ollut suhteellisen hyvää ja maahanmuuttajat ovat sijoittuneet erilaisiin tehtäviin esimerkiksi metallialalle ja kausitöihin maataloille.

Maahanmuuttajien työllistyminen korkean työttömyyden kunnissa

Useimpia tutkimuskuntia kuntia vaivasi voimakas rakennetyöttömyys. Vuonna 2011 merkittäväntä työttömyys oli Kuhmossa (19,5 %), Lieksassa (18,0 %) ja Pudasjärvellä (17,5 %). Näitä kuntia voi tarkastella alkutuotannon, jalostuksen ja palvelualojen työpaikkojen välisellä suhteella: palvelualojen työpaikkojen määrä oli reilusti yli 60 prosenttia. Vastava luku edellisen ryhmän (maahanmuuttajien työllistyminen matalan työttömyyden kunnissa) kohdalla oli vain 50 prosenttia. Alkutuotannon tai jalostuksen työpaikkoja ei siis ole samassa suhteessa kuin Närpiössä ja Honkajoella, joissa *sisääntulotyöpaikkoja* on tarjolla enemmän.

Lieksassa maahanmuuttajien määrä on kasvanut nopeasti, ja suurin osa heistä on saapunut kuntaan 2000-luvulla. Tämä on omalta osaltaan luonut jännitteitä palvelurakenteiden riittävyiden suhteen. Tilannetta kuvaa myös se, että valtaosalla saapuneista maahanmuuttajista ei ole ollut kielitaitoa eikä koulutustaustaa, josta alueelle työllistymisessä olisi hyötyä. Saapuneet maahanmuuttajat eivät ole olleet suoraan valmiita työelämään tai niihin tehtäviin, joissa työvoimantarvetta on ollut. Sijoittuminen työelämään voi mahdollistua koulutuksen myötä. Sitä ennen tulee opiskella kieli.

”Maahanmuuttajien motivaatio työntekoon olisi kyllä kova, se on sanottava! Suomalaiset käytänteet ovat kuitenkin erittäin jämäkät. Kielitaidolla on suuri merkitys, siksi maahanmuuttajan polku työelämään on pitkä.”

(Lieksa)

Pudasjärvellä maahanmuuttajien osuus oli 1,0 prosenttia väestöstä. Ei siis voida puhua merkittävästä maahanmuuttajaväestöstä. Pudasjärven maahanmuuttajaväestö tulee todennäköisesti kasvamaan tulevaisuudessa, koska kunnassa suhtaudutaan myönteisesti monipuoliseen maahanmuuttoon. Kunta esimerkiksi aktiivisesti tarjoaa kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille ja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Tilanne Pudasjärvellä on samanlainen kuin Lieksassa: saapuneiden maahanmuuttajien koulutustausta ja kielitaito eivät vastaa työmarkkinoiden tarvetta.

Maahanmuuttajien osuus Kuhmossa oli suhteellisen pieni. Valtaosa heistä on lähtöisin Venäjältä. Maahanmuuton syy on tavallisesti avioliitto. Haastateltujen mukaan maahanmuuttajat ovat työllistyneet suhteellisen hyvin etenkin palvelualoille. Venäläisten matkailijoiden takia Kuhmon liike-elämälle on ollut tärkeää omata venäjän- ja suomenkielistä henkilökuntaa. Tärkeä huomio on myös se, että monella Kuhmon maahanmuuttajalla on korkeakoulututkinto Venäjältä. Tutkintojen rinnastamiseen liittyvät ongelmat ovat hidastaneet työllistymistä. Tämä on vaatinut muuntokoulutusta, jota ei välttämättä ole ollut tarjolla Kuhmossa.

”Näkisin jotenkin, että paikkakunta voi olla myös rajoite maahanmuuttajalle... riippuvuus. Luulen, että täällä on löydetty jonkinlaisia selviytymiskeinoja, ehkä maahanmuuttajat myös tyytyvät vähempään.”

(Kuhmo)

Virolahdella maahanmuuttajapopulaatio oli merkittävä (4,0 % väestöstä), mutta erittäin homogeeninen, sillä valtaosa maahanmuuttajaväestöstä on Venäjältä. Jos maahanmuuttajan kielitaito on ollut riittävä, on hän sijoittunut Virolahdella erilaisiin kaupan ja palvelualan tehtäviin tai rakennusalan tehtäviin. Tarvetta venäjänkielisille työntekijöille on juuri kyseisillä aloilla. Virolahdella on sama haaste kuin Kuhmossa – maahanmuuttajan kotimaassaan suorittama tutkinto ei välttämättä ole ollut pätevä Suomessa, jolloin tarvitaan muuntokoulutusta.

Ahtärissä oli vähän maahanmuuttajia (0,7 % väestöstä). Suurin osa heistä on saapunut kuntaan työn tai perhesiteiden takia, ja heillä on ollut yhteys työelämään jo saapuessaan Suomeen.

5.2 Esteet maahanmuuttajien työllistymiselle

Pk-yritysbarometrin (2012) mukaan maahanmuuttajataustaisen työvoiman käyttöön liittyvät tulokset olivat varsin positiivisia. Lähes joka viides (18 %) barometriin osallistuneista pienistä ja keskisuurista yrityksistä ilmoitti palveluksessaan olleen ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. Barometrin tulosten mukaan suurin este ulkomaalaistaustaisen työntekijän palkkaamiseen oli työntekijän puutteellinen suomen/ruotsin kielen taito. Kielitaidon ohella puutteena nähtiin myös maahanmuuttajan kokemattomuus suomalaisesta työkuulttuurista. Toinen ongelma ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytointiin liittyen oli ammattitaidon puute. Merkittäväksi tämä koettiin etenkin pienissä pk-yrityksissä, kun taas mikroyritykset tai keskisuuret pk-yritykset kokivat sen vähäisempänä ongelmana. Ammattitaidollisten puutteiden takana saattoi jossain määrin olla myös se, että ulkomailla hankitun koulutuksen sisältöä ei riittävästi tunnistettu Suomessa. Sama koski myös ulkomailla hankittua työkokemusta.

Rekrytoinnin esteeksi työnantajaorganisaation sisällä nähtiin yrittäjien oma tiedonpuute tai asenne monikulttuurisista työyhteisöistä tai maahanmuuttajien rekrytointia tukevista julkisista palveluista. Tiedonpuutteella tarkoitettiin työnantajien puutteellisia tietoja eri kulttuureista, huonoa kielitaitoa, puutteellisia tietoja työllistämisen tukimuodoista, pelkoa maahanmuuttajatyöntekijän aiheuttamista ylimääräisistä kustannuksista ja epäilyjä kieli- tai ammattitaidon riittävydestä. Tiedonpuute heijastui työnantajan haluttomuutena työllistää maahanmuuttajia. Yrittäjät olivat kuitenkin kiinnostuneita kuulemaan muiden yrittäjien hyvistä kokemuksista maahanmuuttajien rekrytointiin liittyen. (Pk-yritysbarometri 2012.)

Tutkimuksen tekohetkellä 2012–2013 työvoiman tarve oli joillain alueilla Suomessa niin suuri, että paikoin oltiin valmiita joustamaan kielitaitovaatimuksista. Esimerkiksi Vaasassa oli tehty esitys sairaanhoitajien ja osittain muun terveydenhuollon henkilökunnan kielitaitovaatimuksien lieventämisestä, jotta pulaa ammattitaitoisesta työvoimasta pystyttäisiin paikkaamaan. Joustoesitys sisälsi sen, että henkilöllä, jolla oli riittämättömät tiedot jommassakummassa kotimaisessa kielessä, olisi kolme vuotta aikaa suorittaa kielitutkinto. Lähtökohta esitykselle oli se, että Vaasassa on paljon käytännön työssä päteviä maahanmuuttajataustaisia hoitajia, mutta heiltä puuttuu vaadittu kielitaito. Kielitaidon puutteet näkyvät monella tasolla: yksi ryhmä on äidinkieltään suomen- tai ruotsinkieliset hoitajat, jotka eivät hallitse toista kotimaista tarpeeksi hyvin, toinen ryhmä on maahanmuuttajat, jotka hallitsevat vain toisen kielistä. (Ekola 2012.)

Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että työllistymisen haasteet liittyivät lähinnä niihin maahanmuuttajiin, jotka jo ovat Suomessa, ei niinkään ulkomailta rekrytoitaviin työperäisiin maahanmuuttajiin. Jo maassa olevien maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi on monessa kunnassa ryhdytty toimenpiteisiin. Työharjoittelupaikkoja ja työmahdollisuuksia on kartoitettu erilaisten projektien avulla. Näin on ollut esimerkiksi Pudasjärvellä ja Punkalaitumella, jotka molemmat tarjoavat kuntapaikkoja pakolaistaustaisille henkilöille. Koska maahanmuuttajat halutaan pitää kunnassa, on työpaikkojen löytyminen ollut erittäin tärkeää

Työn tekemisellä on merkitystä niin kantaväestön edustajille kuin maahanmuuttajillekin. Suurin osa haastatelluista painotti sitä, että työ tuo ihmiselle toimeentulon lisäksi mielihyvää, parantaa itsetuntoa, lisää sosiaalisia kontakteja ja tuo rutiinia arkeen. Työn nähtiin myös olevan yksi tärkeä tekijä maahanmuuttajan sitoutumisessa kuntaan. Lisäksi työllä koettiin olevan suuri ja motivoiva vaikutus maahanmuuttajan kielenoppimiseen, koska työyhteisö tarjoaa luonnollisen ympäristön maahanmuuttajan ja kantaväestön väliseen vuorovaikutukseen.

Tutkimusaineiston perusteella voidaan todeta, että suhtautuminen työtätekeviin maahanmuuttajiin masseutukunnissa oli myönteisempää kuin työtä tekemättömiin. Yleisesti ottaen ajatus ”*jos ne tulevat tänne tekemään töitä, tervetuloa*” päti kautta linjan kaikissa kahdeksassa tutkimuskunnassa.

Haastatteluiden tuloksissa korostui neljä estettä maahanmuuttajan työllistymiselle: *yleinen taloudellinen tilanne, kielitaidon puute, ammattitaidon ja/tai koulutuksen puute, sekä muut kulttuuriset haasteet*. Esteet olivat samansuuntaisia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Pk-yritysbarometri 2012; Ponnikas ym. 2008), mikä vahvistaa tiedon luotettavuutta.

Yleinen taloudellinen tilanne

Yksi haastatteluissa useimmin esiin nousseista esteistä maahanmuuttajien työllistymiselle oli yritysten taloudellinen tilanne ja siitä johtuva työpaikkojen rajallisuus. Esimerkiksi Lieksan, Punkalaitumen ja Pudasjärven tapauksissa todettiin, että kunnan alueella ei ole työpaikkoja. Kyse oli siis laajemmasta asiasta kuin pelkästään siitä, oliko henkilö maahanmuuttajataustainen. Kaikki haastatellut työnantajien edustajat painottivat, että yritysmaailmassa eletään suhdanteiden mukaan ja työntekijöitä palkataan tarvittaessa. Työntekijöitä ei ole mahdollista ”pitää varalla tai reservissä”.

Joissain kunnissa suhdanteiden tai yritysten heikon taloudellisen tilanteen takia maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä oli lomautettu ja irtisanottu. Närpiössä ja Honkajoella oli kuitenkin kokemuksia uudelleen työllistymisestä. Muissa tutkimuskunnissa työmahdollisuudet olivat erittäin rajalliset, eikä uudelleen työllistymisen mahdollisuus nousut haastatteluissa esille.

Joissain kunnissa työtä ei ollut tarjolla. Esimerkiksi Pudasjärvellä muutamassa haastattelussa nostettiin esille tarve uusien elinkeinojen luomiselle, jotta kunnan elinvoimaisuutta voitaisiin ylläpitää. Uuden elinkeinon myötä syntyisi myös työpaikkoja.

*Kyse on toimialanäkökulmasta. Pitäisikin lähteä siitä: minkä alan maahanmuuttajat voisivat pelastaa, esimerkiksi Närpiössä maahanmuuttajat pelastivat aikoinaan tomaattialan. Olisiko se meillä vaikka energiapuu...?
(Pudasjärvi)*

Kielitaito

Kielitaito nähtiin yhtenä suurimmista esteistä maahanmuuttajien työllistymisessä.

*”Jos ammattitaitoinen ja kielitaitoinen henkilö ilmoittautuu, saa hän paikan, koska pula hoitohenkilökunnasta ja lääkäreistä on olemassa täällä. Mutta korostan kuitenkin hyvää suomenkielentaitoa.”
(Pudasjärvi)*

Viesti työnantajapuolelta oli selkeä: palkattavan henkilön täytyy osata suomen tai ruotsin kieli ”vähintään tyydyttävästi”, ”hyvin” tai ”kielitaidon täytyy olla riittävä”. Se, mikä oli yleisesti ottaen riittävä kielitaito työnantajien mielestä, ei kuitenkaan selvinnyt haastatteluissa. Joillain aloilla kielitaitovaatimukset olivat selkeästi korkeammat kuin toisilla aloilla. Esimerkiksi kasvihuoneala tarjoaa työtehtäviä, joissa maahanmuuttaja suoriutuu työtehtävistään vähäiselläkin kielitaidolla. Kielitaidon kohentumisesta on ollut apua uralla etenemisessä. Esimerkiksi jotkut maahanmuuttajat olivat edenneet vaativimpiin työtehtäviin tai kokonaan uudelle alalle. Joillain aloilla kielitaito oli ehdoton

edellytys työn saamiselle, esimerkiksi hoitoalalla.

Moni haastateltu maahanmuuttajia rekrytoinut työnantaja kuitenkin totesi, että *”kielitaito kehittyy merkittävästi työvuosien aikana ja alun kankeudesta kyllä päästään voittoon”*. Tämän takia motivaatiota kielen oppimiseen pidettiin tärkeänä.

Joidenkin alojen suorittavissa tehtävissä työ on usein itsenäistä. Tällöin kielipainetta ei sinällään synny, koska maahanmuuttajan ei ole työn suorittamisen kannalta välttämätöntä osata suomea tai ruotsia. Lisäksi samaa kansallisuutta olevista työkavereista on ollut hyötyä. Käytännön tasolla tämä näkyy yrityksissä niin, että *”kaveri auttaa kaveria”*. Monessa yrityksessä hyödynnettiin jo työssä olevaa maahanmuuttajatyöntekijä-tutoria eli *”mentoria”*, joka ohjeisti uuden työntekijän työtehtäviinsä tämän omalla äidinkielellään. Vaihtoehtoisesti ohjeistus voitiin hoitaa kielellä, jonka molemmat osapuolet hallitsevat (yleensä englanti). Itse työn suorittaminen, työturvallisuus ja muut sääntöihin liittyvät asiakokonaisuudet nousivat kriittisinä osa-alueina esille. Joissain tapauksissa tämä oli ratkaistu tulkin avulla.

Omien maamiesten kanssa pitäytyminen ei kuitenkaan edesauta maahanmuuttajien kielitaidon kehittymistä tai kotoutumista. Työnantajat olivat tietoisia tästä haasteesta ja siihen oli monessa yrityksessä puututtu esimerkiksi järjestämällä puitteet niin, että kuppikuntia ei syntyisi.

Koulutus, ammattitaito ja työkokemus

Koulutus osoittautui haastatteluiden perusteella selkeäksi maahanmuuttajien työllistymistä edistäväksi tekijäksi. Näkökulma nousi esille lähes kaikilla niillä aloilla, joiden työnantajaedustajia haastateltiin. Koulutuksen merkitys oli tärkeää etenkin sosiaali- ja terveysalalla, jossa pelkästään Suomen lainsäädäntö edellyttää ammattitaitoa kielitaitokriteerien ohella. Työharjoittelun kautta maahanmuuttajia on ollut sosiaali- ja terveysalan tehtävissä esimerkiksi vanhusten huollossa sellaisissa tehtävissä, joissa koulutus ei ole välttämätön (avustaminen arjen toimissa). Tästä oli hyviä kokemuksia etenkin Pudasjärvellä.

Tutkimuskunnat erosivat toisistaan maahanmuuttajien koulustaustojen perusteella. Osalla maahanmuuttajista oli työtehtäviin sopiva koulutus tai työkokemus kotimaastaan (työperäinen maahanmuuttaja). Toisaalta tulija saattoi olla henkilö, jolla ei ollut minkäänlaista peruskoulutusta. Maahanmuuttajien joukossa oli myös luku- ja kirjoitustaidottomia. Näiden ryhmien valmiusaste työelämään on matala, koska heidän on ensiksi hankittava kielitaito, sen jälkeen koulutus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Suomeen saapumisen jälkeen menee vielä vuosia ennen kuin maahanmuuttaja on valmis työelämään. Kolmas ryhmä olivat koulutetut maahanmuuttajat, joiden kotimaassaan suoritettu tutkinto ei ollut pätevä Suomessa. Tämä ryhmä tarvitsee muuntokoulutusta pätevoityäkseen koulutusta vastaavaan tehtävään. Tällaisia maahanmuuttajataustaisia henkilöitä oli haastattelujen mu-

kaan erityisesti Virolahdella ja Kuhmossa. Yksi aihepiiriin liittyvä haaste on juuri muuntokoulutuksen järjestäminen ja se, missä koulutusta tapahtuu – harvoin siinä maaseutukunnassa, jossa maahanmuuttaja asuu.

Koulutuksen lisäksi monilla aloilla arvostettiin palkattavan henkilön aiemmalla työkokemuksella saavuttamaa ammattitaitoa. Esimerkkinä tästä oli maatalouslomittajan tehtävä, joka joissain paikoin kärsi pätevien lomittajien eläköitymisestä. Lomittajan työtehtävät ovat vaativia ja työntekijöiltä edellytetään joko alan koulutusta ja/tai vankkaa käytännön kokemusta. Pelkkä motivaatio tai halu oppia ei tässä tapauksessa ole ollut riittävä peruste palkkaamiseen. Haastatteluissa kävi ilmi, että lomitustoimet vastaanottavat hakemuksia suoraan ulkomailta. Rekrytoinnin este on kuitenkin usein ollut pätevyyden puuttuminen koulutuksen, työkokemuksen tai kielitaidon osalta. Tulijoita olisi, mutta suurimmalla osalla hakijoista ei ole sopivaa osaamista.

Suomi on perinteisesti maa, jossa koulutuksella on suuri merkitys. Haastatteluissa kävi ilmi, että joissain tapauksissa työnantaja oli kouluttanut maahanmuuttajan suoraan tiettyyn työtehtävään. Kyse oli yleensä suorittavista työtehtävistä. Kokemuksia olivat myönteisiä. Maahanmuuttajan ohjaaminen työhön nähtiin lähes kautta linjan työlääksi, lähinnä kielitaidon ja kulttuurierojen takia. Lisäksi maahanmuuttajan kouluttaminen suoraan työtehtävään oli haasteellista, sillä sen laskettiin vievän työnantajan resursseja. Haastatellut kautta tutkimuskuntien liputtivatkin oppisopimuskoulutuksen puolesta, koska se mahdollistaisi molemminpuolisen hyödyn (maahanmuuttaja ja työnantaja). Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että työnantajakentällä on selkeä tarve ”valmiille työntekijälle”. Tämä siksi, että työnantajalla on hyvin harvoin aikaa tai resursseja kouluttaa henkilöä varta vasten tehtävään. Moni haastateltu työnantajaedustaja kertoi, ettei yritys voi ottaa hyvää hyvytyttään oppipoikia töihin, koska hidasteluun ei ole varaa”.

Ne työnantajat, jotka olivat rekrytoineet maahanmuuttajia (joko suoraan ulkomailta tai Suomesta) kuitenkin kokivat kokonaisuuden kannattavaksi. Näillä työnantajilla viesti muille oli selkeä:

*”Uskaltakaa ottaa riski, porkkanoiden kerääminen ei ole oikein, kaikkien pitää kantaa kortensa kekoon!”
(Punkalaidun)*

Kulttuuriset ja muut haasteet työelämässä

Yhtenä esteenä työllistymiselle pidettiin kulttuurieroja. Tätä oli havaittavissa kaikilla aloilla jokaisessa tutkimuskunnassa. Vaikka maahanmuuttaja olisi oman alansa ammattilainen, hän tarvitsee lisäkoulutusta kulttuuriin asioihin pelkästään siksi, että toimitaan maahanmuuttajalle vieraassa kulttuurissa ja toimintaympäristössä.

”Pitää myös muistaa, että vaikka työntekijämme on alansa ammattilainen, ei hänellä ole kokemusta suomalaisista tavoista. Saunan lämmitys ei suju, koska hän ei tiedä mikä on hyvä sauna antamistani neuvoista huolimatta.”

(Lieksa)

”Ei ole mitään näkyviä esteitä. Osaava tekijä palkataan mielellään. Kesätyöpaikoissa hakemuksia tuli paljon Baltian maista, mutta teimme periaatepäätöksen, että palkataan vain suomalaisia, niin he pääsevät silloin nopeammin talon tapoihin kiinni.”

(Ähtäri)

Kulttuurinen este voi olla myös maahanmuuttajan alkuperä. Ilmapiiri tästä välittyi haastatteluissa. Työperäisiin maahanmuuttajiin suhtauduttiin myönteisemmin ja kannustavammin kuin esimerkiksi pakolaistaustaisiin maahanmuuttajiin. Valtaosalla haastatelluista oli myönteinen näkemys avioliiton kautta Suomeen tulleista maahanmuuttajista. Heidän mahdollisuutensa työllistyä arvioitiin hyväksi, koska suomalaisen puolison uskottiin lieventävän kulttuurieroja ja tasoittavan maahanmuuttajan tietä työelämään. Sosiaalisen hyväksynnän ajateltiin tulevan aviopuolison verkostojen kautta, joihin maahanmuuttaja luonnollisesti kytkeytyy. Kolmantena ryhmänä olivat turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina saapuneet maahanmuuttajat, jotka olivat saapuneet ”tyhjän päälle”: heillä ei ollut valmiina sitä sosiaalista verkostoa ja kontakteja, jotka Suomessa auttaisivat oikeiden työnantajien luokse.

Esteeksi maahanmuuttajien työllistymiselle nähtiin yleisesti ottaen myös työnantajien uskalluksen puute ja/tai vääränlainen asenne maahanmuuttajia kohtaan. Mielenkiintoinen huomio oli se, että tämä ei kuitenkaan noussut esille työnantajahaastatteluissa, mutta kuntien viranhaltijoiden ja yhdistysten edustajien haastatteluissa kylläkin. Valtaosa haastatelluista työnantajaedustajista ei nähnyt maahanmuuttajien palkkaamista mahdollisena ajatuksena. Huomion arvoinen seikka kuitenkin on, että suurimmalla osalla haastatteluun osallistuneista työnantajaedustajista oli kokemusta maahanmuuttajien rekrytoinnista.

On ymmärrettävää, että kunnassa vallitseva kielteinen yleisilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan voi vaikuttaa työnantajan halukkuuteen rekrytoida maahanmuuttajia. Työnantaja voi pelätä leimautumista ja asiakkaiden katoamista. Toisaalta, työnantajalla voi olla aikaisempia huonoja kokemuksia maahanmuuttajan palkkaamisesta tai työnantaja ei halua nähdä sitä vaivaa, että palkkaisi maahanmuuttajan töihin. Syitä on monia. Jossain määrin kyse voi olla siitä, että maahanmuuttajien palkkaaminen on työnantajalle vieras asia. Tässä kohdassa haastatteluissa peräänkuulutettiin sitä, että kaikki hyvät työnantajaesimerkit tulisi aktiivisesti nostaa esille ja tuoda julki hyvät kokemukset – ja miksei myös huonot.

”Ei erityisemmin ole haasteita, koska palkkaamiseen vaaditaan samoja asioita kuin suomalaiselta työntekijältä. Jonkin verran voi kuitenkin olla kieleen liittyviä seikkoja sekä paperityötä liittyen oleskelulupa. Työpaikalla syntyy kylläkin ryhmittymiä, jotka voivat olla haasteellisia. On myös tarvetta olla selvät säännöt toiminnalle, joidenkin kansalaisuuksien moraalit voivat olla hieman alempi kuin toisten. Esimerkiksi varastamista on joskus ollut. Haluan kuitenkin korostaa, että useimmat työntekijät ovat luotettavia.”

(Närpiö)

”Yrittäjät soittelevat keskenään ja monesti olen yrittänyt puhua toiselle yrittäjälle vain hyvää maahanmuuttajista, joita meillä on ollut hommissa. Ja se on kuitenkin se totuus. Sitten vähän ajan kuluttua on kuitenkin käynyt ilmi, että tämä toinen yritys ei olekaan uskaltanut palkata tätä maahanmuuttajahenkilöä, josta olin puhunut vain hyvää. Se tuntuu olevan monelle yrittäjälle liian iso riski ja askel työllistää muualta tulleita.”

(Punkalaidun)

Yhdeksi esteeksi työllistymiseen joissain tutkimuskunnissa nousi infrastruktuurin puuttuminen. Osa maaseutukuntien työpaikoista sijaitsee kaukana kunnan keskustasta, mutta esimerkiksi kunnan vuokra-asunnot kuitenkin sijaitsevat keskusta-alueilla. Julkisen liikenteen puuttuminen tai sen vähäisyys aiheuttivat sen, että maahanmuuttajan kuluminen työpaikalle oli hankalaa. Tästä oli kokemuksia etenkin Punkalaidunella.

Johtopäätöksenä maahanmuuttajien työllistymisnäkökulmaan voidaan todeta, että esteet maahanmuuttajan työllistymiselle olivat selkeitä: kielitaidon tai ammattitaidon puute, toisaalta työnantajien asenteet ja ennakkoluulot. Joissain tutkimuskunnissa maahanmuuttajien työllistymistä on pyritty edistämään erilaisten hankkeiden turvin. Tosiasia on kuitenkin se, että kaikki tutkimuksessa mukana olleet kunnat kohtaavat työvoimapulaa tulevaisuudessa, joten maahanmuuttajien työllistymisen esteiden poistaminen on perusteltua.

6. Maahanmuuttajien juurtuminen maaseudulle

”Maahanmuuttaja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja omaksuu uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja, jotka auttavat häntä osallistumaan aktiivisesti uuden kotimaansa elämänmenoon.” (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012.)

Edellä kuvattu määritelmä kuvaa sitä, mitä maahanmuuttajan kotoutumisella tavoitellaan. Kotouttamistoimenpiteiden päämääränä on, että maahanmuuttaja tuntee yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tuntee olevansa suomalaisen yhteiskunnan tervetullut jäsen. Osa maahanmuuttajista kotoutuu helposti, toisilta se vaatii enemmän aikaa ja tukipalveluita eli kotouttamistoimenpiteitä. Suomen tai ruotsin kielen taito sekä tieto suomalaisesta yhteiskunnasta ovat kotoutumisen tärkeitä edellytyksiä. (Maahanmuuttajien kotouttaminen 2012.)

Käytännön tasolla maahanmuuttajien kotoutumista edesautetaan laatimalla kuntaan muuttaneelle maahanmuuttajalle yksilöllinen kotoutumissuunnitelma, jonka tarkoituksena on tukea kielitaidon ja muiden suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimista. Kotoutumissuunnitelman laadintaan osallistuvat maahanmuuttaja, kunta sekä työ- ja elinkeinotoimisto. (Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisesta 2012.)

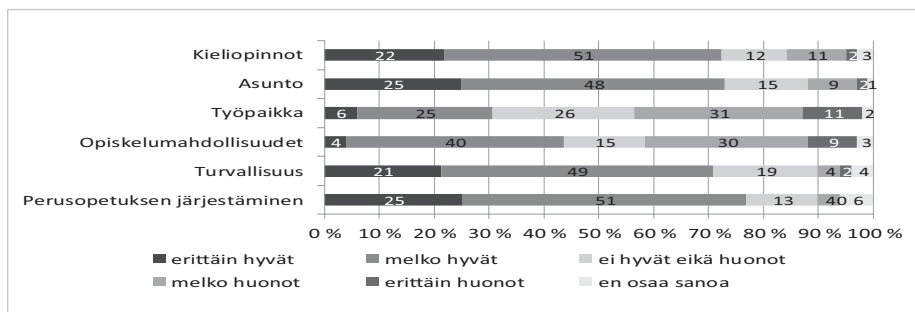
Kuten jo aiemmin on todettu, huomattava osa Suomeen saapuneista maahanmuuttajista on asettunut asumaan suurimpiin kaupunkeihin. Maahanmuuttajia asuu kuitenkin myös maaseudulla, eli toimenpiteitä maahanmuuttajien kotouttamisen edistämiseksi tarvitaan myös siellä. Valtaosassa tämän tutkimuksen kunnista maahanmuutto oli uusi ilmiö, ja näin ollen kotouttamisen toimenpiteet olivat suhteellisen uusia. Esimerkiksi Lieksassa on aina ollut yksittäisiä maahanmuuttajia. Kun sinne lyhyessä ajassa muutti omaehtoisesti merkittävä määrä maahanmuuttajia, kaupungilla oli haasteita vastata muuttuneeseen tilanteeseen. Kiintiöpakolaisia vastaanottavilla kunnilla (Punkalaidun ja Pudasjärvi) on ollut realistisemmat mahdollisuudet ennakoida muuttuvaa tilannetta, koska saapuvista henkilöistä ja heidän taustoistaan on ollut etukäteen jonkinlaista tietoa.

Närpiössä on tehty kotouttamistyötä pitkään, sillä ensimmäiset kiintiöpakolaiset saapuivat Närpiöön jo 1980-luvun lopulla. Närpiö on valtakunnallisesti katsottuna yksi malliesimerkki kotouttamisesta. Mallin lähtökohta on toiseuden hyväksymisessä *”kohtelee maahanmuuttajia samanlailla kuin muita ja kotouttaminen tapahtuu automaattisesti”*. Tässä peräänkuulutetaan kotouttamisen kaksisuuntaista mallia: maahanmuuttajan pitää haluta itse kotoutua mutta myös kantaväestöllä (yhdistykset, kunta, yritykset, kuntalaiset) on mahdollisuus osallistua prosessiin. (Ivars 2011a.)

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että maahanmuuttajan kotoutumista edistää ennen kaikkea työpaikka. Moni haastateltava oli myös sitä mieltä, että maahanmuuttajan näkyminen katukuvassa edistää kotoutumista. Tällä tarkoitettiin sitä, että maahanmuuttajan ei pitäisi jäädä kotiin, vaan osallistua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan, luoda kontakteja ja verkostoja.

6.1 Maahanmuuttajien kotoutumista ja viihtymistä tukevat asiat käytännön tasolla

Tutkimusaineistosta ilmeni, että kunnilla on erilaiset mahdollisuudet tukea maahanmuuttajien kotoutumista eli tuottaa kotouttamistoimenpiteitä. Kuntien mahdollisuuksia tukea maahanmuuttajien kotoutumista arvioitiin erilailla riippuen siitä, mistä kunnasta oli kyse. Kyselyn tuloksista voidaan tulkita, että keskimäärin kunnilla nähtiin olevan parhaimmat mahdollisuudet tarjota perusopetusta (valmistava opetus, tukiovetus, suomen kielen opetus, oman äidinkielen opetus), kieliopintoja (suomi/ruotsi) ja asuntoja. Myös turvallisuus kunnissa nousi vahvasti esiin. Heikoimpina pidettiin työpaikkatarjontaa kunnan alueella (kuva 14). Kuntakohtaisia eroja löydettiin kaikilta muilta aihealueilta paitsi turvallisuudessa.

Kuva 14. Kuntien mahdollisuudet tarjota kotoutumista tukevia asioita.

Kyselyn tulosten perusteella kuntien mahdollisuudet kieliopintojen (suomi/ruotsi) tarjoamiseen pidettiin parhaina Lieksassa, Pudasjärvelä ja Närpiössä (taulukko 10). Tulos oli ennakoitavissa, sillä esimerkiksi Lieksaan muuton syy valtaosalla viime vuosina saapuneista maahanmuuttajista on ollut hyvä kielikoulutustarjonta. Heikoimmat mahdollisuudet kieliopintojen tarjoamiseen olivat Kuhmossa, Virolahdella ja Ähtärissä. Kuhmon ja Ähtärin tilannetta todennäköisesti selitti se, että niissä oli vain vähän maahanmuuttajia. Kursseja ei voida toteuttaa,

koska osallistujia on vähän. Virolahden osalta tulokset jäivät epäselviksi, vaikkakin siellä on merkittävä maahanmuuttajaväestö.

Taulukko 10. Kotoutumista tukevat asiat tutkimuskunnissa (kaikki kunnat yhteensä).

	Hyvät mahd., vaihteluväli	Parhaat mahd., kunnat	Huonot mahd., vaihteluväli	Heikoimmat mahd., kunnat
Kieliopinnot (suomi/ruotsi)	31 – 94 %	Lieksa, Pudasjärvi, Närpiö	0 – 35 %	Kuhmo, Virolahti, Ähtäri
Asunto	47 – 95 %	Kuhmo, Lieksa, Punkalaidun	0 – 27 %	Närpiö, Ähtäri, Honkajoki
Työpaikka	0 – 80 %	Närpiö, Honkajoki	0 – 76 %	Lieksa, Pudasjärvi, Ähtäri
Opiskelu-mahdollisuudet	8 – 71 %	Närpiö, Ähtäri, Lieksa	10 – 75 %	Honkajoki, Virolahti
Turvallisuus*	60 – 92 %	Honkajoki, Ähtäri, Punkalaidun	0 – 17 %	
Perusopetus	42 – 100 %	Punkalaidun, Lieksa, Närpiö	0 – 23 %	Ähtäri, Virolahti

*Ei tilastollista merkitsevyyttä

Kunnat voivat järjestää kieliopetuksen eri tavoin: itse, yhteistyössä tai ostopalveluna. Punkalaitumella ei ollut tarjolla kielikursseja, vaan ne järjestettiin yhteistyössä naapurikuntien kanssa. Käytännössä tämä tarkoitti, että kurssi ei fyysisesti sijaitse Punkalaitumella vaan automaattian päässä Sastamalassa. Tämä ei ole kuitenkaan estänyt Punkalaitumien maahanmuuttajia osallistumassa kursseille. Haastatteluissa nostettiin esille, että kursseille osallistuminen isommassa kaupungissa voi omalla tavallaan virkistää ja motivoida maahanmuuttajaa.

”Tänne ei pääse, mutta täältä pääsee pois. Kielikurssiasia ei ole ollut kynnyskysymys meidän maahanmuuttajille. Itse asiassa se tukee juurtumista, kun maahanmuuttaja välillä pääsee pois katsomaan niitä neonvaloja”.
(Punkalaidun)

Parhaimmat mahdollisuudet asuntojen tarjontaan olivat Kuhmossa, Lieksassa ja Punkalaitumella. Haastatteluissa aihepiiri sai vahvistusta Lieksan osalta, sillä yksi syy maahanmuuttajien omaehtoiseen muuttoon juuri Lieksaan on kielikurssien ohella ollut hyvä asuntotilanne. Sen sijaan Närpiössä, Ähtärisissä ja Honkajoella asuntotilanne oli heikompi. Haastatteluissa nousi esille, että Närpiössä ja Honkajoella oli pulaa etenkin pienistä asunnoista yksin saapuville työperäisille maahanmuuttajille.

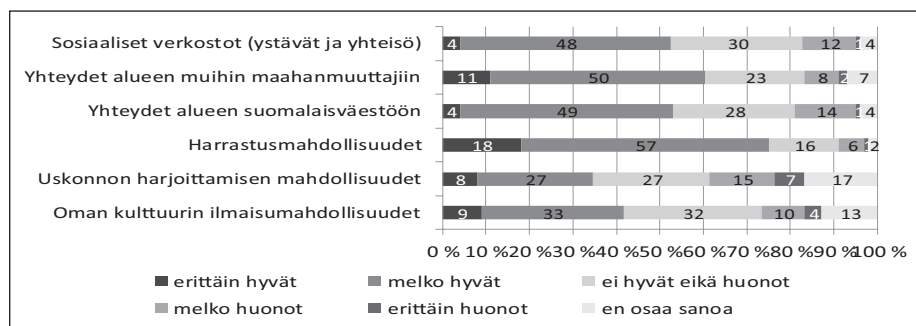
Työpaikkojen tarjonnan suhteen kunnista erottui Närpiö, jossa peräti 80 prosenttia vastaajista arvioi työnsaantimahdollisuudet hyväksi oman kuntansa alueella. Myös Honkajoella luku oli merkittävä. Luvut kuvastavat tilannetta hyvin, sillä kyseisissä kunnissa työtä on ollut tar-

jolla ja maahanmuuttajat ovat työllistyneet hyvin eri aloille. Sen sijaan Lieksassa ja Ähtärissä tilanne oli varsin heikko: kyselyn vastaajista kukaan ei pitänyt kuntansa työmahdollisuuksia hyvinä, vaan yli puolet vastaajista piti niitä suorastaan huonoina. Molempien kuntien tilannetta selittää osittain rakennetyöttömyys.

Opiskelumahdollisuuksia (toisen asteen koulutus ja korkea-aste) pidettiin kyselyn tulosten perusteella parhaimpina Ähtärissä, Närpiössä ja Lieksassa. Honkajoella ja Virolahdella opiskelumahdollisuudet arvioitiin kaikkein heikoimmiksi. Mahdollisuudet maahanmuuttajien perusopetuksen järjestämiseen (valmistava opetus, tukiopeutus, suomen/ruotsin kielen opetus, oman äidinkielen opetus) sen sijaan arvioitiin kohtuullisiksi kaikissa kunnissa. Punkalaidun, Närpiö ja Lieksa erottuivat hie-man positiivisemmin muista kunnista perusopetuksen järjestämisen suhteen. Tilannetta voi selittää haastatteluissa esille noussut huomio kyseisten kuntien erityisestä panostuksesta perusopetuksen saataavuuteen. Heikoimmat mahdollisuudet perusopetuksen saatavuudessa näyttivät olevan Ähtärissä ja Virolahdella. Syynä tähän ainakin Ähtärin osalta oli maahanmuuttajien vähyys. Opetusryhmiä ei saada kasaan.

Viihtyvyys ja kotoutuminen

Kotoutumista ja alueelle juurtumista voidaan pohtia myös sen perusteella, viihtyvätkö maahanmuuttajat kunnassa. Harrastuksiin ja vapaa-ajantoimintoihin osallistuminen voi olla merkki kotoutumisesta tai ainakin askel siihen, koska harrastusseurojen voidaan edustavan yhteiskuntansa miniyhteisöjä. Aihepiiriä selvitettiin kyselyn avulla. Tulos oli odotettu: harrastusmahdollisuuksien nähtiin edesauttavan kotoutumista. Kuntien mahdollisuudet tarjota erilaisia harrastusmahdollisuuksia arvioitiin keskimäärin hyviksi (kuva 15). Heikoimpina pidettiin mahdollisuuksia uskonnon harjoittamiseen sekä oman kulttuurin ilmaisuun.

Kuva 15. Viihtyvyyteen vaikuttavat asiat (kaikki kunnat yhteensä).

Lieksassa maahanmuuttajien mahdollisuudet oman uskontonsa harjoittamiseen arvioitiin tutkimuskunnista ylivoimaisesti parhaiksi (taulukko 11). Tulosta voi mahdollisesti selittää se, että muslimiyhteisö vuokrasi Lieksan kaupungilta huoneistoa, jossa aktiivisesti harjoitettiin

uskontoa. Aktiivisen tiedottamisen johdosta asia oli tiedossa kantaväestöllekin. Heikoimpia mahdollisuudet oman uskonnon harjoittamiseen oli Virolahdella.

Kyselyssä selvisi, että oman kulttuurin ilmaisumahdollisuuksiin tarjoavat parhaat mahdollisuudet Lieksa ja Närpiö. Tätä ilmiötä voi selittää se, että maahanmuuttajat ovat perustaneet omia yhdistyksiä näissä kunnissa, ja kantaväestö on asiasta tietoinen. Pudasjärveltä kuntapaidan saaneet kiintiöpakolaiset olivat saapuneet kuntaan vasta keväällä 2012, eli heille ei välttämättä ollut vielä muodostunut perinnettä oman kulttuurin ilmaisumahdollisuuteen, tai ainakaan sellaista, jonka ulkopuolinen huomaisi.

Taulukko 11. Viihtyvyyteen vaikuttavat asiat tutkimuskunnittain.

	Hyvät mahd., vaihteluväli	Parhaat mahd., kunnat	Huonot mahd., vaihteluväli	Heikoimmat mahd., kunnat
Sosiaaliset verkostot*	44 – 71 %	Närpiö	0 – 28 %	Pudasjärvi, Kuhmo, Honkajoki
Yhteydet muihin maahanmuuttajiin*	31 – 77 %	Punkalaidun, Närpiö, Lieksa, Honkajoki	0 – 31 %	Ähtäri, Kuhmo, Pudasjärvi
Yhteydet alueen suomalaisväestöön*	45 – 68 %	Punkalaidun, Närpiö	4 – 28 %	Lieksa, Kuhmo
Harrastusmahdollisuudet*	50 – 93 %	Närpiö, Ähtäri, Kuhmo, Pudasjärvi	0 – 17 %	Honkajoki, Virolahti
Uskonnon harjoittamisen mahdollisuudet	0 – 85 %	Lieksa	0 – 55 %	Virolahti, Ähtäri, Honkajoki
Oman kulttuurin ilmaisu- mahdollisuudet	8 – 68 %	Lieksa, Närpiö	4 – 40 %	Pudasjärvi, Virolahti

*Ei tilastollista merkitsevyyttä

Yksittäisiä viihtyvyyteen vaikuttavia tekijöitä nostettiin esille jonkin verran. Useassa vastauksessa viihtyvyyttä edistäväksi tekijäksi mainittiin se, että maahanmuuttajilla oli mahdollisuus osallistua yleiseen keskusteluun maahanmuuttajien olojen kehittämiseksi. Lisäksi myönteisenä nähtiin, että maahantulon alkuvaiheessa eri yhdistykset ja harrastuspiirit ovat osallistuneet aktiivisesti kotouttamiseen. Sen nähtiin edistävän viihtyvyyttä ja sitä, että maahanmuuttaja voi kokea olonsa tervetulleeksi. Esimerkiksi Pudasjärvellä seurakunnan aktiivit neuuloivat saapuneille kiintiöpakolaisille villasukkia. SPR:n läksyparkki Punkalaitumella on toiminut vapaaehtoisten voimin. Yhdistysten ja kuntien tarjoamat harrastusmahdollisuudet ovat tärkeitä kotoutumisen edesauttajia myös myöhemmissä vaiheissa esimerkiksi arjen tukemisessa (Punkalaitumella pienviljelytoiminta on osoittautunut mielekkääksi toiminnaksi maahanmuuttajille). Joissain kunnissa mainittiin kirjasto-

jen laajentaneen valikoimiaan, kuten Kuhmossa venäjänkieliseen kirjallisuuteen.

Vastauksissa painotettiin yhdenvertaisuuslakia, jonka mukaan kunta ei voi tarjota maahanmuuttajille parempia palveluita ja etuisuuksia kuin kantaväestölle.

6.2 Maaseudun hyvät ja huonot puolet maahanmuuttajan kotoutumiseen liittyen

Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista oli selvittää, mitkä asiat voisivat olla maaseudun vetovoimatekijöitä verrattuna kaupunkeihin, joissa valtaosa maahanmuuttajista kuitenkin asuu. Lisäksi tarkoituksena oli pohtia, voisiko maahanmuuttajan kotoutuminen olla mahdollisesti helpompaa maaseutumaisilla alueilla, joita yleisen ajatusmaailman mukaan leimaa yhteisöllisyys ja elämän helppous. Tulokset olivat hyvin samansuuntaisia kaikissa tutkimuskunnissa, eikä suuria kunta- tai vastaajaryhmäkohtaisia eroja noussut esille. Tärkeä huomio tässä oli kuitenkin se, että tulokset heijastavat kantaväestön näkökulmia. Maahanmuuttajia ei haastateltu.

Maaseudun hyvät puolet liittyen maahanmuuttajan kotoutumiseen

Yhtälöä maaseudusta, maahanmuuttajista ja maahanmuuttajien kotoutumisesta pidettiin mahdollisena. Ensinnäkin siksi, että maaseudun arveltiin olevan hyvä elinympäristö sellaisille ihmisille, jotka arvostavat rauhallisuutta. Toiseksi, maaseutua luonnehdittiin kompaktiksi fyysiseksi järjestelmäksi, jossa uuden tulijan on helppo omaksua arjen perusasiat. Kuntapaikkoja tarjoavat kunnat sijoittivat maahanmuuttajat normaalisti kunnan keskusta-alueille, jossa vuokra-asunnot sijaitsevat. Tämä nähtiin maahanmuuttajan näkökulmasta myönteisenä, koska keskeinen sijainti auttaa hahmottamaan palveluiden sijainnit.

Maaseutukuntien joustovalmiutta palveluiden järjestämisessä pidettiin myönteisenä tekijänä maahanmuuttajan kotoutumisen edistämässä. Vaikka kunnilla ei aina ole ollut tarjolla valmiita palveluita uusille asukkaalle, on niiltä kuitenkin löytynyt riittävää joustoa saapuneen maahanmuuttajan peruspalveluiden järjestämiseen. Tämä todettiin jokaisessa tutkimuskunnassa. Käytännön tasolla jousto tarkoittaa yksilökohtaista palveluiden räätälöintiä esimerkiksi lasten koulunkäyntiin tai perheen terveydenhuoltoon liittyen. Hyvänä pidettiin myös sitä, että maahanmuuttajat pystyttiin vastaanottamaan henkilökohtaisella tasolla palveluiden tarjonnassa. Monen haastateltavan mielestä tuttu virkailija asiainnissa edesauttoi kotoutumista puolin jos toisin. Maahanmuuttajien osuus tutkimuskuntien väestömäärästä oli keskimäärin pieni tutkimuksen tekohetkellä 2012–2013. Käytännössä tämä näkyi siinä, että yksittäiset maahanmuuttajat ”vähintään tiedettiin, jos ei tunnettu

kylällä”. Tämän uskottiin ehkäisevän maahanmuuttajan eristäytymistä maaseudulla.

”Olen kuullut, että meillä kirjastossa esimerkiksi virkailija on kysynyt maahanmuuttajalta missä olet ollut, kun sinua ei ole näkynyt pariin viikkoon. Tällä tavoin maahanmuuttaja kokee itsensä hyväksytyksi, kun hän saa hyvää kohtelua.”
(Pudasjärvi)

Maaseudun yhteisöllinen ilmapiiri ja harvalukuinen väestömäärä nähtiin joidenkin haastateltujen mielestä myönteisenä asiana. Maaseudulla ihmisten on pakko olla toistensa kanssa tekemisissä, sillä väestömäärän pienuuden takia aina ei ole mahdollista valita seuraansa. Tämän arveltiin kasvattavan ihmisissä erilaisuudensietokykyä ja suvaitsevaisuutta, mutta samalla myös edistävän maahanmuuttajan kotoutumista sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta.

Joissain tutkimuskunnissa saapuvia maahanmuuttajia varten oli olemassa koordinaattori, joka oli tukena maahanmuuttajille heidän alkutaipaleensa aikana. Käytännön työnään koordinaattori toimi yleensä kulttuuri- ja kielitulkkina maahanmuuttajan, kunnan, yhdistystoiminnan ja mahdollisesti myös työnantajien välillä. Koordinaattorin olemassaolo nähtiin tärkeäksi kaikissa kunnissa. Tämän tutkimuksen tapauksissa koordinaattori oli aina kantaväestön edustaja. Kieliryhmäkohtaisten ”kulttuuritulkkien” käyttö on ollut toimiva tapa Skånen alueella Ruotsissa (Carlzén 2012). Ajatuksia samansuuntaisesta toiminnasta nousi esille Närpiössä:

”Maahanmuuttajilla pitäisi olla yhteyshenkilö, joka on aktiivinen ja joka levittäisi paikkakunnan tietoa koko ryhmälle. Tarkoitan tietoja vapaa-ajan toiminnasta tai muista ajankohtaisista asioista.”
(Närpiö)

Maaseutukuntien myönteisenä elementtinä kotoutumisen edistämisessä nähtiin edellisten lisäksi se, että maaseudulla riittää tilaa uusille asukkaille. Tällä tarkoitettiin fyysistä tilaa, esimerkiksi Pudasjärven pinta-ala on puolet Uudenmaan maakunnan pinta-alasta. Myös maaseudun tarjoama turvallisuus nähtiin myönteisenä elementtinä varsinkin sodan jaloista tuleville maahanmuuttajille, miksei myös muille.

Haastatteluiden perusteella valtaosassa kuntia oli havainnoitavissa sitoutunut kunnan viranhaltijakunta, mikä omalta osaltaan on vienyt maahanmuuttoa ja kotouttamisen kokonaisuutta eteenpäin. Asioihin on kiinnitetty huomiota ja kehittämissuunnitelmista on edetty käytännön toimenpiteisiin saakka. Hyviä esimerkkejä ovat Närpiö, Lieksa, Pudasjärvi ja Punkalaidun, joissa kotouttamiseen on panostettu. Myös myönteiset kokemukset vastaanottamisen kulttuurista vuosien takaa voivat edesauttaa myönteistä suhtautumista maahanmuuttoon. Esi-

merkiksi Punkalaitumella on kokemusta Karjalan evakoiden vastaanottamisesta toisen maailmansodan ajalta. Kokemukset kahden kulttuurin rajalla elämisestä nähtiin myönteisinä kokemuksina erilaisuuden sietämisen kannalta. Esimerkiksi Kuhmossa tällä tarkoitettiin fyysistä valtion rajaa, mutta myös kieli- ja uskontokuntarajaa.

Maaseutuun mielletään yleensä mielikuva luonnon läheisyydestä – niin myös tässä tutkimuksessa. Virallinen kotoutusmääritys ei painota luonnon merkitystä kotoutumisessa, mutta asiaa pohditaan tässä tutkimuksessa, koska tutkimustuloksissa nousi esille luonnon merkitys yhtenä maaseudun valttikorttina kotoutumista ajatellen. Faehnen ym. (2010: 40–41) mukaan maahanmuuttajan integroituminen alueeseen voidaan nähdä onnistuneena silloin, kun maahanmuuttaja on omaksunut uudelle kotimaalleen tyypillisiä tapoja käyttää luontoalueita, kuitenkin omassa kulttuurissaan tärkeänä pidettyjä perinteitä unohtamatta. Integroitumisen minimitasona tämän perusteella on se, ettei maahanmuuttaja koe luontoa kielteisenä tekijänä sopeutumisessa eikä luonto siten heikennä integroitumisprosessia. Vastaavasti integroitumisen ihannetasolla luonto edistää maahanmuuttajan integroitumista ja parantaa elämänlaatua sekä tarjoaa myönteisiä kokemuksia, jotka auttavat maahanmuuttajaa integroitumaan uuteen asuinpaikkaan.

Oma asuinalue ja sen lähiympäristö ovat useimmille ihmisille tärkeä osa jokapäiväistä elämää, sillä ihmiselle on tärkeä kuulua johonkin paikkaan sekä kokea omakohtainen suhde ympäröivään luontoon. Lähiympäristön merkitys on maahanmuuttajalle usein erityisen suuri, koska maahanmuuttajista on työttömänä tai kotiäiteinä kantaväestöä suurempi osuus, ja näin ollen he viettävät enemmän aikaa asuinalueellaan. Maahanmuuttajat voivat olla kotimaassaan tottuneita elämään asunnon lisäksi myös sen ulkopuolella kaduilla ja pihoilla. Hynysen (teoksessa Faehnie ym. 2010:40) mukaan maahanmuuttajat pitävät luontoa tärkeänä ja kokevat saavansa luontokohteista lohtua ja turvaa.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että kyselyyn vastaajat sekä haastatellut henkilöt näkivät maaseudun luonnon edustavan maahanmuuttajille sellaista elementtiä, jolla voi olla edistävä vaikutus kotoutumisessa ja integroitumisessa alueeseen. Osa vastaajista kuitenkin painotti, että luonto toimii kotoutumista edistävänä tekijänä vain tilanteissa, joissa maahanmuuttaja kokee luonnon itselleen tärkeäksi ja rauhoittavaksi elementiksi.

”Monelle näille meidän maahanmuuttajista metsä ja luonto voi olla pelottava asia. Tämä juontaa juurensa siitä, että he ovat kotimaassaan asuneet isossa kaupungissa. Meidän pitää osata miettiä, mistä joku asia johtuu. Metsä on suomalaiselle turvapaikka, muille ehkä uhka.”

(Lieksa)

Maaseudun negatiiviset puolet liittyen maahanmuuttajan kotoutumiseen

Maahanmuuttajamäärien pienuus ja kuntien kokemattomuus maahanmuuttajien vastaanottamisesta muodostivat haasteellisia tilanteita tutkimuskunnissa. Joissain kunnissa kokemus vastaanottamisesta oli vähäistä, eikä siihen ei ollut varattu taloudellisia tai henkilöstöresursseja, kuten maahanmuuttokoordinaattorin työpanosta. Huonona nähtiin myös maahanmuuttajayhteisön puuttuminen kunnasta entuudestaan: kun kunnassa oli vähän maahanmuuttajia, vertaistukeen ei ollut mahdollisuuksia. Tämä näkökanta nousi esille etenkin Kuhmossa ja Ähtäriässä. Asialla oli myös toinen näkökulma. Honkajoella ja Virolahdella oli merkittävä maahanmuuttajaväestö, mutta maahanmuuttajat olivat koitoisin samalta kieli- tai kulttuurialueelta, jolloin he luonnollisesti muodostivat vahvan yhteisön. Eri kulttuureista ja kielialuilta tulevien maahanmuuttajien saapuminen tällaisiin ”yhden maahanmuuttajaryhmän kuntiin” nähtiin uudenlaisena haasteena, koska saapujilta puuttui oma yhteisö, vaikkakin muita maahanmuuttajia kunnassa jo oli. Liian suurien maahanmuuttajayhteisöjen muodostumista pidettiin ylipäättänsä haitallisena, koska siihen liittyi uhka maahanmuuttajan eriytymisestä kantaväestöstä.

Valtaosassa kuntia työllisyystilanne oli huono tai erittäin huono. Haastateltuja huolestutti työpaikkojen vähäisyys, sillä työnteko nähtiin yhtenä tärkeänä kotoutumisen osatekijänä. Tutkimuskunnista Närpiössä työllisyys oli parhaimmalla tasolla. Tilanteeseen ei voida kuitenkaan tuudittautua Närpiössäkään, jossa oltiin tietoisia siitä, että työpaikkojen määrä on rajallinen ja se voi muuttua nopealla aikataululla. Maaseudulla on tilaa, mutta siellä on myös pitkät välimatkat. Näkökulma tuli esiin lähes jokaisessa haastattelussa kaikissa tutkimuskunnissa. Julkisen liikenteen puuttuminen yhdistettynä pitkiin välimatkoihin aiheutti haasteita käytännön tasolla, koska maaseudun työpaikat sijaitsevat usein kaukana keskustasta tai huonojen liikenneyhteyksien varrella. Työpaikan löytäminen oli haasteellista, ja jos maahanmuuttajalla ei ole ajokorttia tai autoa, voi työn vastaanottamisen esteeksi nousta työpaikalle kulkemisen vaikeus.

Huonona tekijänä maahanmuuttajien kotoutumiseen maaseudulla nähtiin monessa tapauksessa kantaväestön kielteinen suhtautuminen uusiin tulijoihin (sekä kantaväestön että maahanmuuttajaväestön edustajiin). Kyse oli niin sanotusta nurkkakuntaisuudesta. Useassa haastattelussa tätä perusteltiin historian aiheuttamalla taakalla ja yleisellä asenteella, jossa kaikkeen uuteen suhtaudutaan jäykästi. Kotoutumisen yksi tärkeä edellytys on, että tulija kokee olonsa tervetulleeksi ja turvalliseksi. Kantaväestön tulisi siis haluta maahanmuuttaja kuntaan. Jotkut haastatellut Kuhmossa, Lieksassa ja Virolahdella pohivat etenkin vanhemman sukupolven ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Toisaalta esimerkiksi Lieksan haastatteluissa nousi esille, että juuri vanhemman sukupolven edustajat ovat olleet niitä, jotka ovat ottaneet maahanmuuttajiin kontaktia kaupassa tai kadulla, vaikka yhteistä kieltä heillä ei ollutkaan.

Vaikka palveluihin liittyvä jousto nähtiin myönteisenä, nousi haastatteluisissa esille se, että palvelut olivat maaseutukunnissa rajalliset ja fyysinen matka esimerkiksi erikoissairaanhoidon voi olla hyvinkin pitkä. Myös harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan rajallisuus nousi esiin, vaikkakin harrastusmahdollisuuksia pidettiin keskimäärin hyvinä maaseudulla, niin kuin aiemmin tässä tutkimuksessa jo kävi ilmi.

6.3 Maahanmuuttajien sitoutuminen kuntaan ja alueeseen

Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista oli selvittää maahanmuuttajien sitoutumista maaseutumaiseen kuntaan. Sitoutuminen voidaan tässä yhteydessä ymmärtää myös kotoutumisella – ylipäättänsä sillä, juurtuu-ko maahanmuuttaja maaseutukuntaan vain muuttaako hän sieltä pois. Aihepiiriä ei selvitetty maahanmuuttajilta itseltään, vaan ainoastaan kyselyn ja haastattelujen kohderyhmiltä, tulokset siis edustavat kanta-väestön näkemyksiä.

Maahanmuuttajien sijoittuminen ja muutto Suomen sisällä ovat ajankohtaisia aihepiirejä. Niin kantaväestö kuin ulkomaan kansalaiset ovat keskittyneet eteläiseen Suomeen ja etenkin pääkaupunkiseudulle – ulkomaisten kansalaiset jopa voimakkaammin kuin kantaväestö. Sjöblom-Immolan (2011: 48–50) mukaan maahanmuuttajan todennäköisyys jäädä Uudellemaalle on korkea, sillä jopa 94 prosenttia tutkimusaineistoon kuuluneista maahanmuuttajista asui Uudellamaalla vielä kymmenen vuotta Suomeen tulon jälkeen. Vastaavasti, mitä pohjoisemmista maakuntakeskuksista oli kyse, sitä suurempi osa maahanmuuttajista oli muuttanut niistä tarkasteluajanjaksolla pois, usein Uudellemaalle. Vastaanottokeskuskuntien osalta (oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat) tilanne oli samansuuntainen, sillä kaksi kolmasosaa Joutsenossa, Kontiolahdella, Oravaisissa, Ruukissa ja Vuolijoella vuosituhaten vaihteessa asuneista maahanmuuttajista asui Uudellamaalla vuonna 2009. Liikkuvuutta voidaan selittää tyytymättömyydellä ensimmäiseen sijoituspaikkaan esimerkiksi puuttuvien työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien takia. Myös vuorovaikutusmahdollisuudet oman yhteisön kanssa ovat todennäköisempiä kaupungissa kuin maaseudulla. Tätä näkökulmaa tukee Kokon (2002) selvitys maahanmuuttajien sijoittumisesta Turkuun: muuttaminen isoon kaupunkiin selittyi juuri monipuolisempien palveluiden saatavuudella ja suvaitsevaisemmalla ilmapiirillä.

Muuttovirta kaupungista maaseudulle on myös mahdollinen, puhutaan vastakkaisvirtaan suuntautuvasta muutosta. Heikkilän (2012: 111) mukaan muutto kaupungista maaseudulle voi johtua siitä, että maahanmuuttaja on alun perin lähtöisin maaseudulta, jolloin suomalainen maaseutu tarjoaa hänelle tutun tyyppisen elinympäristön.

6.3.1 Sitoutumisen tyyppiesimerkit

Haastatteluaineiston perusteella maahanmuuttajien sitoutumista alueeseen voidaan tarkastella maahanmuuttajaryhmittäin.

Valtaosa haastatelluista arvioi **avioliiton kautta** kuntaan saapuneiden maahanmuuttajien olevan sitoutuneita kuntaansa. Sitoutumista nähtiin edesauttavan se, että maahanmuuttaja oli jo saapuessaan ”hyväksytty” yhteisössään ja hänellä oli puolisonsa kautta pääsy sosiaalisiin verkostoihin. Sosiaaliset verkostot nähtiin hyödyllisinä kielenoppimisen, viihtyvyyden ja etenkin työmahdollisuuksien edistämisessä. Edellä mainittujen lisäksi maahanmuuttajapuolison verkostojen arveltiin laajenevan lasten harrastusten myötä. Toisaalta tilanteessa voi piillä haaste, jos puolison verkostot eivät ole aktiiviset, ja maahanmuuttaja jää kotiin eikä löydä itselleen mielekästä tekemistä. Näissä tapauksissa myös kielen oppiminen ja sosiaaliset suhteet jäävät kehittymättä. Kodin sijaitseminen maaseudun syrjäkylillä voi myös aiheuttaa haasteita. Yksittäisiä avioliiton kautta saapuneita maahanmuuttajia oli jokaisessa tutkimuskunnassa.

”Paljon maahanmuuttajia tulee tänne avioliiton kautta, joten perhesuhteiden takia luulen, että pysytään täällä. Ja työmatka Haminaan tai Kotkaan ei myöskään mahdoton, joten senkään takia ei välttämättä tarvitse muuttaa.”
(Virolahti)

”Yksi maahanmuuttoon liittyvä ongelma on Aasiasta tulleet naisihmiset, koska he pysyvät usein kotona ja ehkä jopa syrjäytyvätkin... Ei heitä edes kadulla näe. Tähän ryhmään pitää kiinnittää huomiota.”
(Lieksa)

Työperäiset maahanmuuttajat ovat tulleet Suomeen työmahdollisuuden auettua. Työ siis toimi heille ensisijaisena kiinnikkeenä alueeseen – siellä asutaan missä työpaikka sijaitsee. Haastatteluissa nousi esiin myös, että osa työperäisistä maahanmuuttajista oli tullut Suomeen ainoastaan työn perässä ”hakemaan talorahat”. Heidän aikomuksenaakaan ei ole ollut jäädä tai integroitua alueeseen. Työpaikoilla tämä on näkynyt siten, että maahanmuuttaja on tehnyt pitkiä työpäiviä mahdollistaakseen pitkät lomat kotimaassa perheensä luona. Jos Suomeen on tultu vain tekemään töitä, kielen oppiminen voi jäädä vähemmälle huomiolle tai huomiotta kokonaan. Tämä oli tilanne varsinkin niissä tapauksissa, joissa maahanmuuttaja pystyi suoriutumaan työtehtävistä esimerkiksi englannin kielellä.

Perheen mukanaolo työperäisen maahanmuuttajan tapauksissa nähtiin haastateltujen mukaan selkeänä alueeseen sitouttavana tekijänä. Tämä siksi, että perheen kanssa tehdään suunnitelmia, mahdollisesti ostetaan talo, lapset käyvät koulua ja tutustuminen naapureihin lasten kautta on aktiivisempaa. Myös yksin tulleita maahanmuuttajia on

jäänyt alueelle löydettyään kiinnikkeen, esimerkiksi suomalaisen puolison. Työnantajien kanssa käydyissä haastatteluissa esiin nousi myös, että työperäisen maahanmuuttajan oletetaan ainakin jossain määrin olevan tietoinen siitä, millaiseen kuntaan hän on muuttamassa. Tämän arveltiin sitouttavan henkilöä alueeseen jo ennen Suomeen muuttoa.

Kiintiöpakolaisina saapuneita maahanmuuttajia ja maahanmuuttajaperheitä kuvaa se, että he tulevat pakolaisleireiltä eikä heillä ole etukäteen tietoa tulevasta asuinkunnastaan. He eivät myöskään voi sijoittamisvaiheessa valita kuntaansa. Riippuu maahanmuuttajan taustasta, elämänarvoista ja lähtöalueesta (kaupunki/maaseutu), kuinka omaksi hän tuntee maaseutumaisen alueen Suomessa. Hyviä kokemuksia kiintiöpakolaisista oli Punkalaitumelta, joka on tarjonnut kuntapaikkoja myanmarilaisille perheille.

”Perheet ovat alun perin maaseudulta kotoisin, joten elämä Punkalaitumella on heille luonnollista.”
(Punkalaidun)

Kuntapaikkoja tarjoavissa kunnissa oli näkemys siitä, että kiintiöpakolaisena Suomeen saapunut maahanmuuttaja todennäköisesti asettuu asumaan kuntaan kotouttamisajan jälkeen, jos hän löytää toimeentulon ja kokee olonsa tervetulleeksi. Yhtenä vetovoimatekijänä suuriin kaupunkeihin voi kuitenkin olla oma yhteisö. Toive kiintiöpakolaisten jäämisestä kuntaan nousi esille Punkalaitumella ja Pudasjärvellä. Kuntaan jäämisestä oli alustavia merkkejä Punkalaitumella, jossa valtaosa vuonna 2008 saapuneista kiintiöpakolaisista oli jäänyt kuntaan kotouttamisajan jälkeen. He olivat löytäneet työn ja asunnon. Myös Närpiössä oli hyviä kokemuksia kiintiöpakolaisten kotoutumisesta alueelle, kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on jo käynyt ilmi.

Kuntiin sijoitetaan kiintiöpakolaisia, mutta myös turvapaikan tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita. **Turvapaikanhakijat** odottavat päätöstä vastaanottokeskuksissa eri puolella Suomea. He tulevat erilaisista oloista ja myös heidän koulutustaustansa vaihtelevat suuresti. Viranomaisten kuntiin sijoittamisen ohella oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija voi sijoittua Suomessa kuntaan omaehtoisesti. Lieksa on ollut muutaman viime vuoden ajan vetovoimainen kunta omaehtoisen muuton osalta hyvän asunto- ja kielikoulutustarjonnan takia. Kuten kenen tahansa maahanmuuttajan osalta, myös turvapaikanhakijoiden osalta elinehto kunnassa pysymiselle on toimeentulo ja yleinen viihtyvyys. Joissain haastatteluissa kunnissa oli kokemusta siitä, että turvapaikanhakijat olivat liikkuvaisempia kuin esimerkiksi kiintiöpakolaisina kuntaan saapuneet. Monella haastatellulla oli käsitys siitä, että oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat muuttivat isompiin kaupunkeihin joko työn tai oman yhteisön vuoksi.

Missään tutkimuskunnassa ei ollut suoranaisesti pidetty tilastoja syistä, miksi maahanmuuttaja vaihtaa kuntaa. Joissain kunnissa tilan-

netta oli seurattu kuntaan/kunnasta muuttaneiden tilastojen avulla. Havainto oli, että vaikka maahanmuuttajia muuttaa kuntaan vuosittain, ei maahanmuuttajaväestön määrä kuitenkaan kasva samassa suhteessa. Tämä kertoo siitä, että osa maahanmuuttajista lähtee pois ja samaan aikaan uusia saapuu kuntaan. Kunta voi siis olla maahanmuuttajalle ”portti” suomalaiseen yhteiskuntaan ja paikka, jossa kieli ja elämäntapa opetellaan. Lisäksi on maahanmuuttajia, jotka palaavat kotimaahansa.

Oma kunta niin sanottuna ”läpikulkupaikkana” ei ollut houkutteleva ajatus suurimmalle osalle haastatelluista. Tämä nousi esille etenkin kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osalta, koska heidän oletettiin kuluttavan kunnan resursseja enemmän kuin muut maahanmuuttajaryhmät. Maahanmuuttajien muuttaminen pois kotouttamisajan päätyttyä koettiin kielteisenä ilmiönä – ”onko tehty työ siis ollut turhaa”. Joissain Pudasjärven haastatteluissa nousi esille uudenlainen näkökulma, jossa pyritään hyväksymään se, että ihmiset liikkuvat koulutuksen tai työn takia. Tieto ja taito voidaan siis hakea muualta ja paluumuuttajat voidaan nähdä positiivisena asiana.

”Olen vakuuttunut siitä, että vaikka maahanmuuttajat lähtisivät kolmen vuoden kuluttua pois, heidän olemisensa on kuitenkin hyvä asia. Toki me toivotaan, että maahanmuuttajat jää Pudasjärvelle, mutta kun ei voi kaikkiin ammatteihin kouluttaa täällä. Samat mieltymykset ne on maahanmuuttajilla kuin kantaväestöllä, ei maahanmuuttajia voi aliarvioida sen suhteen. Meidän pitää tehdä töitä, niin että maahanmuuttajat kotiutuu tänne. He voivat ja saavat mennä kouluun muualle, mutta meille voitto on, jos he koulut käytyään palaavat tänne! Sama se on kantaväestön suhteen.”

(Pudasjärvi)

Maahanmuuttaja voi olla myös jossain määrin pakotettu jäämään pienempään kuntaan, sillä muuttamisen suhteen esteeksi voi nousta elämisen kalleus kaupungissa. Jos maahanmuuttajaperhe on suuri, se tarvitsee suuren asunnon. Suurien perheasuntojen saanti voi olla mahdotonta suuremmissa kaupungeissa tai vuokrataso voi nousta esteeksi. Näin ollen perheellä ei ole realistisia mahdollisuuksia muuttaa kaupunkiin.

Useassa haastattelussa nousi esille, että itse kunta ei sinällään sitouta ketään, vaan ympärillä olevat ihmiset. Kotoutuminen tapahtuu, jos ihminen viihtyy ja voi asua paikassa, jossa hänellä on mielekästä tekemistä ja sosiaalisia suhteita. Tällaisessa tapauksessa ei niinkään ole merkitystä sillä, mikä kunta on kyseessä.

6.3.2 *Vapaa-ajan toimintojen merkitys maahanmuuttajan juurtumisessa kuntaan*

Liikunnan, urheilun ja kotoutumisen välillä olevaan yhteyteen uskotaan laajasti, vaikkakaan varsinaista tutkimustietoa aihepiiristä ei juuri ole. Uskomus maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutuksen edistämiseen liikunnan ja urheilun avulla perustuu siihen, että halukkaiden on mahdollista osallistua urheiluun samoin säännöin taustasta riippumatta. Liikuntaorganisaatioiden nähdään myös olevan eräänlaisia pienenisyyhteiskuntia. Niihin osallistuessaan maahanmuuttajat oppivat toimintatapoja, joista on hyötyä muillakin elämänalueilla. On todettu, että maahanmuuttajan osallistuminen urheilutoimintaan saattaa edistää kotoutumista. (Zacheus 2010: 219–220.)

Sukupuoliset erot voivat olla näkyviä maahanmuuttajien osallistumisessa harrastustoimintaan. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Hollannissa, Belgiassa ja Norjassa maahanmuuttajanaisten osallistuminen liikuntaan on vähäisempää kuin maahanmuuttajamiesten osallistuminen. Syinä tähän pidetään uskontoa, vaikka esimerkiksi islamin uskonto ei sinällään kiellä naisten liikunnan harjoittamista. Harrastamisen vaikeus musliminaisten kohdalla voi siis johtua käytännön asioista. Silti monikaan liikuntaorganisaatio ei erikseen tarjoa liikuntamahdollisuuksia, joissa otettaisiin maahanmuuttajanaisten kulttuuriset erityistarpeet huomioon. Toinen maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuutta selittävä tekijä on ikä. Kulttuuriset, taloudelliset ja henkilökohtaiset syyt voivat selittää, miksi vanhemmat maahanmuuttajat eivät koe vapaa-aikaa samalla tavoin kuin suomalaiset – henkilökohtaisen kasvun lähteenä. Liikunnalla ei siis ole kaikissa kulttuureissa yhtäläistä arvoa. Edellä mainittujen lisäksi maahanmuuttajan liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat maahantulon syy, uudessa maassa vietetty aika, sosiaalinen asema ja aikaisemmat kokemukset. (Zacheus 2010: 219–220.)

Pöntinen (2012) kuvailee dilemmaa, joka maahanmuuttajien harrastamiseen liittyy – ovatko maahanmuuttajat kiinnostuneita perinteisistä kantaväestön harrastuksista ja onko heillä ylipäättänsä pääsyä kyseisiin harrastuksiin. *”Pudasjärvellä on 3 500 metsästyskortin omistajaa. Täysi-ikäisistä miehistä arviolta kolme neljästä metsästää. Jahtipuvussa tittelit riisutaan, metsällä solmitaan elinikäiset ystävyudet. Pakolaiselle hirvikämpän ovi on tiukasti kiinni. Pitäisi metsästää, jotta pääsisi seuraan, edes ajomieheksi. Metsästäjätkin vielä läpäisee, kun osaa kielen. Mutta ase on kallis. Ja täytyy olla Suomen kansalainen, jotta aseelle saa luvan.”*

Tässä tutkimuksessa kolmannella sektorilla tarkoitettiin kaikenlaisia vapaa-ajantoimintaa maahanmuuttajien kotouttajana, ei siis pelkästään urheilu- ja liikuntaseuroja. Tutkimuksessa oli mukana eri alojen yhdistyksiä ja järjestöjä, joilla oli aktiivista toimintaa tutkimuskunnissa. Myös evankelisluterilainen seurakunta huomioitiin. Lähtökohta oli hyvä, sillä kyselyyn vastanneet ja haastatteluissa mukana olleet yhdistysten ja järjestöjen edustajat olivat melko tietoisia alueellaan asuvista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä.

Haastatteluiden tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikkia haastateltuja tahoja mietitytti harrastamisen kulttuurin merkitys maahanmuuttajien osalta – ovatko maahanmuuttajat tottuneet harrastamaan vapaa-ajalla vai perustuuko yhteisöllisyys esimerkiksi ajan viettämiseen oman perheen tai suvun parissa. Toinen näkökulma, joka nousi haastatteluissa selkeästi esille etenkin työperäisten maahanmuuttajien kohdalla, oli työntöön asettamat rajoitteet vapaa-ajan harrastamiseen liittyen. Moni haastateltava koki, että etenkin työperäiset maahanmuuttajat tekevät usein normaalia pidempää työpäivää tai työvuorot ovat epäsuotuisat harrastamista ajatellen. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei harrastamiseen yksinkertaisesti jää aikaa tai vuorotyö tai muuten fyysisesti rasittavat työtehtävät voivat aiheuttaa omat esteensä harrastamiselle.

Maahanmuuttajien harrastaminen vapaa-ajalla ei ole itsestäänselvyys. Kaikki maahanmuuttajat eivät ole mukana vapaa-ajan harrastustoiminnassa. Useassa haastattelussa todettiin, että erityisesti maahanmuuttajalasten osallistuminen oli luonnollista, ja se toteutui melko hyvin esimerkiksi koulujen kerhotoimintojen, musiikki- tai liikuntaharrastusten myötä. Maahanmuuttajavanhempien osallistuminen vapaa-ajan harrastuksiin mahdollistui haastateltujen mukaan juuri lasten osallistumisen kautta. Miesten osallistuminen ja harrastaminen nähtiin selkeästi yleisempänä kuin naisten. Toki tässäkin oli maahanmuuttajaryhmä- ja kuntakohtaisia eroja. Vapaa-ajan toiminnoista erilaiset liikuntaan ja kulttuuriin liittyvät harrastukset nähtiin vetovoimaisimpana. Tämän arveltiin johtuvan siitä, että kyseiset harrastukset eivät vaadi täydellistä kantaväestön kielitaitoa osallistujalta, jolloin kynnys osallistumiseen on matalampi.

6.3.3 Maahanmuuttajien osallistuminen harrastustoimintaan yhdistysten näkökulmasta

Tutkimusaineiston perusteella voidaan todeta, että maahanmuuttajien osallistuminen yhdistyksen, järjestön tai kerhon toimintaan oli vaihtelevaa. Tulos myötäileekin aikaisempien tutkimusten tuloksia. Haastatellut yhdistysten edustajat olivat tietoisia alueensa maahanmuuttajista, mutta kokemus maahanmuuttajan osallistumisesta oman yhdistyksen toimintaan oli kuitenkin varsin kirjavaa. Tutkimusaineiston perusteella yhdistykset voidaan jakaa kahteen kategoriaan sen perusteella, miten he ottivat maahanmuuttajat toiminnassaan huomioon:

Aktiiviset yhdistykset

Lähes jokaisessa kunnassa oli vähintään yksi yhdistys, jonka tavoitteena oli järjestää maahanmuuttajien kotoutumista edistävää toimintaa. Näiden yhdistysten toiminta oli suunnattu ja/tai räätälöity erityisesti maahanmuuttajille, kuten kansainväliset illat, suomalaisen ruuan kurssit tai läksypajat. Kokemukset erityisesti maahanmuuttajille suunnatusta

toiminnasta olivat onnistuneita. Haasteitakin löytyi: osallistujien löytäminen, etenkin niissä tilaisuuksissa, joissa pyrittiin edesauttaman vuoroaikukuksen syntymistä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Jos tapahtumaan odotettiin sekä maahanmuuttajia että kantaväestöä, jompikumpi kohderyhmä jäi yleensä ilmestymättä paikalle. Ongelman ratkaisuksi nähtiin esimerkiksi se, että maahanmuuttajia otettaisiin mukaan jo tapahtuman suunnitteluvaiheessa tai maahanmuuttajilta kysyttäisiin, minkälaista toimintaa he haluaisivat heille järjestettävän.

Maahanmuuttajien innostaminen mukaan toimintaan koettiin vaikeaksi. Internetiä, sanomalehti-ilmoittelua ja mainoksia käytettiin paljon, mutta ne koettiin lopulta heikoiksi markkinointikanaviksi. Oikeiden kanavien löytäminen oli siis ensisijaisen tärkeää. Joillain vastaajilla oli käytännön tason tietoa siitä, että maahanmuuttajia (etenkin pakolais-taustaisia naisia) oli henkilökohtaisesti haettu mukaan toimintaan.

Harrastamisen kulttuuri voi olla vieras maahanmuuttajille. Muutamissa haastatteluissa tuotiin esille ajatus mahdollisesta ”välittäjästä” eli henkilöstä, jonka kanssa maahanmuuttaja lähtisi harrastamaan. Tärkeänä pidettiin myös sen hyväksymistä, että kaikille maahanmuuttajille harrastaminen vapaa-ajalla ei ole luontaista. Joissain tapauksissa kyse voi olla tiedon puutteesta, kuten seuraavassa esimerkissä käy ilmi:

”Mielestäni yhdistystoiminnan kannalta huono asia on se, että maahanmuuttajat eivät näe yhdistystoiminnan hyötyjä, he eivät siis halua ”tehdä työtä ilmaiseksi vapaa-aikanaan”. Tämä näkyy siinä, että he eivät esimerkiksi halua osallistua talkoisiin, mikä meille suomalaisille on itsestäänselvyys. Meidän osalta voisin sanoa, että yleisin syy siihen, miksi maahanmuuttajia on mukana yhdistystoiminnassa hyvin vähän on se, että lasten vanhemmat eivät anna lasten osallistua. Tämä voi johtua tiedon puuttumisesta, sekä siitä, että vanhassa kotimaassa yhdistystoimintaa ei edes ole olemassa, joten kokemuksia ei ole.”

(Närpiö)

Tutkimuksessa oli mukana myös yhdistyksiä, joissa oli tietoisesti siirretty eriyttävästä toimintamallista yhdistävään, eli pyrittiin siihen että maahanmuuttajat osallistuvat yhdistyksen perustoimintaan, eikä heille järjestetä liiemmin omaa ”maahanmuuttaja-toimintaa”. Tällaista lähestymistapaa pidettiin kaikkien kannalta integroivampana ja toimivampana. Yhdistyksillä oli tästä hyviä kokemuksia.

”Kyllä pitää järjestää niin, että maahanmuuttajat ovat kantaväestön kanssa samoissa kerhoissa. Ei saa eriyttää maahanmuuttajia suomalaisista. Siksi en ole sillä kannalla, että pitäisi järjestää pelkästään heille [maahanmuuttajille] ohjelmaa. Kukaan kantaväestöstä ei mene, jos tilaisuutta mainostetaan ”maahanmuuttajien jalkapallona”, mieluummin vaikka ”9–13-vuotiaiden jalkapallo”, se vetää molempia. Tietenkin pitää olla maahanmuuttajien omat läksyparkit, yms., mutta harrastuskerhot samat kaikille.”

(Punkalaidun)

Passiiviset yhdistykset

Toinen tyyppitapaus oli se, että yhdistys ei ollut suunnitellut erityisiä maahanmuuttajille suunnattuja toimintoja, vaan maahanmuuttajat saivat osallistua yhdistyksen toimintaan, jos kokivat sen mielekkääksi. Tietoinen passiivisuus maahanmuuttajia kohtaan johtui usein siitä, että yhdistysaktiiveista ei löytynyt tarpeeksi innokkaita henkilöitä suunnittelemaan tai kutsumaan maahanmuuttajia mukaan toimintaan. Joissain yhdistyksissä taustalla oli pelko kantaväestön jäsenien pois jäämisestä, jos maahanmuuttajia osallistuisi toimintaan. Tämä oli usein kirjoittamaton sääntö.

”Kaikkia paikallisia [yhdistyksen jäseniä] ei ole miellyttänyt, että kaupunkiin on tullut pakolaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että yhdistyksenä emme vaan voi lähteä liian suuresti toimimaan, koska on pelko siitä, että muut yhdistyksen jäsenet nostavat metelin.”

(Pudasjärvi)

”Paikalliset lapsiperheet älähtäisivät [jos maahanmuuttajat otettaisiin mukaan]. Heissä on paljon joilla on puutetta tavaroista. Esimerkiksi talviurheiluvälineet. Ja yleensäkin on taloudellista huolta, niin meidän on oleellisempaa keskittyä heihin kuin maahanmuuttajiin.”

(Pudasjärvi)

Mukana oli myös joitakin yhdistyksiä, joiden toimintaan maahanmuuttajat eivät saaneet osallistua yhdistyksen sääntöjen kieltäessä sen. Tällaisia olivat esimerkiksi metsästysseurat.

Maahanmuuttajien omien yhdistysten toimintaa pidettiin tärkeänä ja joissain tapauksissa jopa tärkeämpänä kuin kantaväestön harrastustoimintaan osallistumisesta.

”Heidän [maahanmuuttajien] oman kulttuurin harrastuksia pitää tukea. Heille on tärkeää saada puhua omaa äidinkieltä. Näkisin, että oman identiteetin säilyminen on tärkeää meille kaikille. Arvioisin, että kulttuuriyhdistykset ovat maahanmuuttajille ehkä sama kuin meille suku.”

(Punkalaidun)

Myönteinen asenneilmapiiri kunnassa

Närpiön kotouttamismalli on vuosien myötä osoittautunut toimivaksi. Se perustuu ihmisen hyväksymiseen sekä kykyyn luoda yhteisymmärrystä ja hyvät elinolot muualta tulleille (Ivars 2011b). Käytännön tasolla tämä tarkoittaa maahanmuuttajan näkemistä ja huomioimista kanssasukukailta. Hyvät tavat, suvaitsevaisuus ja tervehtiminen voivat edesauttaa sitä, että maahanmuuttaja löytää verkostoa ympärilleen, saa ystäviä sekä löytää itselleen sopivan toimintaympäristön olla ja elää, osallistua yhdistysten toimintaan. Närpiön kotouttamispolitiikkaa on pidetty ihmisläheisenä, mutta myös asukkaiden suhtautuminen uusiin

tulijoihin on ollut myönteistä. Tätä on perusteltu sillä, että ruotsinkieliset ovat itsekin vähemmistö Suomessa, joten heidän suhtautuminen muihin vähemmistöihin voi siitä syystä olla avoimempaa. Närpiön mallin yhtenä peruspilarina on ollut yhteisöllisyys ja yritteliäisyys kotouttamisen suhteen: toiminnassa on ollut mukana yhdistyksiä, ja esimerkiksi ystäväperheitä on löytynyt hyvin.

Yhteistyö vaatii koordinaatiota ja tiedon jakamista, mutta näiden lisäksi uusien asukkaiden täytyy ennen kaikkea kokea olevansa tervetulleita kuntaan. Yleinen asenneilmapiiri kotoutumisen onnistumisen avaimena nousikin esille kaikissa tutkimuskunnissa.

”Asenneilmapiirin pitäisi olla positiivinen. Kuntalaiset eivät ole vilkkaita ja spontaaneita...mutta mielestäni riittää, että ollaan positiivisella mielellä. Kohdataan aidosti ihmisenä ei maahanmuuttajana.”

(Punkalaidun)

”Suvaitsevaisuus on iso sana. Tai vähintään pitää antaa maahanmuuttajien olla rauhassa. Suomalaisen ei ole pakko olla tekemisissä maahanmuuttajan kanssa, jos ei halua. Jos kaikki kääntää selkänsä maahanmuuttajalle, on elämä silloin vaikeaa. Näen, että on hienoa kun Pudasjärveltä on löytynyt tukiperheitä kongolaisille, se helpottaa paljon.”

(Pudasjärvi)

”Kyllä se on tärkeä. Ei saa kohdella epäkohteliaasti, se on minimi. Ihmisten pitää ymmärtää se, että kukaan maahanmuuttaja ei ole keskimäärin tullut rosvena tänne. Lieksassa ei ole ollut varasteluongelmaa. Pitäisi miettiä sitä, voisiko maahanmuuttajista olla hyötyä tulevaisuuden Lieksassa. Teollisuus on täällä pääsääntöisesti vientiteollisuutta. Esimerkiksi puutoimialan seuraavat isot markkinat ovat Aasiassa ja Afrikassa... Täältä lähtee ihmisiä sinne takaisin ja joskus he siis ehkä ostavat meiltä. Mutta jos he kokevat olevansa sorrettuja, sana kulkee ja silloin eivät myöskään maamiehet osta. Kyllä se on niin, että raha opettaa ja sana kulkee...”

(Lieksa)

7. Maahanmuuttajien kotouttaminen maaseutukunnissa

Tärkeimmät maahanmuuttajien kotouttamisen käytännön toimenpiteistä ja palveluista vastaavat tahot ovat paikallistasolla kunnat sekä työ- ja elinkeinotoimistot. Ne tarjoavat maahanmuuttajille sekä peruspalveluja että erityisiä kotoutumispalveluja. Palvelujen suunnittelua ja eri tahojen yhteistyötä varten kuntien tulee laatia maahanmuuttajien kotouttamisohjelma. Koska ohjelma laaditaan paikallisella tasolla, on siinä mahdollisuus ottaa huomioon kunnan eri hallintokuntien ja kotouttamiseen muuten osallistuvien tahojen (yhdistykset, yritykset) näkemykset. Näin usein tehdäänkin, mikä tarkoittaa juuri sitä kolmen sektorin yhteistyötä, mikä oli tämän tutkimuksen yksi teemoista. Kotoutumisessa painotetaan sen ”kaksisuuntaisuutta”, jolla tarkoitetaan sitä, että kotoutuminen ei niinkään vaadi suuria investointeja, vaan vuorovaikutusta maahanmuuttaja- ja kantaväestön kesken arjen tasolla (naapurien kesken, työpaikoilla, harrastustoiminnassa). (Uusi kotouttamislaki 2011.)

Kotouttamisohjelma on kirjallinen osoitus siitä, että kunta on valmistautunut maahanmuuttajiin. Kurtti (2010: 82–83) on tutkimuksessaan selvittänyt kuntien kotouttamispolitiikkoja analysoimalla 22 kunnan kotouttamisohjelmia. Päälimmäisenä havaintona oli, että kotouttamisohjelmien laatimisesta vastaa yleensä työryhmä, johon kuuluu edustajia kunnan eri hallintokunnista (sosiaali- ja terveystoimi, opetus- tai sivistystoimi, nuoriso- ja vapaa-ajantoimi). Työryhmiin saattaa kuulua myös edustajia työvoimatoimistoista, Kelasta, poliisista, ammatillisesta koulutuksesta tai järjestöistä. Useassa tapauksessa työryhmistä kuitenkin puuttuu elinkeinoelämän tai yrityspalvelujen edustajat, vaikka ohjelmissa esitetään niiden toimialaan kuuluvia tavoitteita. Myös maahanmuuttajien edustus on ollut olematonta. Suunnitteluvaiheessa maahanmuuttajien tarpeiden ja palveluiden määrittelijänä toimivat siis viranhaltijat.

7.1 Kotouttamiseen osallistuvat tahot maaseutukunnissa

Saartenojan (2011: 54) mukaan maaseutu on hyvin harvoin nostettu esille erilaisissa maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa tai ohjelmissa Suomessa. Uudistetussa kotouttamislaisissa korostetaan, että maaseutu-

kuntien maahanmuuttopolitiikassa monialaisen yhteistyön lisäämiselle paikallistasolla on tarvetta. Laki on kuitenkin itsessään viranomaispainotteinen ja esimerkiksi yhdistysten rooli nähdään lähinnä viranomaistyötä täydentävänä tekijänä. Saartenojan mukaan potentiaalia maahanmuuttajien kotouttamiseen maaseutukunnissa kuitenkin löytyy, koska maaseudulla yhteisöllisyys ja aktiivinen kolmas sektori ovat elinvoimaisempia kuin kaupungeissa. Hyviä esimerkkejä aktiivisista kotouttamiseen osallistuvista kolmannen sektorin tahoista maaseutukunnista ovat 4H-yhdistykset, Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, mitkä tahot tutkimuskunnissa osallistuvat maahanmuuttajien kotouttamiseen ja millä tavoilla ylipäättänsä löytyy intressejä siihen.

Yhdistykset maahanmuuttajien kotouttajina

Näkökulma siitä, että yhdistykset voisivat edistää maahanmuuttajien sosiaalisten verkostojen syntymistä kantaväestön kanssa, nousi esiin valtaosassa haastatteluita. Käytännössä yhdistysten potentiaali nähtiin siinä, että ne voivat opastaa maahanmuuttajia suomalaisiin oloihin ja järjestää erilaisia harrastusmahdollisuuksia, kerhoja, ryhmätoimintoja ja erityisesti maahanmuuttajille räätälöityjä tapahtumia, kuten tutustumista elinympäristöön, tukihenkilötoimintaa ja ystäväperhetoimintaa. Yhdistysten koettiin olevan myös hyviä malliesimerkkejä maahanmuuttajien omalle yhdistystoiminnalle.

Kyselyyn vastanneista yhdistysten edustajista lähes puolet (47 %) uskoi, että heidän yhdistyksensä voisi toimia maahanmuuttajien kotouttamisessa yhdessä kunnan ja yritysten kanssa. Lähes puolet (44 %) kyselyn vastaajista ei osannut sanoa edustamansa yhdistyksen mahdollisuuksista yhteistyöhön. Lähes joka kymmenes (9 %) kyselyyn vastannut yhdistyksen edustaja suhtautui kielteisesti kotouttamisyhteistyöhön.

Joissain yhdistyksissä syyt toimintamahdollisuuksien puutteeseen johtuivat kunnassa vallitsevasta yleisestä ilmapiiristä. Maahanmuuttajille ei haluttu järjestää mitään erityistä, koska tällöin maahanmuuttajat saatettaisiin eriarvoiseen asemaan kantaväestöön verrattuna. Myös ennakkoluuloja ja historian saatossa muodostuneita uskomuksia pidettiin esteenä. Kyse oli siis asenteellisuudesta. Myös kielimuuria pidettiin joissain yhdistyksissä esteenä maahanmuuttajien osallistumiselle. Resurssipula vaivasi selkeästi yhdistyskenttää. Moni yhdistys ilmoitti esteeksi sen, että sillä ei ole aikaa tai resursseja ottaa maahanmuuttajia mukaan tai suunnitella heille omaa toimintaa.

”Osa jo iäkkäitä (toimijoita) ja osa työssä käyviä, voimavarat ovat rajalliset.

Osalla yhdistyksen jäsenistä on monta yhdistystä, joihin he kuuluvat ja ne vievät oman aikansa. Osa harrastaa paljon eri asioita.”

(Pudasjärvi)

”Yhdistyksemme on pieni, emmekä voi ottaa mukaan montaa uutta jäsentä vuosittain, koska meillä on pulaa toimijoista yleisellä tasolla. Siksi emme ole aktiivisesti informoineet toiminnastamme ja peräänkuuluttaneet uusia jäseniä. Toimintamme on ulkopuolisille usein vierasta, joten kukaan ei osaa hakeutua toimintaamme itsenäisesti. Kyseessä on siis noidankehä: emme halua kovinkaan paljon lisää jäseniä, mutta toisaalta haluaisimme lisää jäseniä, joilla on erilainen tausta. Tällä hetkellä vain alkuperäinen paikallisväestö tuntee toimintamme.”

(Närpiö)

”Yhdistystoiminnassa pitää muistaa se, että se on täysin vapaaehtoisten avulla pyörivää toimintaa. Jotenkin koen, että maahanmuuttajan on joskus vaikea käsittää tätä vapaaehtoisuutta. Ei vapaaehtoisella ole aikaa kädestä pitäen lähteä näyttämään miten joku asia Suomessa toimii...kun taas maahanmuuttaja ehkä odottaa vapaaehtoiseltakin tällaista toimintaa.”

(Lieksa)

Moni tutkimusaineistossa mukana olleista yhdistyksistä toteutti kotoutumista edistävää toimintaa maahanmuuttajille. Toimintaa toteutettiin usein yksin. Joissain tapauksissa yhdistykset olivat yhdistäneet voimansa ja toimivat yhteistyössä paikallisella tasolla (esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Marttojen välinen yhteistyö). Tällainen yhteistyö voikin olla hedelmällinen malli paikallisella tasolla, sillä sen avulla voidaan toimia kustannustehokkaasti ja välttyä päällekkäin tekemiseltä.

”Martat ja SPR järjestivät yhdessä tervetulojuhlan myanmarilaisille pakolaisille silloin muutama vuosi sitten. [...] Normaalisti kaikki yhdistykset haluaa järjestää mieluummin yksin...mutta sitten kuitenkin voimavarat ei riitä.”

(Punkalaidun)

Kokemuksia yhteistyöstä oli myös alueellisella tasolla, esimerkiksi samaan kattojärjestöön kuuluvien naapurikuntien paikallisyhdistysten kesken.

”Nyt täällä on alkamassa maanviljelyspalstatoiminta. Kunta koordinoi ja tarjoaa palstat. Maahanmuuttajat saavat viljelemällä ruokaa ja samalla se on heille terapiaa. Seurakunnan pappi tulee siunaamaan maan. Suurin osa myanmarilaisista on kristittyjä. Seurakunta ei ole ollut aikaisemmin mukana, mutta tämä on nyt päänavaus. Aiemmin heillä ei ollut eväitä siihen, miten kohdata maahanmuuttaja. Vesilahden seurakunta on ollut suurena apuna tässä. Se on tärkeää yhteistyötä.”

(Punkalaidun)

Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että yhdistykset olivat usein tietämättömiä siitä, mitä kukakin toimija tekee yhdistyskentällä. Tämä ilmeni niin, että toimintoja saatettiin jossain määrin tehdä päällekkäin. Tietoisuutta yhdistysten toiminnoista tulisi siis kasvattaa jo suunnitteluvaiheessa. Maaseudulla on tavanomaista, että samat toimijat ovat mukana eri yhdistyksissä ja mahdollisesti myös työnsä puolesta osallistuvat kotouttamistoimenpiteisiin tai maahanmuuttoa koskevaan päätöksentekoon. Tämä voikin olla etu, koska se lisää tietoisuutta toimijoiden välillä.

Yhdistyksillä nähtiin myös olevan potentiaalia toimia maahanmuuttajien omien yhdistysten ”mentoreina”. Tätä potentiaalia tulisikin käyttää enemmän. Myös yhteistyömahdollisuuksia maahanmuuttajayhdistysten kanssa tulisi kartoittaa.

Monet yhdistykset kokivat vaikeaksi löytää oikeita toimintatapoja koskien maahanmuuttajia ja heille järjestettävää ohjelmaa kotouttamisen edistämiseksi. Muutama vastaaja toivoikin, että kunta voisi tarjota asiantuntija-apua ja vinkkejä aihepiiriin liittyen. Ja esimerkiksi jos yhdistysten toimintaa maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyen halutaan kehittää, tulisi sitä tukea rahallisesti.

”Minun mielestä kaupungin henkilökuntaa voisi tuoda enemmän julki tässä kokonaisuudessa. Esimerkiksi he voisivat aktiivisesti kertoa, miten heidän ammattitaitoaan voisi hyödyntää oman yhdistyksen toimintaa suunniteltaessa. Ovathan he kuitenkin ammattilaisia tällä saralla.”
(Lieksa)

Jotkin haastatellut yhdistysten edustajat nostivat esiin, että maahanmuuttajien kotouttamistoimia sysätään yhä useammin yhdistysten vastuulle, vaikka heillä ei ole tietoa tai osaamista aihepiiristä. Etenkin traumatisoitujen maahanmuuttajien kotouttamisen suhteen oltiin huolissaan. Tämän takia lopullinen vastuu kotouttamisesta haluttiin pitää kunnalla.

”Kiintiöpakolaiset ovat kaupungin järjestämä juttu, eli vastuu on kyllä heidän.”
(Pudasjärvi)

Seurakunnat maahanmuuttajien kotouttajina

Osa kyselyn vastaajista ja haastatteluun osallistuneista henkilöistä oli sitä mieltä, että seurakunnillakin on rooli maahanmuuttajien kotouttamisen kentässä huolimatta siitä, että moni maahanmuuttaja on eri uskontokunnan edustaja. Seurakunnan rooli rinnastettiin yhdistysten rooliin. Käytännön tasolla tämä tarkoitti sitä, että seurakunnat voisivat edistää yhteisöllisyyden rakentumista ja tutustuttaa maahanmuuttajat suomalaisiin uskontoihin. Vastaajat kuitenkin painottivat, että seurakuntien vastaanottoalustan tulee olla kunnossa ja toiminnalle pitää olla suunnitelma.

Valtaosassa kuntia seurakunnat olivat aktiivisesti mukana kotouttamistoimissa. Jossain kunnassa evankelisluterilainen seurakunta oli vaikuttava toimija, kun se toisessa kunnassa saattoi olla helluntaiseurakunta.

”Närpiössä seurakunta on järjestänyt tervetuliaistilaisuuksia, joissa tavoitteena on ollut sosiaalinen vuorovaikutus. Samalla seurakunta myös esitteli toimintaansa. Mielestäni juuri tällaista toimintaa voi harjoittaa huolimatta siitä, mitä uskontokuntaa kukakin edustaa. Joillekin ryhmille seurakunta voi tarjota diakonaalista toimintaa (esimerkiksi järjestää vapaaehtoistoiminnan kautta apua sitä tarvitseville). Seurakuntatalo voi myös toimia avointen ovien paikkana esimerkiksi maahanmuuttajanuorille (aikuisen läsnäolo). Uskon myös, että seurakunnalla voi olla oma roolinsa asenneilmapiiriin vaikuttajana painottamalla solidaarisuuden, huolenpidon ja avoimuuden ilmapiiriä.”
(Närpiö)

Vaikka seurakunnat olivat mukana kotouttamistyössä, moni kyselyn vastaaja tai haastateltu kuitenkin epäili, että uskontojen erot tekevät seurakuntien mukanaolon kotouttamisessa vaikeaksi.

”Minä näen, että tässä on tärkeä ottaa huomioon maahanmuuttajaryhmien omat periaatteet ja ryhmäkontrolli. Esimerkiksi meillä täällä Lieksassa se oli maahanmuuttajanuoren oma yhteisö, joka oli reagoinut negatiivisesti, kun eräs nuori oli osallistunut seurakunnan järjestämään toimintaan.”
(Lieksa)

Työnantajat maahanmuuttajien kotouttajina

Vastaukset työnantajatahon roolista maahanmuuttajien kotouttamisessa riippuivat siitä, keneltä asiaa tiedusteltiin. Työnantajan roolin kotouttamisessa odotettiin olevan erilainen sen perusteella, oliko kyseessä esimerkiksi työperäinen maahanmuuttaja vai kiintiöpakolainen. Kyselyn ja useimpien haastatteluiden perusteella tärkein työnantajien panos maahanmuuttajien kotouttamisessa oli maahanmuuttajataustaisten henkilöiden palkkaaminen tai työharjoittelupaikkojen tarjoaminen.

”[Työnantajilla on] iso rooli, koska kun työpaikka löytyy, niin kielitaito löytyy. Se on kotoutumisen edellytys, sitten pystyy hakemaan vapaa-ajan harrastuksia. Kielitaito tulee työn kautta luontevasti, koska siellä (työpaikalla) on pakko puhua ja yrittää. Koiran hankkiminen voisi suomalaiselle olla se, että saa kontaktia naapureihinsa... Niin se vain on, että kun suomalaiset ei muuten puhu, miten siinä sitten kukaan harjoittaa kielitaitoaan.”
(Punkalaidun)

Valtaosa tutkimuksessa mukana olleista työnantajaedustajista ei nähnyt ongelmaa siinä, että yritys työllistäisi maahanmuuttajia. Työpaikkoja haluttiin tarjota kaikille tasapuolisesti. Tärkeintä rekrytoinnissa vaikutti olevan *hyvän ja sopivan tyyppin* löytäminen.

”Meillä ei ole aktiivisesti pyritty maahanmuuttajien työllistämiseen. Se on enemmin mennyt niin, että meillä on ollut työtä ja kunnan maahanmuuttajat taas ovat olleet työtä vailla. Näin ollen kysyntä ja tarjonta ovat kohdanneet...asiat ovat sattuneet kivasti natsaamaan yhteen. Näkisin, että asiat ovat edenneet luonnollisesti ja ovat siksi sujuneet hyvin. Meidän yritys ei voi tarjota harjoittelupaikkoja kaikille, koska olemme tuotannon yritys ja siellä se (harjoittelu) ei ole päivänselvä asia.”
(Punkalaidun)

Työn tarjoamisen lisäksi yritysten toivottiin olevan näkyvämpiä maahanmuuttajien suuntaan esimerkiksi esittelemällä aktiivisemmin yritystään ja työmahdollisuuksiaan. Myös evästystä ja kokemuksia maahanmuuttajien yritystoiminnan alkuun toivottiin tulevan suoraan alueen yrittäjiltä.

Työnantajan rooli työperäisen maahanmuuttajan kotouttamisessa nähtiin merkittävänä, koska siinä työnantaja on maahanmuuttajan ensimmäinen ja usein myös ainoa linkki työpaikan ulkopuoliseen maailmaan. Käytännön tasolla se ilmenee niin, että yritykset yleensä avustavat maahanmuuttajia heidän saavuttuaan maahan, joskus jopa ennen sitä (esimerkiksi lentolippujen hankkiminen, lasten päivähoitopaikkojen kartoittaminen). Työnantajat ovat tarjonneet myös kulttuurista orientaatiota (alueeseen, kuntaan ja suomalaiseen kulttuuriin perehdyttäminen), minkä takia maahanmuuttajan joskus koettiin ”työllistävän” työnantajaa työsuhteen alussa jonkin verran enemmän kuin paikallinen työntekijä. Saatujen kommenttien perusteella pian perusasioiden järjestämisen jälkeen, ”maahanmuuttajataustainen työntekijä on työntekijä muiden joukossa”. (Närpiö)

”Työnantajien rooli on aika tärkeä; jos ottaa töihin, pitää miettiä laajemmin myös kotouttamista. Tiedottaminen on tärkeää, koska he (maahanmuuttajat) tarvitsevat enemmän tietoa... Tarvitaan tietoa muustakin kuin Honkajoesta, ympäristöstä ja maakunnasta, jotta alueeseen voi kotoutua.”
(Honkajoki)

”Kyllä sen pitää olla tärkeä ja työnantajan tulee kantaa vastuunsa kokonaisvaltaisesti. Me ollaan autettu maahanmuuttajia kaikissa asioissa. Autot on kunnossa, asunnon etsimisessä on avustettu, yms. Maahanmuuttaja tarvitsee paljon enemmän tukea kuin normisuomalainen työntekijä, koska kaikki on uutta ja vierasta. Ihan nyt esimerkkinä, että auton katsastusasiat tulee selvittää alusta asti heille. Maan tavat pitää saada selville. Ja tämä selostaminen ei ole ollenkaan kurjaa, siitä saa itsekkin niin paljon ja oppii asioita.”
(Punkalaidun)

”Yrityksemme on huolehtinut kokonaisille perheille asiat kuntoon kaikista käytännön asioista: lupa-asioista, koko perheen matkoista, kalustetusta asunnosta, päivähoitopaikoista, vaimon työpaikasta, taskurahoista, kielikursseista ym. Tämä on toki haasteellista mutta opettavaista, mutta kuuluu hyvän rekrytoinnin hintaan. Tämän lisäksi työnantaja tuntee vastuuta perheistä, jotka on rekrytoinut tänne, mutta tähän mennessä kaikki on mennyt hyvin.”
(Närpiö)

”On merkittävää, miten heidät (maahanmuuttajat) otetaan vastaan ja miten käydään läpi rakenteet. Muutamassa vuodessa osaaavat samat asiat kuin suomalaiset, esimerkiksi oikeuksiaan osataan perätä. Meille tulee paljon tuttujen kautta töihin. Olemme auttaneet tarvittaessa pankkiasioissa yms.”
(Honkajoki)

Yrityksen ja kunnan välinen yhteistyö nostettiin kyselyissä ja haastatteluisissa useasti esille: työperäisiä maahanmuuttajia rekrytoivien työnantajien toivottiin pitävän palveluksessaan olevat maahanmuuttajat tietoisina kunnan tapahtumista. Lisäksi tärkeänä nähtiin, että työnantaja antaisi maahanmuuttajataustaiselle työntekijälleen mahdollisuuden kielikoulutukseen ja suomalaisen yhteiskuntaan liittyviin aihepiireihin. Työnantajien toivottiin myös ohjaavan maahanmuuttajia harrastusten pariin.

”Työnantajien tulisi ohjata maahanmuuttajat kunnan palveluihin ja yhteyttää kuntaan. Jos ei itsellä ole mitään ylimääräistä annettavaa, niin heidän tulisi saada perheet mukaan lieksalaiseen järjestelmään. Se on kaikkien etu: työnantaja, kunta, perhe.”
(Lieksa)

Lähes kaikilla tätä tutkimusta varten haastatelluilla työnantajilla oli kokemusta maahanmuuttajan palkkaamisesta. Koska maahanmuuttajien palkkaamiseen liittyy tiettyjä esteitä, ehdotti usea työnantaja, että myönteisiä ja kielteisiäkin kokemuksia tulisi jakaa työnantajien kesken. Tämä voisi vaikuttaa myönteisesti esimerkiksi ennakkoluuloihin. Maahanmuuttajia palkkaavat yritykset voisivat toimia esimerkkeinä muille.

7.2 Kotouttaminen eri sektorien välisenä yhteistyönä

Kotouttamisen toteuttaminen kolmen sektorin välisenä yhteistyönä oli tiedostettu monessa tutkimuskunnassa. Yhteistyöhön suhtauduttiin myönteisesti, koska se mahdollistaa tehokkaan ja kokonaisvaltaiseman toiminnan maahanmuuttotyössä. Kotouttaminen kolmen sektorin yhteistyönä oli ajankohtainen aihe etenkin kiintiöpakolaisia ja/tai

oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita vastaanottavissa tai vastaanottaneissa kunnissa (Liekksa, Punkalaidun, Pudasjärvi, Närpiö). Edellä mainituissa kunnissa oli jo toteutettu erilaisia suunnitelmia yhteistyön edistämiseksi.

”Nyt jo tällaista yhteistyötä on. Hanke on ollut tosi hyvä tässä. Ollaan oltu yhteydessä yhdistyksiin ja yrityksiin. Tämä meidän nykyinen hanke vaatii omarahoitusosuuden. Moni yhdistys ja muutama yritys lähti rahallisesti hankkeeseen mukaan. Se on hieno asia!”

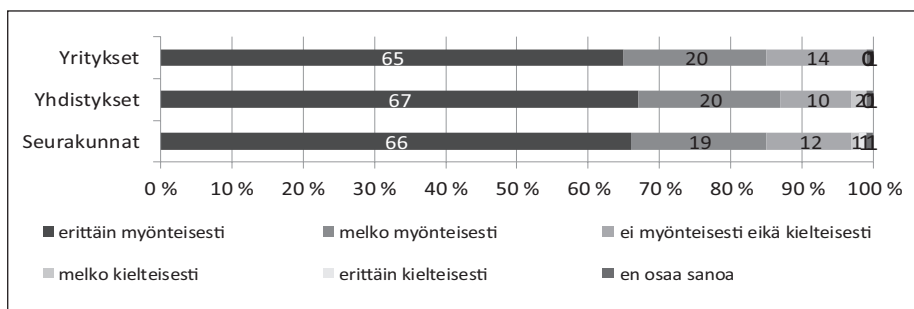
(Punkalaidun)

”Strategiatyössä on jo ollut porukkaa mukana kaikilta sektoreilta. Toki yhdistyksistä ja yrityksistä voisi olla enemmänkin edustajia mukana. Näkisin, että entistä enemmän porukkaa tähän mukaan, juuri niin se menee, koska toiminnan pitää olla laajaa. Painotus kansalaistoiminnan puolelle entistä enemmän. Kunta voisi mahdollistaa joitain toimintoja esimerkiksi tarjoamalla puitteet. Meillä on ollut puhetta kohtaamispaikan järjestämisestä. On kuitenkin olemassa päätös siitä, että kaupunki ei järjestä mitään erikseen maahanmuuttajille, koska se tulee aiheuttamaan kiistoja. Näkisin, että tässä järjestöjen ja yhdistysten rooli voisi olla suuri...esimerkiksi nyt juuri jonkin avoimen tilan järjestäminen ajatellen kohtaamispaikkaa.”

(Liekksa)

Kyselyssä kunnan edustajilta tiedusteltiin heidän suhtautumistaan siihen, että yritykset, yhdistykset ja/tai seurakunnat osallistuisivat kunnan kanssa maahanmuuttajien kotouttamiseen. Suhtautuminen oli varsin myönteistä (kuva 16) ja kaikki edellä mainitut tahot olisivat vastaajien arvion mukaan yhtä mieluisia yhteistyötahoja kotouttamistyön toteuttamisessa. Haastattelut tukivat tätä näkökulmaa.

Vaikka suhtautuminen kolmen sektorin yhteistyöhön oli positiivista, ei se kuitenkaan ole osoitus valmiudesta käytännön yhteistyöhön, sillä yhteistyö vaatii sitoutuneita ja asiasta innostuneita toimijoita. Haastatteluissa selvisikin, että samat tahot ovat olleet kotouttamisessa mukana jo pitkään. Uusia toimijoita on ollut vaikea aktivoida mukaan.

Kuva 16. Suhtautuminen kotouttamisen toteuttamiseen yhteistyönä eri tahojen välillä/ kaikki vastaajat.

Lähes kaikki haastatellut painottivat, että yhteistyö ei toimi ilman että joku koordinoi sitä. Luonnollisena tahona nähtiin kunta. Kunnan rooli nousi entistä suuremmaksi etenkin kuntapaikkoja tarjoavissa kunnissa. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että ”kunta on ne [maahanmuuttajat] tänne pyytäneet”.

”Yhteistyö vaatii jotain hanketyylistä organisointia. Näkisin, että pitää olla tiukka organisaatio, joka kokoaa kaikki toimijat yhteen. Muuten kyllä kaikki voivat tehdä tahoillaan, mutta yleensä se tarkoittaa sitä, että tehdään irrallaan. Jollain pitää olla koordinaatiovastuu! Vastuu voi olla esimerkiksi kaupungilla, niin kuin nyt on. On syytä ottaa huomioon, että myös järjestöt toimivat pienillä resursseilla. Kukaan ei halua kokonaisuudesta vastuuta, mutta pieni siivu on varmasti kaikille ok.”

(Pudasjärvi)

Haastatellut arvioivat, että koordinoinnin lisäksi yhteistyö edellyttää tietoa ja yhteistä näkemystä aihepiiristä. Aihepiiristä tulisi aktiivisesti jakaa tietoa toimijoiden kesken.

”Ensinnäkin pitäisi tietää, mitä mikään taho jo tekee tällä hetkellä maahanmuuttajien hyväksi. Yhteistyöllä saadaan se voima toimintaan, näin näkisin tämän. Nyt kuulee sieltä täältä, että joku järjestää jotain, esimerkiksi maahanmuuttajailtoja. Mutta suurta yhteistä juttua ei ole.”

(Lieksa)

Kuntapaikkoja tarjoavissa kunnissa työnantajien mielenkiinto kotouttamiseen yhdessä kunnan ja yhdistysten kanssa jäi epäselväksi. Tätä kuvaa käytännön tasolla se, että yrityksiä on ollut haasteellista saada mukaan kotouttamisen suunnitteluun yhdessä kunnan ja yhdistysten kanssa. Liekö syy sitten epäusko toimivuuteen, niin kuin eräs yrityksen edustaja asian ilmaisi:

”Jaa-ha... saavutetaankohan tällaisella yhteistyöllä kovinkaan paljon... suhtaudun vähän skeptisesti yhteistyökuvioon. Kaikilla kolmella sektorilla on talousongelmia, joten jos nämä kolme menee yhteen, niin mitä hyvää siitä muka voisi tulla...”

(Punkalaidun)

Kolmen sektorin yhteistyö oli monessa tutkimuskunnassa tavoitteena. Ensimmäinen askel maahanmuuton ja maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden kehittämisessä on ollut kunnan organisaation hallintokuntien välinen yhteistyö. Toisissa kunnissa yhteistyö on edennyt pidemmälle, kun alueen muita toimijoita (yhdistyksiä ja yrityksiä) on aktivoitu mukaan kotouttamistoimenpiteisiin. Monialaisen osaamisen yhdistämisellä on ennen kaikkea pyritty tehostamaan toimintoja mutta myös aikaansaamaan säästöjä kuntien ja muiden toimijoiden tiukentuneissa taloudellisissa tilanteissa. Kunnan ja yhdistysten välinen

yhteistyö korostui etenkin kiintiöpakolaisia vastaanottavissa kunnissa. Vastaavasti työperäisen maahanmuuton kunnissa kunta ja yritys olivat luonnollinen yhteistyöpari.

Useassa haastattelussa peräänkuulutettiin myös kunnan roolia tien-
näyttäjänä. Kuntien toivottiin toimivan esimerkkeinä maahanmuuttoa
kohtaan kokonaisuudessaan, mutta etenkin työn tarjoamisen suhteen.

*”Kun olisi edes yksi yritys, joka toimisi päänavaajana. Sen jälkeen pitäisi
järjestää yhteisiä tilaisuuksia yrittäjille, joiden tarkoituksena olisi se, että
pyrittäisiin madaltamaan kynnystä muidenkin yrittäjien kohdalla. Ja kyllä
minun mielestä kaupunki työnantajana voisi toimia tässä esimerkkinä. Nyt
eivät taida työllistää yhtään maahanmuuttajaa...”*

(Lieksa)

Monessa kunnassa yhteistyötä on tehty jo pidemmän aikaa erilaisissa
kokoonpanoissa. On läksyparkkeja, kansainvälisiä iltoja ja kulttuurita-
pahtumia. Yhden mahdollisuuden yhteistyön kartoittamiselle tarjoa-
vat erilaiset hankkeet. Esimerkiksi Närpiössä on toteutettu yhteistyötä
usean eri tahon kesken Osallisena Suomessa/K5 -hankkeen puitteissa.
Hankkeen tavoitteena on ollut suunnitella ja toteuttaa virtuaalinen op-
pimisympäristö, jossa maahanmuuttajat voivat opiskella kieltä ja yh-
teiskuntatietoja. Oppimisympäristön sisällön suunnittelussa on otettu
huomioon työnantajien näkökulma. Myös yhdistyksillä on ollut oman
roolinsa, kun ne ovat tuottaneet materiaalia omasta toiminnastaan,
jota on käsitelty osana kurssien sisältöä. Tämän tyyllisellä monialaisella
yhteistyöllä voidaan tehokkaasti vastata alueiden todellisiin tarpeisiin.
Pelkästään jo kielikoulutuksen saralla on olemassa erilaisia yhteistyö-
aihioita, joita maaseutukunnissa tulisi pohtia tehokkaan kielikoulutus-
tarjonnan mahdollistamiseksi.

Lähtökohdat kolmen sektorin yhteistyöhön maaseudulla voivat olla
hyvät, mikä johtuu maaseutua leimaavasta yhteisöllisyydestä.

8. Yhteenveto ja johtopäätökset

Maahanmuutto on melko tuore ilmiö Suomessa. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä on kasvanut 0,5 prosentista lähes neljään prosenttiin. Maahanmuuttaja-käsite pitää sisällään eri syistä Suomeen tulleita henkilöitä. Maahanmuuttajia ei siis voi käsitellä yhtenä homogeenisena ryhmänä, jossa kaikilla olisi samanlaiset tarpeet, odotukset tai mahdollisuudet. Tämä tutkimus ymmärsi maahanmuuttajiksi työn, perhesiteiden, turvapaikanhakijana tai pakolaisena maahan tulleet henkilöt. Tutkimus kohdistui kahdeksaan maaseutukuntaan.

Tutkimuksessa pyrittiin löytämään selittäviä tekijöitä sille, miksi tutkimuskunnat eroavat toisistaan maahanmuuton suhteen huomattavasti. Toisena kantavana teemana oli tarkastella maahanmuuttajien kotouttamisprosessia, ja sitä miten maahanmuuttajien oletetaan kotoutuvan maaseudulle. Tutkimusaineisto koottiin kyselyiden ja haastatteluiden avulla kuntien viranhaltijoilta ja päätöksentekijöiltä sekä yhdistyksiltä ja työnantajilta. Tulokset heijastavat kantaväestön näemyksiä maaseudun ja maahanmuuttajien välisestä suhteesta. Maahanmuuttajien näkökulmaa ei huomioitu.

Tutkimuksen kahdeksan kuntaa

Tutkimuksen kohteena oli kahdeksan maaseutukuntaa, joissa maahanmuuttajien määrä ja osuus väestöstä vaihteli 0,7 ja 8,1 prosentin välillä. Tutkimuskunnilla – Honkajoella, Kuhmolla, Lieksalla, Närpiöllä, Pudasjärvellä, Punkalaitumella, Virolahdella ja Ähtärillä – oli yhtäläisyyksiä, mutta myös eroavaisuuksia. Maahanmuuton osalta erot liittyivät maahanmuuttajien määriin, maahantulon syihin sekä kuntien kokemuksiin kotouttamistoimien järjestämisestä. Vastaanottamisen kulttuuria oli olemassa jokaisessa kunnassa, mutta eri intensiteetillä. Joillain kunnilla oli kokemusta kuntapaikkojen tarjoamisesta kiintiöpakolaisille ja oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Toisissa kunnissa maahanmuuttajat edustivat lähinnä avioliiton kautta saapuneita yksittäisiä tulijoita. Joissakin kunnissa maahanmuuttajat olivat työperäisiä maahanmuuttajia, joille syy maahantuloon oli työ. Näin monitaustaisesta joukosta, jossa maahantulon syy perustui esimerkiksi turvallisuuden hakemiseen, työhön tai rakkauteen, ei voida muodostaa yhtä yleistä maahanmuuttajien ja maaseudun välistä vuorovaikutusta selittävää yhtälöä. Kaikille tulijoille yhteinen tekijä on kuitenkin kotoutuminen.

Kunnat profiloituivat maahanmuuton suhteen eri tavoin. Tutkimuksen tekohetkellä (2012–2013) Närpiö ja Honkajoki erottuivat joukosta työperäisen maahanmuuton kuntina. Osaavaa työvoimaa ei ole saatu omalta alueelta, joten sitä on rekrytoitu ulkomailta. Pudasjärvellä ja Punkalaitumella maahanmuutto puolestaan nähtiin elinvoimatekijä-

nä. Käytännön tasolla tällä tarkoitettiin sitä, että kyseiset kunnat tarjosivat aktiivisesti kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille ja/tai oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille. Lieksa on viimeiset vuodet profiloitunut oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden omaehtoisen kuntaan muuton kohteena. Valtaosa Virolahden maahanmuuttajista ovat saapuneet kuntaan perhesiteiden kautta tai paluumuuttajina. Ähtärin maahanmuuttajaväestö on vielä hyvin pieni.

Tutkimuksen tuloksissa oli varsin paljon kuntakohtaisia eroja, joita selittävät lähinnä maahantulon syyt.

Asenteet maahanmuuttoon

Asenteet maahanmuuttoa kohtaan maaseudulla ovat keskimäärin myönteiset, sillä puolet kyselyn vastaajista arvioi asenneilmapiirin maahanmuuttajia kohtaan maaseutukunnassaan myönteiseksi. Neljäsosa vastaajista piti ilmapiiriä kielteisenä. Kuntakohtaisia eroja ilmapiirin suhteen voidaan selittää ainakin joiltain osin maahanmuuton syillä. Yleisesti tarkastellen turvapaikanhakijoihin ja kiintiöpakolaisiin suhtauduttiin epäilevimmin ja heidän olemassaolonsa nähtiin lähinnä kuntien resursseja rasittavana tekijänä. Näin oli etenkin Lieksassa ja Pudasjärvellä. Poikkeuksiakin oli. Punkalaitumella asenteet maahanmuuttoon olivat myönteisiä, vaikka se on kuntapaikkoja tarjoava kunta. Avioliiton kautta saapuneisiin maahanmuuttajiin suhtautuminen oli jossain määrin hyväksyvämpää, sillä maahanmuuttajan odotettiin automaattisesti integroituvan kuntaan puolison verkostojen kautta. Työperäisiin maahanmuuttajiin suhtautuminen oli selkeästi myönteisintä. Tämä johtui oletettavasti siitä, että suomalaisen työmoraaliin liittyvät asenteet ovat jyrkkiä. Yksittäisten henkilöiden hyötyjä arvioidaan usein työn ja ahkeruuden kautta: ”jos ne tulevat tänne tekemään töitä, tervetuloa”. Merkillepantavaa oli myös se, että vastaajien oma suhtautuminen maahanmuuttoon oli myönteisempää, kuin mitä arveltiin muiden suhtautumisen olevan.

Valtaosa maahanmuuttajista on asettunut asumaan kaupunkeihin (eteläiseen Suomeen). Maahanmuuttajia asuu kuitenkin myös maaseudulla. Vaikka yli puolet kyselyn vastaajista piti maahanmuuttajien määrää maaseudulla suurena, määrän lisääntymiseen suhtauduttiin keskimäärin melko myönteisesti. Lähes puolet oli sitä mieltä, että maahanmuuttajien määrän lisääntyminen on toivottu ilmiö. Määrän lisääntymisessä painotettiin kuitenkin sitä, että se tulisi tapahtua hallitusti. Vain joka kymmenes vastusti määrän lisääntymistä. Positiivisimmin maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen suhtauduttiin Kuhmossa ja Ähtärissä, joissa maahanmuuttajien määrää pidettiin pienenä. Vastaavasti kunnat, joissa maahanmuuttajien määrää pidettiin suurena, maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen suhtauduttiin jonkin verran maltillisemmin.

Maahanmuuttajista saatavaa hyötyaspektia tarkasteltiin lähinnä työpanoksen näkökulmasta – maahanmuuttaja koettiin sitä arvok-

kaammaksi, mitä enemmän hän oli sidoksissa työelämään. Kaikkien tulijoiden valmiusaste työelämään ei kielitaidon tai ammattitaidon puuttuessa ole kuitenkaan riittävä heti, vaan vie vuosia ennen kuin kielitaito ja koulutus on hankittu. Tämä kuvastaa sitä, että joissain tapauksissa kantaväestön odotukset maahanmuuttajia kohtaan olivat korkeat. Odotukset eivät vastanneet todellisuutta, sillä maahanmuuttajat muodostavat heterogeenisen ryhmän, joka pitää sisällään eritaustaisia henkilöitä aina luku- ja kirjoitustaidottomista korkeasti koulutettuihin saakka.

Maaseutua pidettiin hyvänä paikkana maahanmuuttajalle, koska se muodosti kompaktin fyysisen tilan, jossa sijainnit on helppo omaksua. Myös maaseudun yhteisöllisestä ilmapiiristä uskottiin olevan hyötyä maahanmuuttajan kotoutumista silmällä pitäen. Maaseudun tarjoamat mahdollisuudet maahanmuuttajille nähtiin kuitenkin rajallisina. Tällä tarkoitettiin palvelutarjontaa, työpaikkoja ja koulutusmahdollisuuksia.

Maahanmuuttajat ja työ

Maahanmuuttajaväestö on keskimäärin nuorempaa kuin kantaväestö. Kuitenkin maahanmuuttajien työttömyys on yleisempää kuin kantaväestöllä. Maahanmuuttajien työllistymiseen siis liittyy haasteita. Haasteet liitetään yleensä maahanmuuttajan puutteelliseen kielitaitoon tai koulutuksen ja/tai työkokemuksen puutteeseen. Työllistymisen ongelmia voi toisaalta selittää työnantajien epävarmuus maahanmuuttajan palkkaamiseen liittyen, varsinkin jos aikaisempia kokemuksia maahanmuuttajan työllistämisestä ei ole. Haastatteluiden perusteella kävi ilmi, että maahanmuuttajien nähdään olevan motivoituneita tekemään töitä, jos heille annettaisiin siihen mahdollisuus.

Lähtökohdina työllistymiselle olivat yleinen taloudellinen tilanne ja yritysten työvoiman tarve. Työnantajahaastatteluihin nousi esille työnantajien varsin myönteinen asenne maahanmuuttajien palkkaamiseen. Lähes kaikilla haastatelluilla työnantajilla oli kokemusta maahanmuuttajien palkkaamisesta. Moni työnantaja kertoi, että työntekijän alkupeirällä ei niinkään ole väliä, koska tavoitteena on aina löytää *hyvä ja osaava tyyppi*. Työllistymisen arveltiin olevan vaikeinta oleskeluluvan saaneille turvapaikanhakijoille ja kiintiöpakolaisille. Tilanteen uskottiin olevan valoisampi työperäisille maahanmuuttajille, jotka ovat saapuneet maahan juuri työpaikan takia. Avioliiton kautta saapuneiden työllistymistilanteen arvioitiin olevan hyvä puolison verkostojen takia.

Maahanmuuttajien työllistyminen on vaikeaa. Kuitenkin samaan aikaan jotkin maaseutukunnat tarvitsevat työntekijöitä. Tarvetta työvoimalle on etenkin sosiaali- ja terveysalalla, joka on Suomen suurin poistuma-ala työvoiman eläköitymisen vuoksi. Alalla toimiminen kuitenkin edellyttää kielitaitoa ja koulutusta. Myös moni perinteinen maaseudun elinkeino on teknistynyt ja vaatii kielitaitoa, koulutusta tai erityisosaamista, jotta tehtävässään voi suoriutua. Maaseutu tarjoaa kuitenkin joitakin *sisääntulotyöpaikkoja*, joissa erityisosaamista ei vaadita ja kielitaito

ei ole välttämättömyys. Sisääntulotyöpaikat tarjoavat osalle maahanmuuttajista paikan oppia kielen ja integroitua yhteiskuntaan. Ne ovat tärkeitä taitoja työmahdollisuuksien löytämisen kannalta tulevaisuudessa.

Tutkimuksen kohteena olevissa kahdeksassa kunnassa moni maahanmuuttaja oli työllistynyt alkutuotannon tai teollisuuden aloille. Kunnasta riippuen myös kaupan ja palveluiden alat työllistivät maahanmuuttajia. Suurin työvoiman tarve vaikutti olevan sosiaali- ja terveysalalla. Tämän lisäksi tietyistä erityisosajista oli ja voidaan ennakoita tulevan pulaa lähivuosina.

Maahanmuuttajien kotoutuminen maaseudulla

Mahdollisuudet maahanmuuttajien kotoutumiseen maaseudulla nähtiin melko hyviksi kuntien kompaktin rakenteen ja yhteisöllisen ilmapiiirin takia. Tilastot kuitenkin kertovat, että moni maahanmuuttaja asettuu asumaan kaupunkiin. Syitä on monia, mutta yleisimmät tekijät ovat paremmat työ- ja koulutusmahdollisuudet tai oman kulttuurin yhteisö kaupungissa.

Kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoihin kohdalla pohdittiin, onko maaseutukunta heille *läpikulkupaikka*, jossa opitaan suomalainen arki ja kieli. Tähän liitettiin usein huoli maahanmuuttajan kotoutumistoimien aiheuttamasta paineesta kunnan palvelurakenteeseen. Joskus lähtö voi olla välttämättömyys koulutuksen kannalta. Tosiasia kun kuitenkin on, että pienissä maaseutukunnissa ei ole samanlaisia koulutusmahdollisuuksia tarjolla kuin kaupungissa.

Kotoutumista edesauttavat kielitaito, tieto yhteiskunnasta ja kulttuurista sekä työllistymis- ja koulutusmahdollisuudet. Maahanmuuttajalla itsellään täytyy myös olla motivaatio ja halu kotoutua. Työ, harrastukset ja ystävät tarjoavat maahanmuuttajille luonnollisen tilanteen oppia kieltä ja rakentaa omaa sosiaalista verkostoaan, mikä puolestaan edistää maahanmuuttajan kotoutumista alueelle. Työpaikan löytäminen onkin tärkeä ominaisuus, jos maahanmuuttaja halutaan pitää maaseudulla. Kielitaito puolestaan edistää maahanmuuttajan työllistymistä. Kielitaidon merkitys korostuuikin yhtälössä merkittävästi, joten kielikoulutuksen saavutettavuuteen maaseutukunnissa tulisi kiinnittää huomiota.

Maahanmuuttajien kotouttaminen maaseudulle – kolmen sektorin roolit

Kotouttamistoimenpiteistä puhuttaessa on olennaista huomioida maahanmuuttajaryhmien heterogeenisuus ja se, että myös maahanmuuttajaryhmät pitävät sisällään erilaisia yksilöitä. Kiintiöpakolaiset tarvitsevat erilaisia kotouttamistoimenpiteitä kuin työperäiset maahanmuuttajat, ja työperäiset maahanmuuttajat erilaisia toimenpiteitä kuin avioliiton kautta saapuneet maahanmuuttajat. Jokaisella maahanmuuttajalla on yksilöinä erilaiset lähtökohdat kielen oppimiseen, työn löytämiseen ja verkostojen luomiseen.

Tutkimuskuntien resurssit olivat rajalliset. Kotouttamisen näkökulmasta haaste piilee siinä, että peruspalvelurakennetta tulisi kehittää maahanmuuttajat huomioiden, mutta kuitenkin kustannuksia lisäämättä. Kaikissa kahdeksassa tutkimuskunnassa oli kokemusta maahanmuuttajista, toisilla enemmän ja toisilla vähemmän. Yhteinen piirre kaikilla oli, että kunnan toimijat olivat sitoutuneita maahanmuuttoon ja uusiin tulijoihin. Peruspalvelut haluttiin taata kaikille. Maahanmuuttajien osalta tämä onnistui yleensä niin, että maahanmuuttaja integroitiin voimassa olevaan järjestelmään ja palvelut räätälöitiin yksittäisille maahanmuuttajille joustavasti. Kuntien pieni koko mahdollisti jouston, jos maahanmuutto tapahtui hallitusti. Kuntapaikkojen tarjoaminen mahdollisti kuntia varautumaan maahanmuuttajamäärän lisääntymiseen ennakoivasti. Toisin kuin esimerkiksi työperäisessä maahanmuutossa, kunta ei välttämättä ole tietoinen uusista tulijoista, jos yritys ei ollut tiedottanut siitä kunnalle. Myös maahanmuuttajien omaehtoinen muutto aiheuttaa painetta palvelurakenteeseen.

Kaikissa tutkimuksen kohteena olevissa kunnissa maahanmuuttoon oli paneuduttu jossain määrin, ja joissain se oli nostettu tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Joissain tapauksissa myös kolmatta sektoria (järjestöt, yhdistykset) oli aktivoitu osallistumaan kotouttamistoimiin.

Kotoutumiseen osallistuvat tahot

Kunnan rooli maahanmuutossa on tärkeä – toisaalta se tekee päätökset vastaanotettavista kiintiöpakolaisista, toisaalta sillä on rooli kokonaiskuvan hallinnassa ja uusien toimintatapojen kehittämisessä. Kunnan hallintokuntien välinen yhteistyö on olennaista, jotta palveluita voidaan kehittää ilman lisäresursseja, joita kunnilla ei ole. Lisäksi kunta voi edesauttaa monialaisen yhteistyön syntymistä yhteistyössä muiden sektorien (yhdistykset ja yritykset) kanssa. Kunnan rooli yhteistyön koordinoijana on siis perusteltua.

Yhdistyksillä nähtiin olevan potentiaalia integroida maahanmuuttajat suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhdistysten merkitys kotouttamisessa koettiin tärkeänä kunnan toimintoja täydentävänä osana maaseudulla. Koska yhdistyksillä on pienet resurssit ja toiminta pyörii yleensä vapaaehtoisten voimin, tulisi tämä pitää mielessä. Kannustin yhdistysten näkökulmasta lienee se, että ne tarvitsevat uusia toimijoita ja jäseniä, ja maahanmuuttajat puolestaan tarvitsevat kontakteja kantaväestöön – tilanne on siis molempia osapuolia hyödyttävä.

Jokaisessa tutkimuskunnassa toimi vähintään yksi yhdistys, jonka toiminta oli suunnattu maahanmuuttajien kotouttamiseen. Moni yhdistys koki kotouttamiseen osallistumisen olevan henkilöresursseja ja motivaatiota vaativaa työtä, jolloin toimintoja ei suunnattu maahanmuuttajille tai maahanmuuttajia ei haluttu mukaan yhdistyksen perustoimintaan. Toisaalta syynä saattoi olla se, että yhdistys ei keksinyt toimintatapoja tai sillä ei ollut osaamista aihepiiristä. Tämän takia yhdistysten pyrkimyksiä tulisi kannustaa sekä taloudellisesti että

myös muilla tavoin, esimerkiksi jakamalla asiantuntemusta ja ideoita mahdolliseksi toiminnaksi. Toisin sanoen, jos yhdistyksiltä odotetaan palveluksia, niitä pitää myös tukea. Yhdistykset voivat olla maahanmuuttajille tarjottavien julkisten palvelujen tuottajia. Tällöin kunta voi esimerkiksi ostaa yhdistyksiltä palveluksia. Hankemaailmassa on tarjolla useita rahoituslähteitä maahanmuuttajiin ja maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyen. Se, missä määrin maaseudun yhdistykset niitä käyttivät, jäi tutkimusaineiston perusteella epäselväksi.

Yhtenä ratkaisuna yhdistysten aktivoimiseen kotouttamistoimenpiteissä nähtiin myös yhdistysten välinen yhteistyö paikallisella tai alueellisella tasolla. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että toimenpiteiden ei välttämättä tarvitse olla erityisiä, maahanmuuttajia voidaan ottaa mukaan yhdistyksen perustoimintaan ja sitä kautta tarjota heille sidoksia suomalaiseen yhteiskuntaan.

Yritysten rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa nähtiin ennen kaikkea työn tarjoajana. Moni vastaaja toivoi yritysten tarjoavan maahanmuuttajille työtä tai työharjoittelupaikkoja, mikä edistäisi maahanmuuttajien kotoutumista alueelle. Yritykset työn tarjoajina korostui etenkin kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kotoutumisessa. Työperäisen maahanmuuton tapauksissa yritysten rooli maahanmuuttajien kotouttamisessa oli konkreettisempi: työnantaja oli työntekijälle usein ensimmäinen linkki suomalaiseen yhteiskuntaan. Näissä tapauksissa yritys oli opastanut työntekijöitä työn sisällön ohella myös arjen askareissa.

Kotouttamisessa ei voi unohtaa kuntalaisia, koska myös heillä on mahdollisuus osallistua arjessa, työpaikoilla ja koulussa maahanmuuttajan kotouttamiseen. Aito vuorovaikutus lisää ymmärrystä osapuolten kesken. Kokonaisvaltainen kotouttamistyö edistää kaksisuuntaista kotoutumista, eli maahanmuuttajien ja kantaväestön suhteiden syvenemistä. Kyse on siis kokonaisuudesta – ei pelkästään kunnan, yhdistysten ja yritysten huolenaiheesta. Kunnat, yhdistykset ja yritykset ovat niitä tahoja, jotka luovat luonnollisia tilanteita maahanmuuttajan ja kantaväestön vuorovaikutukselle. Aidot vuorovaikutustilanteet syntyvät ihmisten kesken.

Kolmen sektorin yhteistyö maahanmuuttajan kotouttamisessa

Päätoimijat kotouttamisen yhtälössä ovat kunta, yhdistykset ja yritykset/työnantajat. Toimijoista voidaan piirtää erilaisia yhteistyökuvioita riippuen siitä, mistä kunnasta on milloinkin kyse ja mitkä maahanmuuttajaryhmät ovat siellä edustettuina. Yhteistyöllä on monia etuja, kuten päällekkäisten toimintojen poistaminen, monialaisen yhteistyön tuomat edut sekä jopa taloudelliset säästöt. Suunnitelmallisuus ja asioiden auki kirjoittaminen auttavat näkemään mahdolliset puutteet tai aukot kuntien palvelurakenteissa.

Kolmen sektorin välinen yhteistyö maahanmuuttajien kotouttamisessa on tällä hetkellä tavoitteena joissain tutkimuskunnista. Yhteis-

työmahdollisuuksia on kartoitettu kutsumalla mukaan toimijoita eri tahoilta, kunnan edustajia, yhdistyksiä ja yrityksiä. Kaikista kolmesta tahosta yritysten osallistuminen on osoittautunut selkeästi haasteellisimmaksi. Maahanmuuttostrategioita ja/tai kotouttamishohjelmia on laadittu tällaisilla kokoonpanoilla esimerkiksi Lieksassa, Punkalaitumella ja Pudasjärvellä. Kaikkia näitä kuntia yhdistää niiden profiloituminen kiintiöpakolaisia ja/tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita vastaanottavina kuntina. Närpiö toimii kotouttamisen suhteen edelläkävijänä. Huomionarvoista on, että senkin maahanmuutto on aikoinaan alkanut pakolaisten vastaanotolla.

Kaikkien kolmen tahon osallistuminen suunnitteluun on tärkeää, sillä jos pohditaan esimerkiksi maahanmuuttajien työllistymistä, myös työnantajaedustajia tulisi olla edustettuina. Myös maahanmuuttajien näkökulma on perusteltua ottaa huomioon tukemaan viranhaltijatahon tekemiä päätöksiä.

Pohdintaa tulevaisuudesta

On todennäköistä, että maahanmuuttajien määrä maaseutukunnissa tulee kasvamaan kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Kuntien maahanmuuttostrategioissa painotetaan yleensä sitä, että maahanmuuton tulee olla *monipuolista*. Tällä tarkoitetaan ryhmien heterogeenisuutta. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa, että kuntien palvelurakenteiden tulee olla valmiita kaikenlaisille tulijoille. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon, että toimenpiteiden pitää olla myös sosiaalisesti ja taloudellisesti järkeviä kuntien kiristyvissä taloudellisissa tilanteissa. Vaikka kotoutumista edesauttavat kaikilla maahanmuuttajilla samat tekijät (esimerkiksi kieli, työ ja sosiaaliset verkostot) ei ole olemassa yhtä toimivaa mallia *maahanmuuttajien kotouttamiseksi*.

Vaikka kunnat ovat erilaisia, ne voivat oppia toisiltaan paljon. Valta-kunnalliset ja alueelliset hankkeet maahanmuuttoon liittyen ovat tärkeitä areenoita tiedon ja hyvien käytäntöjen jakamiselle. Kunnat voivat hyödyntää kokemuseräistä tietoa omassa toiminnassaan. Suomessa on useita maaseutukuntia, joilla on historiaa maahanmuuttajien kotouttamisesta. Tarjolla siis on esimerkkejä, eikä mallia tarvitse välttämättä ottaa kaupungeista. Tässä tilanteessa olisikin erityisen tärkeää, että kunnat, joissa on vähän maahanmuuttajia ja jotka suunnittelevat maahanmuuttajien määrän aktiivista lisäämistä, ottavat huomioon ne kokemukset, onnistumiset ja epäonnistumiset kunnista, joissa maahanmuuttajia on jo vastaanotettu.

Maahanmuuttoa tulee tarkastella eri maahanmuuttajaryhmistä ja yksilöistä käsin. Kielen oppiminen on kotoutumisen lähtökohta. Kielitaito on tärkeä valttikortti myös tulevaisuuden kannalta, koska tarvittaessa se mahdollistaa uudelleen kouluttautumisen ja työmahdollisuudet myöhemmässä elämänvaiheessa, vaikka toimeentulo tällä hetkellä olisikin turvattu. Kielenopetuksen merkitystä ei voida siis vähätellä. Se nousi myös tässä tutkimuksessa vahvasti esiin. Kielikoulutuksen saata-

vuus maaseudulla tulisi siis turvata. Kuntien kiristyvissä taloudellisissa tilanteissa tulisikin pohtia mahdollisia uusia toiminnan muotoja, joita voisi toteuttaa yhteistyössä alueen eri toimijoiden kesken. Kielikurssin suunnittelu yhdessä kunnan, koulutuksen tarjoajan, työnantajien ja maahanmuuttajien kesken on osoitus elinvoimaisuudesta ja yhteisöllisestä asenteesta maaseudulla. Myös pääsy toiminnan rahoituslähteisiin voi laajentua sillä perusteella, mitkä toimijat ovat mukana.

Ajatuksia jatkotutkimukseksi

Tämän tutkimuksen tärkeimpänä huomiona on se, että ei voida rakentaa yhtä ainoaa ratkaisumallia kolmen sektorin välisestä yhteistyöstä maahanmuuttajan kotouttamisessa. Sen tekee haasteelliseksi sekä maahanmuuttajaryhmien että kuntien erilaisuus. Peruslähtökohdat kotoutumiselle ovat kuitenkin samat: kieli, työ ja sitoutuminen. Koska tämän tutkimuksen aineisto heijastaa ainoastaan kantaväestön näkökulmia, perusteltuna jatkotutkimuksen aiheena on maaseudun ja maahanmuuttajan välisen vuorovaikutuksen tutkiminen maahanmuuttajien näkökulmasta. Aihepiiri on järkevä rajata maahanmuuttajaryhmittäin, mikä mahdollistaa syvällisemmän tutkimisen.

Toinen jatkotutkimuksen aihe liittyy maahanmuuttajien kotoutumiseen maaseudulla. Pitkittäistutkimuksen avulla olisi mahdollisuus tuottaa huomattavasti nykyistä yksityiskohtaisempaa tietoa maahanmuuttajien kotouttamisprosessista maaseudulla, maaseudulle jäämisen ja sieltä lähtemisen syistä sekä mahdollisesti myös vertailla kaupunkien ja maaseudun eroja ja yhtäläisyyksiä maahanmuuton kohdealueina.

Lähteet

- Bothnia Integration – Monikulttuurisuus voimavarana (2012). Viitattu 31.08.2012. Saatavilla: <http://www.bothniaintegration.fi/pages/projektista.php?lang=FI>.
- Carlzén Katarina (2012). Vad är den regionala överenskommelsen i samarbetet för integration i Skåne –processen – åtgärder och resultat. Seminarium ”Från invandrare till kommuninvånare” 17.04.2012, Vaasan yliopisto, Vaasa.
- D’Amuri Francesco & G. Peri (2010). Immigration and productive tasks: Can immigrant workers benefit native workers?. Viitattu 05.10.2012. Saatavilla: <http://www.voxeu.org/article/how-immigration-can-benefit-native-workers>.
- Ekola Terhi (2012). Kielivaatimuksiin helpotusta. Pohjalainen 30.08.2012.
- Ely-keskusten maahanmuuttoyhdyshenkilöt (2012). ELY-keskus. Viitattu 28.02.2012. Saatavilla: [https://www10.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/14252737182DA4C3C225782D002E8A65/\\$file/ELYt%20maahnmuuttoyhdyshenkilot%203.2.2011.pdf](https://www10.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/14252737182DA4C3C225782D002E8A65/$file/ELYt%20maahnmuuttoyhdyshenkilot%203.2.2011.pdf).
- Espanjalaisten sairaanhoitajien rekrytointi Vaasaan – tiedote 17.10.2012. Viitattu 01.02.2013. Saatavilla: <http://www.bothniawork.fi/pages/posts/espanjalaisten-sairaanhoitajien-tulo-vaasaan---tiedote-17.10.2012-26.php>.
- Faehnie Maija, J. Jokinen, A. Karlin & J. Lyytimäki (2010). Kaupunkiluonto ja monikulttuurisuus – maahanmuuttajat luontoalueiden kokijoina ja käyttäjinä. Suomen ympäristö 1/2010. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
- Forsander Annika (2001). Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka – onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään? Teoksessa: Marja-Liisa Trux (toim.) Aukeavat ovet - Kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. Helsinki: WSOY. 143-202. Viitattu 01.10.2012. Saatavilla: <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/1e04c3004a154160927cf6b546fc4d01/Tyvoiman+tarve+ja+maahanmuuttopolitiikka+Forsander+teoksessa+Trux.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1e04c3004a154160927cf6b546fc4d01>.
- Gullmets Johan (2011). Närpiö onnistunut kotouttamisessa. Netti-Palkkatyöläinen 4/2011.
- Haapa-hanke tukee kiintiöpakolaisia vastaanottavia kuntia (2012). Viitattu 01.11.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4731>.
- Havula Jorma (2012). Fjirman hommissa. Sunnuntaisuomalainen 23.09.2012.
- Heikkilä Elli (2012). Maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen ja maaseutualueiden rooli. Teoksessa: Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle. (toim.) Mari Kattilakoski, A. Kilpeläinen, P. Peltomäki. Maa-seutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2012.
- Holopainen Kimmo (2010). Punkkiksessa on potkua. Suomen Punaisen Ristin jäsenlehti - Avun maailma, 3/2010, 28–33.
- Ivars Lilian (2011a) Närpes modell – ett exempel på lyckad integration. Ppt-esitys: Kymmit – Kymenlaakson maahanmuuttajien paremman integraation tueksi.
- Ivars Lilian (2011b). Närpiö onnistunut maahanmuuttajien kotouttamisessa. Teoksessa: Hyvinvointikatsaus 2/2011. 55.
- Jaakkola Magdalena (2005). Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työministeriö: Helsinki. Viitattu 05.06.2012. Saatavilla: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt286.pdf
- Joronen Tuula (2012). Maahanmuuttajien yrittäjyys Suomessa. Helsingin kaupungin tietokeskus. 2/2012. Edita Prima Oy: Helsinki.

- Kiintiöpakolaiset (2012). Maahanmuuttovirasto. Viitattu 01.04.2012. Saatavilla: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset.
- Koivuniemi Sari (toim.) (2012). Maahanmuuttajataustainen koulutettu hoitohenkilöstä sosiaali- ja terveydenhuollon työyhteisöissä. Tehyn julkaisusarja B:1/2012.
- Kokko Karoliina (2002). Maahanmuuttajien Suomen sisäinen muuttoliike. Julkaisematon. Turun yliopiston maantieteen laitos.
- Korhonen Sirpa & J. Ponnikas (2013). Maahanmuuttajat voimavarana – Juuret ja Siivet -hankkeen loppuarviointi. University of Oulu, REDEC Kajaani, Working Papers 78.
- Kotouttamisen tärkeimmät toimijat (2012). Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 17.04.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4627>.
- Kuntalaki, 17.3.1995/365.
- Kuntatieto, Honkajoki (2012). Viitattu 31.08.2012. Saatavilla: <http://www.honkajoki.fi/index.php?s=kuntatieto&linkit=kuntatieto&kansio=kuntatieto>.
- Kuntien avainluvut (2012). Tilastokeskus.
- Kurtti Aira (2010). Erilaiset politiikat ja toimintaperiaatteet maahanmuuttajien kotouttamisohjelmissa. Lapin yliopisto. Viitattu 29.08.2012. Saatavissa: <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=9cb3970c-9b9e-417f-b042-7a40f796114e>
- Kuntasuunnitelma 2012–2018 – Sopimus Pudasjärven kaupungin elinvoimaisuuden kehittämisestä (2012). Viitattu 01.11.2012. Saatavilla: http://www.pudasjarvi.fi/images/pdf/kuntasuunnitelma_20111219.pdf.
- Laki kotoutumisen edistämisestä, 30.12.2010/1386.
- Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2010. Viitattu 01.12.2012. Saatavilla: <http://www.lieksa.fi/dman/Document.phx?documentId=lk26512142646548&cmd=download>.
- Lindqvist Hans-Erik (2010). Esitelmä. Muuttoliikesymposium, Siirtolaisinstituutti.
- Lith Pekka (2007). Työnteko yli rajojen lisääntyy. Tieto&trendit 7/2007. Tilastokeskus. Viitattu 17.08.2012. Saatavilla: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-11-07_005.html.
- Maahanmuuton vuosikatsaus 2011. Sisäasiainministeriö. Viitattu 01.10.2012. Saatavilla: http://www.migri.fi/download/34214_maahanmuutto_2011_tilastokatsaus.pdf.
- Maahanmuuttajien kotouttaminen (2012). Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 15.06.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4626>.
- Maahanmuutto (2012). Punkalaitumen kunta. Viitattu 16.05.2012. Saatavilla: http://www.punkalaidun.fi/punkalaidun/sivu.tmpl?sivu_id=4691.
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi – Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle (2009). Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisuja 8/2009.
- Matto – maahanmuutto-ohjelmien tukirakenne (2012). Viitattu 01.11.2012. Saatavilla: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4750>.
- Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta, Suomen kuntaliiton maahanmuuttopoliittiset linjaukset (2010). Kuntaliitto. Viitattu 31.08.2012. Saatavilla: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/ae/maahanmuutto/Documents/Kuntaliiton%20maahanmuuttopoliittiset%20linjaukset.pdf>.
- Nivelvaiheen koulutukset Turussa ja muualla Varsinais-Suomessa 2013. (2012). Turun kasvatus- ja opetustoimi. Viitattu: 01.02.2013. Saatavilla: <http://www.turkuai.fi/public/default.aspx?nodeid=10281>.
- Ohje kotoutumisen edistämistä koskevan lain (1386/2010) mukaisten kustannusten korvaamisesta kunnille (2011). Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto. Viitattu 01.05.2012 Saatavilla: <https://intranet.kankaanpaa.fi/djulkaisu/kokous/20111991-9-22593.PDF>.

- Paluumuutto (2012). Maahanmuuttovirasto. Viitattu 01.04.2012. Saatavilla: <http://www.migri.fi/paluumuutto>.
- Perheenjäsenen luokse Suomeen (2012). Maahanmuuttovirasto. Viitattu 01.04.2012. Saatavilla: http://www.migri.fi/perheenjasenen_luokse_suomeen.
- Pietarinen Heikki (toim.) (2010). Maaseudun yrittäjyyden kehittämisohjelma 2020. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 1/2010.
- Pk-yrittysbarometri – syksy 2012 (2012). Suomen Yrittäjät ry, Finnvera Oyj, Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 30.09.2012. Saatavilla: http://www.yrittajat.fi/File/74ed062d-6e66-4296-8338-6e17532fd014/SY_pkyrittysbarometri_syksy2012.pdf.
- Poliisin tehtävämäärät lisääntyivät – väkivaltarikollisuus väheni vuonna 2010 (2010). Pohjois-Karjalan poliisilaitos. Viitattu 17.08.2012. Saatavilla: <http://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-karjala/home.nsf/pages/F3E7D2614741BC-12C2257823004ACB40>.
- Ponnikas Jouni, V. Mustonen, S. Korhonen, A. Aldea-Partanen & N. Veresov (2008). Maahanmuuttajat osana kainuulaista yhteiskuntaa – Ulkomaalaisväestön työelämävalmiudet ja koulutustarpeet. Kainuun maakunta –kuntayhtymä, B:12.
- Ponnikas Jouni, S. Korhonen, H-M Kuhmonen, K. Leinamo, N. Lundström, A. Reihunen & H. Siirilä (2011). Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2011.
- Pulkkinen Johannes (2012). Pakolaisia ehdotetaan Kuhmoon. Kuhmolainen 08.06.2012.
- Pöntinen Petri (2012). Ihmemaa: Pudasjärvi haluaa maahanmuuttajia. Suomen kuvalehti 31/2012.
- Reini Kaarina (2012). Maahanmuuton taloudelliset vaikutukset – vieraskielisen työvoiman aluetaloudelliset vaikutukset Pohjanmaalle. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen raportti 12/2012. Tampere: Juvenes Print.
- Ruotsalainen Kaija & J. Nieminen (2012). Toisen polven maahanmuuttajia vielä vähän Suomessa. Tieto&Trendit 4-5/2012. Tilastokeskus.
- Räty Minttu (2002). Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammerpaino, Tampere.
- Saartenoja Antti, M. Träsk, S. Tantaranmäki & M. Mattila (2009). Maaseudun maahanmuuttajat – kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maaseudulla. Ruralia-instituutin raportteja 41. Viitattu 14.04.2012. Saatavilla: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja41.pdf>.
- Saartenoja Antti (2010). Maahanmuuttajan ja maaseudun välisestä suhteesta. Teoksessa: Koti Maalla. Maaseudun sivistysliitto: Maahenki. Viitattu 15.04.2012. Saatavilla: <http://www.msl.fi/msl/muuttiedostot/Koti%20maalla%20web.pdf>.
- Saartenoja Antti (2011). Maaseutu haastaa maahanmuuttajan ja maahanmuuttopolitiikan. Teoksessa: Hyvinvointikatsaus 2/2011. 51–54.
- Sarvimäki Matti & K. Hämäläinen (2010). Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2010, 253–269. Viitattu 05.10.2012. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17483/assimila.pdf?sequence=1>.
- Siirilä Merja (2012). Ähtärissä selvitetään venäläisten kiinnostusta terveystmatkailuun. Viitattu 30.08.2012. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/ahtarissa_selvitetaan_venalaisten_kiinnostusta_terveystmatkailuun/6276449.
- Sjöblom-Immala Heli (2011). Maahanmuuttajat liikkuvat työn perässä. Teoksessa: Hyvinvointikatsaus 2/2011. 48–50.
- Suomen virallinen tilasto (2008): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen toiminta ja ammattiasema 2008, Pääasiallinen toiminta kansalaisuuden mukaan 31.12. 2008 (mukana kansalaisuudet, joissa yli 500 vakituisesti maassa asuvaa). Helsinki: Tilastokeskus.

- Viitattu: 21.12.2012. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyokay/2008/01/tyokay_2008_01_2010-04-20_tau_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (2010): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2010, Katsaus Suomen väestöön 2010. Helsinki: Tilastokeskus Viitattu: 7.2.2013. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (2011a): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen toiminta ja ammattiasema 2011. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 7.2.2013. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/02/tyokay_2011_02_2012-12-18_tie_002_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (2011b): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2011. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 04.01.2013. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (2011c): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen toiminta ja ammattiasema 2011, Liitetaulukko 1. 18–64-vuotiaiden työllisyysaste maakunnittain syntyperän mukaan 2011 (ennakko). Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 27.2.2013. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/02/tyokay_2011_02_2012-12-18_tau_001_fi.html.
- Tilastoliite 2010. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 04.01.2013. Saatavilla: http://www.migri.fi/download/14605_Migri_tilastoliite_2010.pdf.
- Tilastoanalyysia vuodesta 2011 (2011), Pohjois-Karjalan poliisilaitos. Viitattu 17.08.2012, Saatavilla: <http://www.poliisi.fi/poliisi/pohjois-karjala/home.nsf/pages/0696AEC8C2F2B676C225798A004931E6>.
- Turvapaikka Suomesta (2012). Maahanmuuttovirasto. Viitattu 01.04.2012. Saatavilla: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta.
- Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotouttamisesta (2012). Ulkomaalaisvirasto. Viitattu 31.08.2012. Saatavilla: http://www.migri.fi/tietoa_muulla_kotouttaminen.
- Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma (2009). Sisäasiainministeriön julkaisuja 23/2009. Viitattu 16.04.2012. Saatavilla: http://www.intermin.fi/download/16493_Tyovoiman_maahanmuuton_toimenpideohjelma.pdf.
- Uusi kotouttamislaki: Suomeen muuton alkuvaiheen ohjausta parannetaan (2011). Sisäasiainministeriön taustatiedote. Viitattu 01.03.2012. Saatavilla: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/aek/maahanmuutto/Documents/Uusi%20kotoutumislaki%20voimaan%20syyskuussa%202011.pdf>.
- Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010–2011 (2010). Sisäasiainministeriön maahanmuutto-osaston muistio SM009:00/2010. Viitattu 01.10.2012. Saatavilla: [http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/\\$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf).
- Väestötilastot 2011 (2012). Tilastokeskus. Viitattu: 28.09.2012. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html.
- Yrittäjyyskatsaus 2011 (2011). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 34/2011.
- Zacheus Tuomas (2010). Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle. Kasvatus ja aika. 2/2010, 203–235. Viitattu 01.10.2012. Saatavilla: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?page_id=276.

7. Miten itse henkilökohtaisesti suhtaudut maahanmuuttajiin kunnassasi?

Erittäin myönteisesti	Melko myönteisesti	Ei myönteisesti eikä kielteisesti	Melko kielteisesti	Erittäin kielteisesti	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Tuleeko mieleesi hyviä kokemuksia kunnassasi maahanmuuttajista yleensä (esim. työelämään, harrastuksiin tai yhteisöön liittyen)?

9. Tuleeko mieleesi huonoja kokemuksia kunnassasi maahanmuuttajista yleensä (esim. työelämään, harrastuksiin tai yhteisöön liittyen)?

10. Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa kuntasi maahanmuuttajiin liittyvistä asioista?

Riittävästi	Hieman liian vähän	Aivan liian vähän	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐

11. Kuinka paljon kunnassasi on mielestäsi tiedotettu alueen suomalaisväestölle maahanmuuttajiin liittyvistä asioista (järjestelyt ja tukitoimet)?

Erittäin paljon	Melko paljon	Ei paljon eikä vähän	Melko vähän	Ei juuri lainkaan	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kuinka paljon kunnassasi on mielestäsi pyritty vaikuttamaan siihen, että alueen suomalaisväestö suhtautuisi maahanmuuttajiin myönteisesti?

Erittäin paljon	Melko paljon	Ei paljon eikä vähän	Melko vähän	Ei juuri lainkaan	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Maahanmuuttajien vaikutus alueeseen

13. Kunta voi hyötyä maahanmuuttajista eri tavoin. Kuinka suuri hyöty seuraaviin asioihin liittyen olisi mielestäsi sillä, että kuntasi maahanmuuttajaväestö lisäänty?

	Erittäin suuri hyöty	Melko suuri hyöty	Ei suuri eikä pieni hyöty	Melko pieni hyöty	Erittäin pieni hyöty	En osaa sanoa
Uusia asukkaita	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uusia työntekijöitä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viennin edistäminen (kontaktit ulkomaille, kielitaito)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulttuurien moninaisuuden lisääntyminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asukkaiden ikärakenteen nuorentuminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Tuleeko mieleesi vielä jotain muita hyötyjä, joita kuntasi voi saavuttaa maahanmuuttajien avulla?

15. Maahanmuuttajista voi aiheutua myös haasteita kunnissa. Kuinka suurina pidät omalle kunnallesi seuraavia haasteita, joita maahanmuuttajista voi aiheutua?

	Erittäin suuri haaste	Melko suuri haaste	Ei suuri eikä pieni haaste	Melko pieni haaste	Erittäin pieni haaste	En osaa sanoa
Kulttuurien väliset ristiriidat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uskontojen väliset ristiriidat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajien kotouttamisen kalleus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Monikulttuuristen ja -kielisten palveluiden järjestämisen haastavuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajien eriytyminen suomalaisväestöstä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Syrjäytyminen puuttuvan kielitaidon takia	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Tuleeko mieleesi vielä jotain muita haasteita, joita maahanmuuttajista voisi aiheutua kunnassasi?

17. Vaikuttavatko/vaikuttaisivatko maahanmuuttajat kunnassasi mielestäsi myönteisesti vai kielteisesti siihen, minkäläinen mielikuva ihmisille syntyy kunnasta?

Erittäin myönteisesti	Melko myönteisesti	Ei myönteisesti eikä kielteisesti	Melko kielteisesti	Erittäin kielteisesti	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Kuinka suuren työvoimapulan arvioisit kunnassasi olevan eri aloilla lähitulevaisuudessa?

	Suuri työvoimapula	Jonkin verran työvoimapulaa	Ei työvoimapulaa	En osaa sanoa
Sosiaali- ja terveysala	☐	☐	☐	☐
Muut julkiset palvelut	☐	☐	☐	☐
Metalli- ja rakennusala	☐	☐	☐	☐
Puu- ja huonekaluala	☐	☐	☐	☐
Muu teollisuus	☐	☐	☐	☐
Maa- ja metsätalous	☐	☐	☐	☐
Ravitsemus ja matkailu	☐	☐	☐	☐
Siivous ja puhtaanapito	☐	☐	☐	☐
Kuljetus ja logistiikka	☐	☐	☐	☐
Kauppa ala	☐	☐	☐	☐
Muut palvelut	☐	☐	☐	☐

19. Kuinka hyvin mielestäsi maahanmuuttajat sopisivat kunnassasi eri alojen työntekijöiksi?

	Sopisivat erittäin hyvin	Sopisivat jossain määrin	Eivät sopisi	En osaa sanoa
Sosiaali- ja terveysala	☐	☐	☐	☐
Muut julkiset palvelut	☐	☐	☐	☐
Metalli- ja rakennusala	☐	☐	☐	☐
Puu- ja huonekaluala	☐	☐	☐	☐
Muu teollisuus	☐	☐	☐	☐
Maa- ja metsätalous	☐	☐	☐	☐
Ravitsemus ja matkailu	☐	☐	☐	☐
Siiyous ja puhtaanapito	☐	☐	☐	☐
Kuljetus ja logistiikka	☐	☐	☐	☐
Kauppa-ala	☐	☐	☐	☐
Muut palvelut	☐	☐	☐	☐

20. Kuinka suuren tarpeen arvioisit kunnassasi olevan yrittäjistä lähitulevaisuudessa?

Suuri tarve	Jonkin verran tarvetta	Ei tarvetta	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐

21. Kuinka hyvin mielestäsi maahanmuuttajat sopisivat kunnassasi yrittäjiksi?

Sopisivat erittäin hyvin	Sopisivat jossain määrin	Eivät sopisi	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐

Kuntapaikat

Pakolaisten vastaanotosta huolehtii Suomessa (vuodesta 2012 alkaen) työ- ja elinkeinoministeriö yhteistyössä ELY-keskusten, kuntien ja vastaanottokeskusten kanssa. Vastaanotettavien pakolaisten lukumäärästä (ns. kuntapaikoista) ja vastaanoton ajankohdasta sovitaan etukäteen kunnan kanssa. Sijoituspaikkoja tarvitsevat sekä Suomeen valitut kiintiöpakolaiset että vastaanottokeskuksissa kuntapaikkaa odottavat myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneet turvapaikanhakijat.

22. Onko Sinulla mielestäsi päättäjänä riittävästi tietoa kuntapaikkamenettelyyn liittyvistä asioista?

Kyllä	Ei
☐	☐

23. Liittykö kuntapaikkamenettelyyn asioita, jotka koetaan kunnassasi haasteellisiksi? Mitä asioita?

24. Minkälaista tietoa päättäjänä tarvitsisit kuntapaikkamenettelyyn liittyvistä asioista?

28. Tuleeko mieleesi vielä jotain muita mahdollisuuksia, joita kuntasi pystyy tarjoamaan maahanmuuttajien kotouttamiseksi tai heidän viihtymisensä parantamiseksi?

29. Miten suhtaudut/suhtautuisit siihen, että yritykset, yhdistykset ja/tai seurakunnat osallistuisivat kunnan kanssa maahanmuuttajien kotouttamiseen?

	Erittäin myönteisesti	Melko myönteisesti	Ei myönteisesti eikä kielteisesti	Melko kielteisesti	Erittäin kielteisesti	En osaa sanoa
Yritykset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhdistykset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seurakunnat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

30. Minkälainen rooli mielestäsi yrityksillä voisi olla maahanmuuttajien kotouttamisessa?

31. Minkälainen rooli mielestäsi yhdistyksillä voisi olla maahanmuuttajien kotouttamisessa?

32. Minkälainen rooli mielestäsi seurakunnilla voisi olla maahanmuuttajien kotouttamisessa?

Muut kommentit

33. Haluaisitko sanoa vielä jotain muuta tällä lomakkeella käsitellystä aiheesta?

Tietojen lähetyk

Tallenna

Kiitos vastauksestasi!

19. Kuinka suuren työvoimapulan arvioisit kunnassasi olevan eri aloilla lähitulevaisuudessa?

	Suuri työvoimapula	Jonkin verran työvoimapulaa	Ei työvoimapulaa	En osaa sanoa
Sosiaali- ja terveysala	☐	☐	☐	☐
Muut julkiset palvelut	☐	☐	☐	☐
Metalli- ja rakennusala	☐	☐	☐	☐
Puu- ja huonekaluala	☐	☐	☐	☐
Muu teollisuus	☐	☐	☐	☐
Maa- ja metsätalous	☐	☐	☐	☐
Ravitsemus ja matkailu	☐	☐	☐	☐
Siivous ja puhtaanapito	☐	☐	☐	☐
Kuljetus ja logistiikka	☐	☐	☐	☐
Kaupan ala	☐	☐	☐	☐
Muut palvelut	☐	☐	☐	☐

20. Kuinka hyvin mielestäsi maahanmuuttajat sopisivat kunnassasi eri alojen työntekijöiksi?

	Sopisivat erittäin hyvin	Sopisivat jossain määrin	Eivät sopisi	En osaa sanoa
Sosiaali- ja terveysala	☐	☐	☐	☐
Muut julkiset palvelut	☐	☐	☐	☐
Metalli- ja rakennusala	☐	☐	☐	☐
Puu- ja huonekaluala	☐	☐	☐	☐
Muu teollisuus	☐	☐	☐	☐
Maa- ja metsätalous	☐	☐	☐	☐
Ravitsemus ja matkailu	☐	☐	☐	☐
Siivous ja puhtaanapito	☐	☐	☐	☐
Kuljetus ja logistiikka	☐	☐	☐	☐
Kaupan ala	☐	☐	☐	☐
Muut palvelut	☐	☐	☐	☐

21. Kuinka suuren tarpeen arvioisit kunnassasi olevan yrittäjistä lähitulevaisuudessa?

Suuri tarve	Jonkin verran tarvetta	Ei tarvetta	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐

22. Kuinka hyvin mielestäsi maahanmuuttajat sopisivat kunnassasi yrittäjiksi?

Sopisivat erittäin hyvin	Sopisivat jossain määrin	Eivät sopisi	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐

Kotouttaminen

Kotouttamisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat. Suomen tai ruotsin kielen oppiminen on yksi kotoutumisen keskeinen tekijä. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on, että he pääsevät työelämään ja heidän osaamisensa ja koulutuksensa saadaan suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. Kotouttamisesta vastaavat käytännössä useimmiten kuntien työntekijät.

23. Minkälaiset mahdollisuudet kunnassasi on mielestäsi tarjota maahanmuuttajille seuraavia kotouttamista tukevia asioita?

	Erittäin hyvät	Melko hyvät	Ei hyvät eikä huonot	Melko huonot	Erittäin huonot	En osaa sanoa
Kieliopinnot (suomi/ruotsi)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asunto	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työpaikka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opiskelumahdollisuudet (2. aste ja korkea-aste)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Turvallisuus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajien perusopetuksen järjestäminen (valmistava opetus, tukiopetus, suomen kielen opetus, oman äidinkielen opetus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Minkälaiset mahdollisuudet kunnassasi on mielestäsi tarjota maahanmuuttajille seuraavia heidän viihtyvyyteensä vaikuttavia asioita?

	Erittäin hyvät	Melko hyvät	Ei hyvät eikä huonot	Melko huonot	Erittäin huonot	En osaa sanoa
Sosiaaliset verkostot (ystävät ja yhteisö)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteydet alueen muihin maahanmuuttajiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteydet alueen suomalaisväestöön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Harrastusmahdollisuudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uskonnon harjoittamisen mahdollisuudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oman kulttuurin ilmaisumahdollisuudet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

25. Tuleeko mieleesi vielä jotain muita mahdollisuuksia, joita kuntasi pystyy tarjoamaan maahanmuuttajien kotouttamiseksi tai heidän viihtymisensä parantamiseksi?

26. Voisiko mielestäsi Sinun edustamasi yhdistys toimia kotouttamisessa yhdessä kunnan ja yritysten kanssa?

Kyllä Ei En osaa sanoa

27. Miten yhdistyksesi voisi mielestäsi toimia maahanmuuttajien kotouttamisessa?

28. Mitä esteitä voisi mielestäsi olla sille, että yhdistyksesi toimisi maahanmuuttajien kotouttamisessa?

Muut kommentit

29. Haluaisitko sanoa vielä jotain muuta tällä lomakkeella käsitellystä aiheesta?

Tietojen lähetyks

Järjestelmänä Eduix E-lomake 3.1, www.e-lomake.fi

Liite 3: Kyselyn taustatiedot

Organisaatiomuoto

	Vastaaja	%
kunta	94	58,0
yhdistys	68	42,0
yhteensä	162	100,0

Kuntavastaajien roolit

	%
Kunnan viranhaltija	31,0
Kunnanhallituksen jäsen	21,0
Kunnanvaltuuston jäsen	60,0

Huom! Osa vastaajista toimi useammassa kuin yhdessä roolissa

Yhdistystyyppi

	Vastaaja	%
lapsi- ja nuorisotoiminta	19	27,9
kylätoiminta	6	8,8
eläkeläistöiminta	8	11,8
liikunta ja urheilu	16	23,5
hyväntekeväisyys	6	8,8
muu toiminta	6	8,8
kulttuuri	7	10,3
Total	68	100,0

Kunta

	Vastaaja	%
Honkajoki	13	8,0
Kuhmo	19	11,7
Lieksa	30	18,5
Närpiö	30	18,5
Pudasjärvi	18	11,1
Punkalaidun	23	14,2
Virolahti	15	9,3
Ähtäri	14	8,6
Total	162	100,0

Liite 4: Teemahaastattelurunko (kunnat)

VAASAN YLIOPISTO
LEVÓN-INSTITUUTTI

Kohderyhmä: kuntien virkamiehet

YLEISTÄ MAAHANMUUTTAJISTA KUNNASSA

1. Miten olet tekemisissä maahanmuuttajia koskevien kysymysten kanssa?
2. Syyt maahanmuuttoon kunnassasi
3. Maahanmuuttoon liittyvä tiedottaminen kunnan asukkailla
4. Kuntapaikkamenettely ja sen mahdolliset haasteet kunnassasi
5. Maahanmuuttajat ja kunnan kehittämisstrategia
6. Maahanmuuton hyödyt ja haitat
7. Kuntasi tarjoamat palvelut maahanmuuttajille – nyt/tulevaisuudessa

MAAHANMUUTTAJAT JA TYÖELÄMÄ

8. Maahanmuuttajien työllistyminen kuntasi työmarkkinoille
9. Edellytykset maahanmuuttajien työllistymiselle <> näkyvimät esteet työllistymiselle
10. Työperäisen maahanmuuton edistäminen kunnassasi
11. Kunnassasi jo olevien maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen kunnassasi

MAAHANMUUTTAJIEN SITOUTUMINEN KUNTAAN JA ALUEESEEN

12. Maahanmuuttajien sitoutuminen kuntaasi
13. Maahanmuuttajien osallistuminen harraste- ja vapaa-ajantoimintaan

KEINOT PAREMPAAN KOTOUTUMISEEN

Ajatellaan tilannetta, jossa maahanmuuttajia muuttaisi kohtuudella kuntaasi. Kyseessä voisivat olla työn perässä muuttava henkilö, kiintiöpakolainen, muu myönteisen oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija tai muin syin maahan saapunut henkilö.

14. Maahanmuuttajien kotouttamista edistävät seikat
15. Kuntasi hyvät ja huonot puolet maahanmuuttajien kotoutumisen näkökulmasta
16. Eri tahojen rooli kotouttamisessa: kunta, yhdistykset, yritykset, yksittäiset asukkaat
17. Kotouttaminen kolmen sektorin yhteistyönä kunnassasi – faktaa vai fiktiota?
18. Kiinnostus osallistua yhteiseen workshop-tilaisuuteen, jossa kunta, yhdistykset ja yritykset yhdessä voivat miettiä kotouttamisen keinoja ja siihen liittyvää yhteistyötä
19. Muuta lisättävää aiheeseen liittyen

Liite 5: Teemahaastattelurunko (yhdistykset ja seurakunnat)

VAASAN YLIOPISTO
LEVÓN-INSTITUUTTI

Kohderyhmä: yhdistykset

YLEISTÄ MAAHANMUUTTAJISTA KUNNASSA

1. Miten olet tekemisissä maahanmuuttajia koskevien kysymysten kanssa?
2. Syyt maahanmuuttoon kunnassasi
3. Maahanmuuttoon liittyvä tiedottaminen kunnan asukkaille
4. Maahanmuuton hyödyt ja haitat

MAAHANMUUTTAJAT JA TYÖELÄMÄ

5. Maahanmuuttajien työllistyminen kuntasi työmarkkinoille
6. Edellytykset maahanmuuttajien työllistymiselle <> näkyvimmit esteet työllistymiselle

MAAHANMUUTTAJIEN SITOUTUMINEN KUNTAAN JA ALUEESEEN

7. Maahanmuuttajien sitoutuminen kuntaasi
8. Maahanmuuttajien osallistuminen harraste- ja vapaa-ajantoimintaan
9. Maahanmuuttajien osallistuminen sinun edustamasi yhdistyksen toimintaan

KEINOT PAREMPAAN KOTOUTUMISEEN

Ajatellaan tilannetta, jossa maahanmuuttajia muuttaisi kohtuudella kuntaasi. Kyseessä voisivat olla työn perässä muuttava henkilö, kiintiöpakolainen, muu myönteisen oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija tai muin syin maahan saapunut henkilö.

10. Maahanmuuttajien kotouttamista edistävät seikat
11. Kuntasi hyvät ja huonot puolet maahanmuuttajien kotoutumisen näkökulmasta
12. Eri tahojen rooli kotouttamisessa: kunta, yhdistykset, yritykset, yksittäiset asukkaat
13. Kotouttaminen kolmen sektorin yhteistyönä kunnassasi – faktaa vai fiktiota?
14. Kiinnostus osallistua yhteiseen workshop-tilaisuuteen, jossa kunta, yhdistykset ja yritykset yhdessä voivat miettiä kotouttamisen keinoja ja siihen liittyvää yhteistyötä
15. Muuta lisättävä aiheeseen liittyen

Liite 6: Teemahaastattelurunko (työnantajat)

VAASAN YLIOPISTO
LEVÓN-INSTITUUTTI

Kohderyhmä: yritykset

YLEISTÄ MAAHANMUUTTAJISTA KUNNASSA

1. Miten olet tekemisissä maahanmuuttajia koskevien kysymysten kanssa?
2. Maahanmuuttajien työllistäminen edustamassasi yrityksessä
3. Suhtautuminen maahanmuuttajiin
4. Maahanmuuttajien ”hyödyt” ja ”haitat” edustamasi yrityksen näkökulmasta

MAAHANMUUTTAJAT JA TYÖELÄMÄ

5. Maahanmuuttajien työllistyminen kuntasi työmarkkinoille tällä hetkellä
6. Edellytykset maahanmuuttajien työllistymiselle < > näkyvimät esteet työllistymiselle
7. Maahanmuuttajataustaisen henkilön työuralla etenemisen mahdollisuudet
8. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistymisen edistäminen
9. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden palkkaamiseen tms. liittyvät haasteet

MAAHANMUUTTAJIEN SITOUTUMINEN KUNTAAN JA ALUEESEEN

10. Maahanmuuttajien sitoutuminen kuntaasi
11. Maahanmuuttajien osallistuminen harraste- ja vapaa-ajantoimintaan
12. Edustamasi yrityksen järjestämä vapaa-ajan ohjelma

KEINOT PAREMPAAN KOTOUTUMISEEN

Ajatellaan tilannetta, jossa maahanmuuttajia muuttaisi kohtuudella kuntaasi. Kyseessä voisivat olla työn perässä muuttava henkilö, kiintiöpakolainen, muu myönteisen oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija tai muin syin maahan saapunut henkilö.

13. Maahanmuuttajien kotouttamista edistävät seikat
14. Kuntasi hyvät ja huonot puolet maahanmuuttajien kotoutumisen näkökulmasta
15. Eri tahojen rooli kotouttamisessa: kunta, yhdistykset, yritykset, yksittäiset asukkaat
16. Kotouttaminen kolmen sektorin yhteistyönä kunnassasi – faktaa vai fiktiota?
17. Kiinnostus osallistua yhteiseen workshop-tilaisuuteen, jossa kunta, yhdistykset ja yritykset yhdessä voivat miettiä kotouttamisen keinoja ja siihen liittyvää yhteistyötä
18. Muuta lisättävää aiheeseen liittyen

Liite 7: Haastatellut henkilöt

TUTKIMUSTA VARTEN HAASTATELLUT HENKILÖT

Nimi, edustettava taho, kunta, haastattelun ajankohta (suluissa tieto mahdollisesta puhelinhaastattelusta)

Ahonkivi Susanna, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Honkajoki, 06.06.2012
 Backman Peter, Närkö Group Oy, Närpiö, 13.06.2012
 Daavittila Kaarina, kunnanjohtaja, Pudasjärvi, 05.06.2012
 Enqvist Ann-Katrin, toiminnanjohtaja, Närpiön 4H-yhdistys, Närpiö, 20.06.2012
 Eskelinen Merja-Liisa, toiminnanjohtaja, Lieksan 4H-yhdistys, Lieksa 24.05.2012
 Eskelinen Ritva, diakonissa, evankelisluterilainen seurakunta, Kuhmo, 07.06.2012
 Forsberg-Moilanen Hely, puheenjohtaja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pudasjärvi, 06.06.2012
 Forsman Erkki, Honkajoen POP, Honkajoki, 07.06.2012
 Gerlander Jyrki, Virolahden Osuuspankki, Virolahti, 18.06.2012 (Puhelin)
 Haapala Mikko, Profin Oy, Pudasjärvi, 05.06.2012 (Puhelin)
 Hakkarainen Maritta, pastori, evankelisluterilainen seurakunta, Lieksa, 25.05.2012
 Halonen Eeva, lomituspäällikkö, Sotkamo-Kajaanin-Kuhmon yhteistoiminta-alueen lomituspalvelu, 07.06.2012 (Puhelin)
 Harilahti-Juola Virpi, projektikoordinaattori – Osallisena Suomessa. Pudasjärvi, 05.06.2012
 Harviala Terhi, nuorisosihteeri, Lieksa 24.05.2012
 Havuaho Osmo, kunnanjohtaja, Virolahti, 18.05.2012
 Heikkilä Timo, vapaa-aikatoimenjohtaja, Kuhmo, 07.06.2012
 Heikkinen Katja, hankekoordinaattori, Kuhmon Työttömien Yhdistys, Kuhmo, 07.06.2012
 Heinonen Jarkko, Närpes Brödfabrik Ab, Närpiö 08.06.2012
 Heinämäki Tuija, projektinvetäjä, Lieksan Tukipiste ry, Lieksa 24.05.2012
 Hietanen Rauli, Lieksan matkakaverit, Lieksa, 11.06.2012
 Hiltunen Saara, projektipäällikkö MoKuLi-hanke, Joensuu 23.05.2012
 Hokkanen Anne, perusturvajohtaja, Punkalaidun, 30.05.2012
 Huusko Tuulikki, hankepäällikkö, Woodpolis, Kuhmo, 20.06.2012 (Puhelin)
 Hyytinen-Suojanen Kaisa, sivistyslautakunnan puheenjohtaja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto (tilastovastaava), vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja, Punkalaidun, 31.05.2012

Hämäläinen Ulla, Joptek Oy, Lieksa, 25.05.2012

Ivars Lilian, projektsamordnare/Deltaktig i Finland/K5, Närpiö 12.06.2012

Juntunen Riitta, lomatoimienohjaaja, Lomituksen Pielisen Karjalan paikallisyksikkö, Lieksa 10.06.2012

Kamppi Leena, sivistystoimenjohtaja, Honkajoki, 07.06.2012

Kangasmäki Marja, sivistystoimenjohtaja, Ähtäri, 15.05.2012

Karhu-Härkönen Katja, hankevetäjä, Kuhmon työttömien yhdistys, Kuhmo, 07.06.2012

Karppinen Anja, maaseutusihteeri, Kuhmo, 07.06.2012

Kiiski Pirjo, K-Extra Joutsen, Virolahti 06.06.2012 (Puhelin)

Kipinä Kirsi, palveluesimies, Pudasjärven terveyskeskus, Pudasjärvi, 25.06.2012 (Puhelin)

Koukkunen Anita, projektiohjaaja, Lieksan Tukipiste ry, Lieksa 24.05.2012

Kunnaala Mikko, rehtori, Harjun oppimiskeskus, Virolahti, 24.05.2012 (Puhelin)

Kurumaa Ulla, puheenjohtaja, Marttayhdistys, Honkajoki, 07.06.2012

Kyllönen Seija, toiminnanohjaaja, Kuhmon työttömien yhdistys, Kuhmo, 07.06.2012

Lehto Esko, kaupunginjohtaja, Lieksa 25.05.2012

Lehtonen Hannu, SHT-Tukku Oy, Punkalaidun, 30.05.2012

Lempinen Mikko, Honkajoen seurakunta, Honkajoki, 06.06.2012

Lindqvist Hans-Erik, kaupunginjohtaja, Närpiö, 12.06.2012

Lindroos Juha, Silver Boats Oy/Terhitec Oy, Ähtäri 15.05.2012

Loukko Leena, diakoni, evankelisluterilainen seurakunta, Pudasjärvi, 05.06.2012

Luostarinen Hannu, Joptek Oy, Lieksa, 25.05.2012

Lähteenmäki Leila, terveystalvohjaaja, Honkajoen terveyskeskus, Honkajoki, 07.06.2012

Malmivaara Pirjo, Pirjon pakari, Honkajoki, 07.06.2012

Mannersuo Erja, toimitusjohtaja, Kalevalan kuntoutuskoti, Kuhmo, 07.06.2012

Mikkonen Vesa, Vanttilan Muovi Oy, Punkalaidun, 08.06.2012 (Puhelin)

Mäki Ritva, Suomen Punainen Risti, Lieksa 24.05.2012

Mäkiranta Mauno, kunnanjohtaja, Honkajoki, 07.06.2012

Määttä Johanna, Syötteen eräpalvelut, Pudasjärvi, 13.06.2012 (Puhelin)

Nordin Kurt-Erik, NTM, Närpiö, 13.06.2012

Ojanen Ari, ylihoitaja, Ähtärin sairaala, Ähtäri, 18.06.2012 (Puhelin)

Peltola Tiina, Rajamarket, Virolahti, 31.05.2012 (Puhelin)

Peltola Ulla, toiminnanjohtaja, Kaakonkulman 4H-yhdistys, Virolahti, 18.05.2012

Pihlajamaa Marju, puheenjohtaja, Suomen Punainen Risti, Punkalaidun, 30.05.2012

Pitkänen Hannu, Honkatarhat Oy, Honkajoki, 07.06.2012

Raiski Henna, puheenjohtaja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Ähtäri, 14.05.2012

Rasi Sari, kulttuuri- ja vapaa-aikasihteeri, Virolahti, 04.06.2012 (Puhelin)

Rinta-Rahko Juhani, vt. kaupunginjohtaja, Ähtäri, 15.05.2012

Rissanen Hanna, Remu Oy, Ähtäri, 15.05.2012

Rotko Soili, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vastaava, Lieksa, 25.05.2012

Rämö Heidi, kunnanjohtaja, Punkalaidun, 30.05.2012

Saaristo Mirja, pakolaiskoordinaattori, Lieksa, 25.05.2012

Sankelo Varpu, elinkeinopäällikkö, Ähtäri, 15.05.2012

Seppälä Sisko, sosiaalis sihteeri, Virolahti, 18.06.2012 (Puhelin)

Sigg Sven-Erik, Sven Sigg Oy, Närpiö, 20.06.2012

Simidzija Aida, projektityöntekijä, Närpiö, 12.06.2012

Smura Anne, Lieksan Sähkö Oy, 24.05.2012

Smura Virpi, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lieksa 28.05.2012 (puhelin)

Sulo Jaana, lomituspalvelun johtaja, Punkalaidun, 15.06.2012 (Puhelin)

Suoninen Alla, Puheenjohtaja, Rodnik ry, Virolahti, 25.5.2012 (Puhelin)

Syrjäläinen Soile, vt. sosiaali johtaja, Lieksa, 24.05.2012

Syrjälä-Tonteri Maarit, maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomituspalvelut, Ähtäri, 03.07.2012 (Puhelin)

Takkinen Päivi, toiminnanjohtaja, Pudasjärven 4H-yhdistys, 13.06.2012 (Puhelin)

Tampio Maija, toiminnanjohtaja, Kuhmon 4H-yhdistys, Kuhmo, 07.06.2012

Taponen Matti, kansliapäällikkö, Lieksa, 15.06.2012 (Puhelin)

Tasanen Tapio, puheenjohtaja, Ähtäri-seura ry, Ähtäri, 13.06.2012 (Puhelin)

Teir Anders, musikledare, Närpes skolmusikkår, Närpiö, 20.06.2012

Tiittanen Maarit, projektikoordinaattori – Mamut kylille -hanke, Punkalaidun 30.05.2012

Valta Juha, opetus- ja sivistystoimenjohtaja, Pudasjärvi, 05.06.2012

Valtanan Eila, kaupunginjohtaja, Kuhmo, 07.06.2012

Westermarck Håkan, Yritystalo Dynamo Oy, Närpiö, 15.06.2012

Vilén Eila, lukion ja kansalaisopiston rehtori, Kuhmo, 12.06.2012 (Sähköposti)

Ylipaasto Tomi, Honkatrading Oy, Honkajoki, 06.06.2012

Ylönen Satu, taluspäällikkö, Kalevalan kuntoutuskoti, Kuhmo, 07.06.2012

Ääri Aulis, Äären konepaja Oy, Punkalaidun, 08.06.2012 (Puhelin)

Kaksi haastateltavaa ei halunnut nimeään ja edustamaansa tahoa julkaistavan raportissa.

Maahanmuuttajat ovat pääosin asettuneet asumaan kaupunkeihin, mutta maahanmuuttajia asuu myös maaseudulla. Maahanmuuttajien määrä maaseudulla on tällä hetkellä keskimääräisesti pieni. Hyvin todennäköisesti määrä tulee kasvamaan, jolloin maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteet ja työllistyminen koskettavat maaseutukuntia yhä enemmän.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda kokonaiskuva maahanmuuttajien kotouttamisesta maaseutukunnissa sekä siitä, miten kotouttamista voidaan edistää kolmen sektorin yhteistyönä. Tutkimus kohdistuu kahdeksaan maaseutukuntaan, jotka eroavat toisistaan maahanmuuttajien määrien, vastaanottamisen kulttuurin ja maahanmuuttajaryhmien perusteella.

Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 136.

ISBN 978-952-476-459-9 (painettu)

ISBN 978-952-476-460-5 (verkkajulkaisu)

ISSN 1457-8913 (painettu)

ISSN 2341-6238 (verkkajulkaisu)

© Vaasan yliopisto Levón-instituutti